

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Perhe puheeksi - syventävän varhaiskasvatus- keskustelun toimivuus Viherkallion päiväkodin pilottikokeilussa

Koljonen, Sirpa

2015 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Perhe puheeksi -
syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun
toimivuus Viherkallion päiväkodin pilotti
kokeilussa

Koljonen, Sirpa
Sosionomi (YAMK), perhekeskeisen
Varhaiskasvatuksen kehittäminen ja
johtaminen
Opinnäytetyö
Tammikuu, 2015

Koljonen, Sirpa

Perhe puheeksi - Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun toimivuus Viherkallion päiväkodin pilottikokeilussa

Vuosi

2015

Sivumäärä

104

Lapsen oikeus palveluihin -kehittämistyön tavoitteena oli tukea alle kouluikäisiä lapsia ja heidän perheitään varhaista tukea vahvistamalla. Projektissa pyrittiin kehittämään uudenlaisia ratkaisuja lapsiperheiden parissa tehtävän ennaltaehkäisevän työn haasteisiin. Yksi viidestä vuosina 2011-2014 toteutetun kehittämistyön osa-alueista oli Lapset puheeksi -pilotti, joka keskittyi erityisesti varhaisempaan tunnistamiseen ja tuen tarjoamiseen lapsiperheille. Tutkimuksessani tarkastelen Lapset puheeksi -menetelmään pohjautuvan syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun toimivuutta Viherkallion päiväkodin pilottikokeilussa. Keskustelun pilotointi tapahtui toukokuussa 2014.

Tutkimukseni on monimenetelmällinen - eli triangulaatiotutkimus, joka on luonteeltaan niin kvalitatiivinen kuin kvantitatiivinenkin. Työni toteutti aineistotriangulaation periaatteita. Pilottikokeiluun osallistuneen henkilökunnan kokemuksia kartoitin teemahaastattelujen (8) ja vanhempien kyselylomakkeen (40) avulla. Laadullisen aineiston analysoin aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin ja määrällisen aineiston excel -ohjelman avulla. Työn teoreettisena viitekehyksenä toimivat ekologinen teoria ja dialogisuus sekä kasvatuskumppanuus. Myös Lapset puheeksi -menetelmä ja päiväkodin varhaiskasvatuskeskustelut pohjautuvat samaan teoriapohjaan.

Lapset puheeksi -menetelmä on voimavaralähtöinen keskustelumalli, jonka avulla tunnustetaan lapsen kehitykseen liittyviä vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Keskustelussa toteutetaan dialogisuuden periaatteita ja se käydään kaikkia osapuolia kunnioittavassa ilmapiirissä. (Solantaus 2013, 7-8, 11-12.) THL: n Suomeen tuomasta menetelmästä laadittiin varhaiskasvatuksen tarpeisiin suunnattu lokikirja vuonna 2013. Pilottikeskustelun runko muokattiin kokeiluun osallistuneiden työntekijöiden toimesta tämän lokikirjan kysymyksistä.

Tutkimuskysymykseni olivat:

1. Millaisia vaikutuksia syvennetyllä varhaiskasvatuskeskustelulla on ollut perheiden ja lapsen tuen tarpeiden varhaisempaan tunnistamiseen?
2. Millaiseksi vanhemmat kokivat syventävän varhaiskasvatuskeskustelun Viherkallion päiväkodin varhaiskasvatuskeskusteluissa?
3. Millaiseksi työntekijät kokivat syventävän varhaiskasvatuskeskustelun?
4. Millaisia ajatuksia henkilökunnalla on lapsiperheiden perhetyöstä?

Haastatteluista ja kyselylomakkeista koostuvan aineiston perusteella niin vanhemmat kuin työntekijätkin kokivat laajemmin perhettä käsittelevän keskustelumallin tarpeelliseksi. Molemmista aineistoista todettiin keskustelun lähentäneen ja syventäneen perheen ja työntekijän välejä sekä lisänneen ymmärrystä perhettä ja lasta kohtaan. Keskustelun räätälöiminen perheen tilanteen mukaan niin, että jonkinasteinen universaalius säilyy koettiin niin ikään tärkeäksi. Henkilökunta koki laajemman keskustelun tarpeelliseksi erityisesti syksyisin, uusien perheiden ja kaksikielisten perheiden kanssa. Lapsiperheiden perhetyö ja muut yhteistyökumppanit tulivat henkilökunnalle tutummaksi mutta lisää yhteistyötä kaivattiin edelleen. Henkilökunta koki ammatillisuutensa lisääntyneen uuden työtavan ja yhteistyökumppaneiden informaation myötä.

Asiasanat: Bronfenbrennerin ekologinen teoria, kasvatuskumppanuus, dialogisuus, varhainen puuttuminen, varhaiskasvatus, perhekeskeisyys, triangulaatio

Koljonen, Sirpa

Family dialogue - functionality of the deepened early childhood education discussion in Viherkallio kindergarten pilot experiment

Year	2015	Pages	104
------	------	-------	-----

The Child's Right to Services-Development project was to support pre-school age children and their families by strengthening early support. The project aimed to develop new solutions for families with children connected to preventive work challenges. The project took place during the years 2011-2014 and one of its five sections was the "Let's talk about children-pilot", which is particularly focused on the early identification and support to families with children. This research examines the functionality of the deepened early childhood education discussion in Viherkallio kindergarten pilot experiment. Discussions were based on the "Let's talk about children"- method and piloting of the discussions took place in May 2014.

The research is a triangulation study, which is both qualitative and quantitative. This thesis was based on material triangulation. Experiences of staff members were examined by theme interviews (8) and parents by questionnaires (40). Qualitative data was analyzed by data-driven content analysis and quantitative data by an excel program. The theoretical framework of the study was ecological theory and dialogue, as well as educational partnership. Also the "Let's talk about children- method" and early childhood education discussions are based on the same theoretical basis.

"Let's talk about children- method" is a resource-based negotiation model, which is used to identify the child's developmental strengths and vulnerabilities. The discussion was carried out using dialogical principles, and it took place in an atmosphere that respects all parties. (Solantausta 2013, 7-8, 11-12). In 2013, a logbook for childhood education needs was written about the method, which was imported to Finland by THL. The frame for the deepened discussions used in the pilot experiment was modified from the log book questions by the employees who participated in the pilot.

The research questions were:

1. What kind of effects have the deepened early childhood education discussions had regarding earlier identification of family and child support needs?
2. How did the parents experience the deepened early childhood education discussions in Viherkallio kindergarten?
3. How did the educators experience the deepened early childhood education discussions?
4. What kinds of thoughts do educators have about Family Services?

Based on data from interviews and questionnaires, both parents and staff members felt the dialogical model that deals with family issues widely is necessary. Both datasets showed that discussions deepened the relationships between educators and families, as well as increasing the understanding of the family and the child. It was seen necessary to tailor each discussion to fit the situation of each family, while still preserving universality to some extent. The staff had higher need for deepened discussions particularly in the autumn, with new and multi-lingual families. Staff became more familiar with Family Services and other partners, but more cooperation was still needed. Staff experienced professional growth by learning new ways to work and through new information from educational partners.

Keywords: ecological theory of Bronfenbrenner, educational partnership, dialogue, early intervention, early childhood education, family orientation, triangulation

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Keskeiset käsitteet	7
2.1	Ekologinen systeemiteoria	8
2.2	Varhaiskasvatus Suomessa	15
2.3	Varhaiskasvatuskeskustelut	20
2.4	Kasvatuskumppanuus	24
2.5	Dialogi ja dialogisuus	26
3	Lapsen oikeus palveluihin (LOP)- kehittämistyön kuvaus	29
3.1	LOP-projektin osa-alueet	30
3.2	Lapset puheeksi- pilotin prosessikuvaus	31
3.3	Lapset puheeksi - menetelmä	33
4	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	37
5	Tutkimusmenetelmät	39
5.1	Triangulaatio eli monistrateginen tutkimus.....	40
5.2	Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus.....	41
5.3	Teemahaastattelu.....	44
5.4	Kyselylomake.....	46
5.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	48
6	Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu.....	50
6.1	Varhaiskasvatushenkilöstön teemahaastattelut	51
6.2	Kyselylomake vanhemmille	53
7	Aineiston koonti ja analyysi.....	54
7.1	Sisällönanalyysi	54
7.2	Työntekijöiden teemahaastattelut	56
7.2.1	Aito kasvatuskumppanuus	57
7.2.2	Dialoginen työtap.....	62
7.2.3	Moniammatillinen yhteistyö.....	66
7.3	Vanhempien kyselylomakkeet	69
7.3.1	Dialogisuuden toteutuminen	69
7.3.2	Kasvatuskumppanuus päiväkodin kanssa	72
7.3.3	Lapsen ja perheen varhaisempi tukeminen	75
7.4	Yhteenveto ja johtopäätökset.....	78
8	Pohdinta	81
	Lähteet	86
	Liitteet.....	92

1 Johdanto

Työskennellessäni lastentarhanopettajana olen usein törmännyt siihen kokemukseen, että lapset ja perheet ovat muuttuneet viime vuosina yhä vaativammiksi. Perheiden ongelmat heijastuvat lapsiin ja sitä kautta päiväkodin toimintaan lähes jokaisessa lapsiryhmässä. Tämä vaatii työntekijöiltä entistä monipuolisempaa osaamista ja uusia menetelmiä. Ongelmien varhaisempi tunnistaminen ja haastavien vanhempien kanssa tehtävä työ ovat henkilökohtaisella tasolla synnyttäneet harmaita hiuksia, mutta myös kiinnostuksen varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön. Olikin itsestään selvää, että tahdon tehdä opinnäytetyöni mahdollisimman tiiviissä yhteistyössä kotikuntani Espoon varhaiskasvatuksen kanssa. Tutkimukseni on osa Espoon kaupungin kehittämistyötä ja pilottikokeilua, jonka tavoitteena on lisätä varhaisempaa tunnistamista perhekeskeisempien työmenetelmien avulla.

Espoon kaupungin Lapsen oikeus palveluihin (LOP)-kehittämistyön tavoitteena oli parantaa ennaltaehkäisevää työtä lasten ja lapsiperheiden parissa. Yksi viidestä vuosina 2011-2014 toteutetun kehittämistyön osa-alueista oli Lapset puheeksi -pilotti, joka keskittyi erityisesti varhaisempaan tunnistamiseen ja tuen tarjoamiseen lapsiperheille. Tutkimuksessani tarkastelen Lapset puheeksi -menetelmään pohjautuvan syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun toimivuutta Viherkallion päiväkodin pilottikokeilussa. Keskustelun pilotointi tapahtui kevään 2014 aikana Viherkallion päiväkodissa ja Matinkylän neuvolassa. Tutkimukseni on monimenetelmällinen - eli triangulaatiotutkimus, joka on luonteeltaan niin kvalitatiivinen kuin kvantitatiivinenkin. Pilottikokeiluun osallistuneen henkilökunnan kokemuksia kartoitan teemahaastattelujen ja vanhempien kyselylomakkeen avulla.

Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelujen pohjana toimiva Lapset puheeksi -keskustelu on osa Toimiva lapsi & perhe -menetelmiä. Keskustelu on luotu alunperin mielenterveysongelmaisten vanhempien lapsien huomioimiseksi ja tukemiseksi, mutta käyttö on laajentunut vähitellen myös koulu- ja varhaiskasvatusmaailmaan. Menetelmän tavoitteena on tukea sekä vanhemmuutta että lapsen kehitystä, intervention luonteen ollessa hyvinvointia ylläpitävä ja ongelmia ehkäisevä. Lähtökohtana on siis lapsen ja perheen vahvuuksien löytäminen ja niiden tukeminen. Vaikka keskustelu pohjautuu nimenomaan vahvuuksiin ja voimavaroihin, myös vaikeista asioista ja haavoittuvuuksista keskustellaan avoimesti ja rohkeasti. (Solantaus 2006, 4.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan lapsen tuen tarpeiden arvioimisessa vanhempien ja kasvatushenkilökunnan havaintojen yhteistä tarkastelua. Myös lastentarhanopettajien ammattieettisissä ohjeissa mainitaan kuinka jokaisen lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista tulisi tukea tämän yksilöllisyyttä kunnioittaen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 35; Lastentarhanopettajan ammattietiikka 2004, 5.) Äärimmäisissä tilanteissa, huolen jo muodostuttua voimakkaaksi on toki muistettava, että lastensuojelulaki velvoittaa

tekemään lastensuojeluilmoituksen tarvittaessa. Lastensuojelulain 25 § määrittää, että mm. päivähoiton työntekijät veloitetaan:

”--- viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.”

Useimmissa tilanteissa lapsen kehitys ja kasvu voidaan kuitenkin turvata varhaiskasvatuksen ja vanhempien yhteistyöllä, ennaltaehkäiseviä menetelmiä käyttäen. Päivähoitolaissa määritellään hoidon tavoitteeksi tukea lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä yhdessä vanhempien kanssa. Myös lastentarhanopettajien eettisissä ohjeissa kuvataan yhdeksi ammattilaisen tärkeäksi velvollisuudeksi tukea vanhempien kasvatustehtävää kunnioittavalla yhteistyöllä (Laki lasten päivähoitosta 2 a §; Lastentarhanopettajan ammattietiikka 2004, 5.). Suomessa onkin valtakunnallisesti sitouduttu perheiden ja kasvatushenkilöstön dialogiseen työtapaan kasvatuskumppanuuden kautta. Kasvatuskumppanuudella tarkoitetaan henkilöstön ja vanhempien tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Työni teoreettisena viitekehyksenä on ekologinen systeemiteoria, dialogisuus ja kasvatuskumppanuus. Lapset puheeksi -menetelmään ja useisiin muihin varhaisen tunnistamisen menetelmiin pohjan antaa ekologinen teoria sekä siitä nouseva kontekstuaalinen näkökulma. Näissä teorioissa lapsi ja tämän kasvu nähdään erottamattomana osana toimintaympäristöään. Tutkin, miten Lapset puheeksi -menetelmään pohjautuva syvennetty vasu -keskustelu tukee lapsen lähimpien mikrosysteemien, perheen ja päivähoiton välistä yhteistyötä. Tutkimuskysymyksiäni ovat millaisena vanhemmat ja työntekijät kokivat syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun ja millaista vaikutusta sillä on ollut perheiden ja lasten tuen tarpeiden varhaisempaan tunnistamiseen.

2 Keskeiset käsitteet

Lapset puheeksi -menetelmä kehitettiin tukemaan terveydenhuollon työntekijöitä potilaiden lasten hoidon ja tuen tarpeen huomioimisessa. Dialogisuutta toteuttavan keskustelun tarkoituksena on ottaa lasten asiat puheeksi lapsia ja heidän vanhempiaan kunnioittaen. Perheen ja lapsen tilanteeseen suhtaudutaan rakentavasti ja keskusteluyhteyden auettua tavoitteena on, että lasten asioihin voidaan tarpeen vaatiessa palata. Menetelmän päämääränä on saavuttaa avoin ja välitön keskusteluyhteys, jossa molemmat osapuolet voivat ottaa puheeksi niin ilon-

aiheita kuin ongelmiakin. (Solantaus 2006, 3.) Tällaista lapsen lähiympäristöjen välistä yhteistyötä ja sen tärkeyttä avaa esimerkiksi ekologisen systeemiteorian käsite.

2.1 Ekologinen systeemiteoria

Kuten johdanto -kappaleessa mainittiin, perustuu perheiden kanssa tehtävä yhteistyö ja ongelmien varhainen tunnistaminen niin kansalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan, kansainvälisiin ohjeistuksiin kuin ammattilaisten eettisiin ohjeisiin. Myös Espoon kaupungin lapsi- ja perhepoliittisessa ohjelmassa (2003, 2) todetaan, että palvelut tulisi suunnitella siten, että niissä huomioidaan koko perhe. Pyrkimyksenä on ennaltaehkäistä ongelmat mahdollisimman varhain, sillä perheen hyvinvointi turvaa lapsen hyvinvoinnin. Teoreettiselta viitekehykseltään varhaiseen tunnistamiseen tähtäävät perhekeskeiset työtavat voidaan pohjata esimerkiksi ekologiseen teoriaan eli systeemiteoriaan. (Huhtanen 2004, 71.) Tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on juuri ekologinen teoria, joka ilmestyttyään 1980-luvulla selkeytti päivähoitokasvatuksen teoriaperustaa ja nosti yhteistyön perheiden kanssa toiminnan keskiöön.

Amerikkalainen psykologi Urie Bronfenbrenner kehitti ekologisen systeemiteorian (ecological systems theory) alunperin vuonna 1979. Kyseessä on kehityspsykologinen teoria, joka kuvaa ihmisen kehitystä ja sosiaalistumista yhteiskuntaan. Bronfenbrenner pohjasi teoriansa osin Kurt Lewinin luomaa ihmisen käyttäytymistä kuvaavaa kaavaan, mukauttamalla sen ihmisen kehityksen tutkimisen tarpeisiin. Lewisin kaava kuvaa sitä, miten käyttäytyminen on henkilön ja ympäristön vuorovaikutuksen tulos. Bronfenbrenner kehitti kaavaa kuvaamaan, miten kehitys on henkilön ja ympäristön vuorovaikutuksen tulos. Lisäksi hän halusi lisätä aikaan liittyviä määreitä; sen milloin kehitys havaitaan ja kaudet, jolloin henkilöön ja hänen ympäristöönsä liittyvät seikat toimivat yhdessä tuottaen lopputuloksen, joka sekin havaitaan tiettyinä ajan-kohtana. (Bronfenbrenner 2002, 223-224.) Ekologinen kasvatusteoria on saanut lisäksi vaikutteita niin sosiologiasta, psykologiasta, biologiasta kuin yhteiskuntatieteistäkin. Biologiassa sanalla ekologia viitataan oppiin eliöiden riippuvuudesta ympäristöstään eli ekojärjestelmästä. Yksinkertaistettuna ekologia käsitteen voi ymmärtää tieteenä elävän organismin ja sen luonnollisen ympäristön välisistä suhteista. (Hujala, Purola, Parrila & Nivala 2007, 17, 114; Härkönen 2007, 22.)

Ekologinen systeemiteoria kasvun ja kehityksen viitekehyksenä siirtää ajattelua yksilöpsykologian korostamisesta lapsen kehitysympäristön vaikutuksiin. Teorian mukaan lapsen kehitysprosessi on aina yhteydessä ympäristöön missä lapsi elää. (Hujala ym. 2007, 17) Ihminen tarvitsee kehittyäkseen vastavuoroista vuorovaikutusta yksilön ja ympäristön tekijöiden välillä. Kehitystä tehokkaasti tukeakseen tämän vuorovaikutuksen tulee olla pitkäkestoista ja säännöllistä. Bronfenbrenner käsitteellisti kehityspsykologiassa käsitellyt ihmisen sisäiset rakenteet sys-

teemeiksi, joiden vuorovaikutus yksilöön johtaa kehitykseen. Sen mukaan yksilön sosiaalinen järjestelmä voidaan jakaa viiteen tasoon, jotka ovat interaktiossa toistensa kanssa. Nämä tasot ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemi sekä myöhemmin teoriaan lisätty kronosysteemi. (Eamon 2001, 257.) Seuraavassa avaan lyhyesti näitä systeemejä nimenomaan lapsen näkökulmasta vaikka systeemiteorian näkökulmasta keskiössä voi olla kuka tahansa kehittyvä henkilö (Härkönen 2007, 29).

Mikrosysteemi on yksilön välitön ympäristö, joka muodostuu niistä toiminnoista, rooleista ja suhteista, joita yksilö kokee ympäristössään. Se sisältää ne rakenteet, joiden kanssa yksilö on suorassa kontaktissa. Lapselle tärkein mikrosysteemi on oma perhe, joihin hänellä pitkäaikaisimmat ja syvimmat siteet. Lapsen merkittävin vuorovaikutussuhde, perusdyadi, muodostuu nimenomaan lapsen ja vanhempien välille. Vähitellen vuorovaikutussuhteet laajenevat perheen ulkopuolelle ja toinen tärkeä mikrotason systeemi on useimmille lapsille hoitopaikka kuten perhepäivähoitaja tai päiväkot. (Hujala ym. 2007, 22; Härkönen 2007, 27.) Tutkimusten mukaan lapseen vaikuttavat voimakkaimmin juuri läheisimmiltä, eli mikrosysteemiin kuuluvilta henkilöiltä saatu palaute ja vertaisen malli. Vaikutus kasvaa suhteessa siihen tunnesiteeseen, joka lapsella on malliin tai palautetta antavaan henkilöön, niin kasvua negatiivisessa kuin positiivisessakin mielessä muuttavissa tapauksissa. (Bronfenbrenner 1976, 121.) Mikrotason interventiot ovat tetriaarista preventiota, jonka sisältö on usein kuntoutusta jo havaittuihin pulmiin. Tähän kuuluvat niin lääkinnällinen, psyykkinen kuin sosiaalinen kuntoutuskin. (Huhtanen 2004, 196-197.)

Mesosysteemi käsittää kahden tai useamman sellaisen mikrosysteemin välisen vuorovaikutuksen, joissa lapsi aktiivisesti toimii. Toisessa mikrosysteemissä saadut kokemukset vuorovaikutuksesta voivat vaikuttaa jonkin toisen mikrosysteemin toimintaa. Esimerkiksi kotona saatu malli lapsen ja vanhemman yhteistoiminnasta voi vaikuttaa lapsen toimintaan vertaisryhmässä ja päinvastoin. (Eamon 2001, 260 ; Hujala ym. 2007, 23.) Huttunen (1984) avaa kirjassaan (ks. Hujala ym. 2007, 24) Marklundin tutkimuksia ruotsalaisten lasten häiriökäyttäytymisestä koulussa. Tutkimusten mukaan häiriökäyttäytymistä ei pystytty selittämään yksittäisillä kotiin tai kouluun liittyvillä tekijöillä, vaan kyse oli näiden mikrosysteemien kasvatuskäytäntöjen ristiriidasta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna olisikin tärkeää, että mesosysteemin toimijoilla olisi yhteiset arvot, normit ja käytännöt, jotta lapsen kasvua voitaisiin aidosti tukea. Lapsen käyttäytymisen haasteet tulisikin nähdä enemmän kaikkien lapsen kanssa toimivien haasteena, sen sijaan että ne koetaan lapsen ongelmiksi. Tällaista toimintaa vahvistamaan tarvitaan dialogisia perhekeskeisiä menetelmiä, joihin esimerkiksi tutkimani Lapset puheeksi -menetelmä pohjautuu. Mesosysteemin toimivuus on olennaista kontekstuaalisessa kehityksen näkökulmassa, jota avaan lisää myöhemmin. Mesotason interventioita ovat esimerkiksi päivähoidon työntekijöiden yhdessä vanhempien kanssa tekemät arviot lapsen tuen tarpeista. (Huhtanen 2004, 196.)

Kun vähintään kaksi ympäristöä, joista ainakaan yhteen ei sisälly kehittyvää henkilöä, eli tämän tutkimuksen kontekstissa lasta, on vuorovaikutuksessa keskenään kutsutaan tätä eksosysteemiksi. Tärkeä kriteeri eksosysteemin määritelmälle on se, että näissä ympäristöissä tulee ilmetä lapsen mikroympäristöön liittyviä välittömiä vaikutuksia. Vuorovaikutusta eksosysteemin tasolla voivat olla esimerkiksi kodin ja vanhemman työpaikan välinen suhde. Eksosysteemiin voidaan lukea kuuluvaksi mm. vanhempien työympäristöt, naapurusto, tukipalvelut, asumisjärjestelyt ja vanhempien sosiaalinen tukiverkosto. (Härkönen 2007, 30-31; Eamon 2001, 260.) Merkityksellisiä eksotason tekijöitä perheille ovat esimerkiksi vanhempien työaikajärjestelyjen joustavuus ja päivähoidon järjestäytyminen arjessa. Vanhempien työelämässä esiintyvät paineet tai muutokset voivat vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen merkittävästikin vaikka lapsi ei asiasta erikseen puhuisikaan. Kun tieto myös eksotason muutoksista siirtyy vanhempien ja kasvattajien välillä, osaavat aikuiset huomioida lapsen mahdolliset erityistarpeet siinä hetkessä. Vaikka lapsi itse ei ole suoranaisesti osa eksosysteemiä, voi hänen toimintansa vaikuttaa siihen epäsuorasti aikuiskontaktien kautta. Esimerkiksi lapsen koulun aloittaminen voi saada vanhemman lyhentämään työpäivänsä pituutta, joka vaikuttaa vanhemman työpaikalla ja vaikkapa vanhempien sosiaalisessa verkostossa (Hujala ym. 2007, 25.).

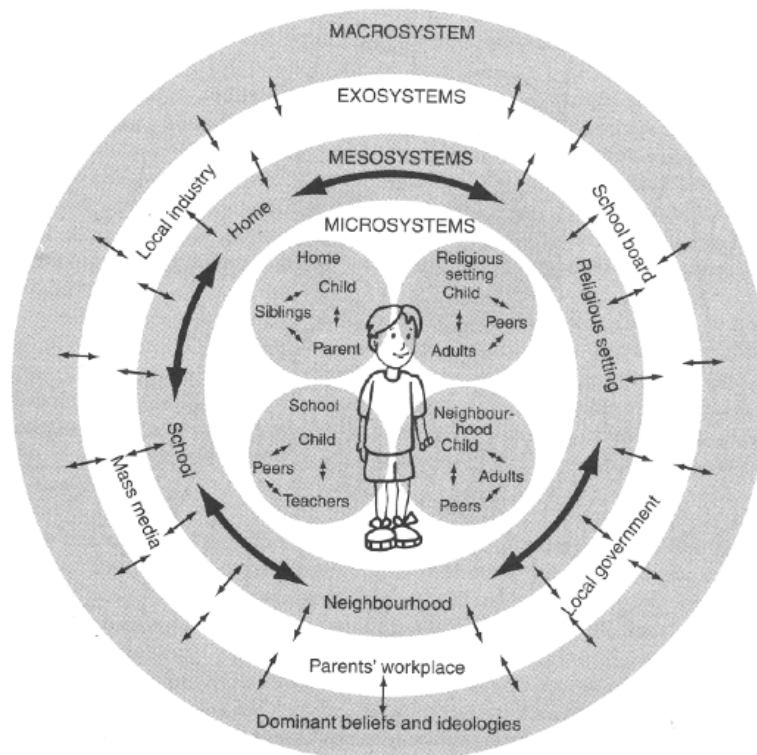
Päivähoidossa eksosysteemi muodostuu työntekijöiden henkilökohtaisesta taustasta, koulutuksesta, työskentelyolosuhteista ja muista ammatillisuutta muovaavista tekijöistä. Varhaiskasvatuksen toiminta perustuu pitkälti aikuisten käsitykseen lapsen kehityksen tukemisen vaatimista toiminnoista ja lasten tarpeista. Nämä päiväkodin eksotason tekijät määrittävät arjen toimintaa ja lapsen päivittäisiä toimintamahdollisuuksia, tätä kautta ne muokkaavat myös lapsen kuvaa omasta itsestään. Eksotasolla tapahtuvat interventiot ovat sekundaarista preventiota, joissa moniammatillisella yhteistyöllä pyritään etsimään selkeästi ratkaisuja jo ilmenneisiin lapsen ja perheen tuen tarpeisiin. (Huhtanen 2004, 196; Hujala ym. 2007, 25; Hautamäki 2000, 17.)

Makrosysteemillä tarkoitetaan yhteiskunnan ideologista systeemiä, joka määrittää edellä mainittujen tasojen toimivuutta. (Hujala ym. 2007, 26.) Makrosysteemiin kuuluvat kulttuurin tavat, arvot, lait, sekä sosiaaliset ja poliittiset järjestelmät. Myös kolmannen sektorin toimijat kuten kansalaisjärjestöt ovat osa makrosysteemiä. Makrotaso vaikuttaa kaikkien muiden systeemin kerrosten läpi. Esimerkiksi ”hyvä lapsuus” määritellään eri kulttuureissa eri tavoin, mikä luonnollisesti vaikuttaa kyseisen yhteiskunnan poliittisiin ratkaisuihin, sen tarjoamiin perhepalveluihin ja vanhempien mahdollisuuksiin hoitaa kasvatustehtävänsä. Tätä kautta makrosysteemin toiminta vaikuttaa myös kehittyvään yksilöön eli lapseen. Makrotasolla tapahtuvat interventiot ovat primaaripreventiota, joiden tavoitteena on ennaltaehkäistä ongelmia yhteisössä. Tällaista makrotason toimintaa on esimerkiksi sosiaalipolitiikka, jonka yksi peruspalvelu on päivähoito. (Eamon 2001, 261; Härkönen 2007, 32; Huhtanen 2004, 194-196.)

Kronosysteemi sisältää Bronfenbrennerin teorian ajallisen ulottuvuuden. Siihen voidaan ajatella kuuluvan esimerkiksi muutokset eri elämän vaiheissa tai elämän tasainen jatkuvuus, joko pitkällä tai lyhyellä aikavälillä. Lyhyen aikavälin muutokset voivat olla yksilön tilanteen muuttumista jonkin tietyn elämäntapahtuman tai ns. elämän siirtymävaiheen jälkeen, kun taas pitkän aikavälillä tutkitaan näiden siirtymävaiheiden, jopa sukupolvelta toiselle, kasautuvia vaikutuksia. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan työssä paneudutaan lapsen elämän kronosysteemin lyhyen aikavälin muutoksiin, joita ovat esimerkiksi vanhempien avioero, muutto tai ympäristön historialliset tapahtumat. Vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutus on hyvin haavoittuvaista tällaisten muutosten kohdatessa. Järjestettäessä sosiaali- ja perhepoliittisia palveluita tuleekin miettiä myös sitä, kuinka ne tukisivat perheitä kriisitilanteissa ja näin ehkäisisivät mahdollisia sekundaarisia vaikutuksia myöhemmin lapsen elämässä. (Eamon 2001, 262; Bronfenbrenner 2002, 236.)

Vuosina 2014-2015 suurin kronosysteemiin kuuluva muutos monen perheen elämässä lienee talouden taantuma ja siitä seuraavat kriisit. THL yhdisti Laman Lapset -hankkeessaan vuosina 2009-2013 THL:n ja Kelan rekisteritietoja vuosina 1989 ja 1994 tehtyihin kyselylomakeaineistoihin. Tavoitteena oli selvittää talouslaman vaikutuksia lasten yhteiskuntaan integroitumiseen ja mahdolliseen psykiatriseen oireiluun nuorena aikuisena. (Laman lapset -talouslaman vaikutukset lasten myöhempään selviytymiseen 2014). Tuloksista selvisi, että taloudellisesta tilanteesta johtuvien säästöjen seurauksena oppilaiden ohjaus ja valvonta kouluissa heikkeni. Ohjatun harrastustoiminnan karsiminen johti osalla nuorista omaehtoiseen ajanviettoon ja sitä kautta päihteiden käyttöön. Myös vanhemmilla oli vähemmän voimia vanhemmuuteen, näin ollen lasten ohjaus ja tukeminen vähentyi kotonakin. Talouden lama johti siis lasten ja nuorten kaikkien kehitysympäristöjen toiminnan horjumiseen ja tätä kautta lisäsi syrjäytymisen ja mielenterveysongelmien riskiä. Hankkeessa tutkittiin myös tekijöitä, jotka johtivat nuorten hyvään selviytymiseen. Yhteistä näille tapauksille oli, että ongelmakohtia pohdittiin ja ratkaistiin yhdessä eri tahojen kanssa. Tämä loi lapselle/nuorelle osallisuuden ja jatkuvuuden kokemuksia, vieden samalla kehitystä eteenpäin. (Solantaus 2010.)

Kuviossa 1 kuvataan Bronfenbrennerin ekologisen systeemiteorian kerroksia (Penn 2008, 47). Valitettavasti tästä mallista, kuten useimmista muistakin teoriaa kuvaavista malleista, puuttuu kokonaan kronosysteemi. Muuten Penn on kuvannut mielestäni kehittyvän lapsen lähiympäristön monipuolisuutta selkeällä tavalla.

Kuvio 1: Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria (Penn 2008, 47)

Jos jollakin systeemin tasolla tapahtuu muutos, on muiden osien mukauduttava muutokseen. Muutoksen vaatimat toimenpiteet ja ylipäätään ekologisen ympäristön vaikutukset vaihtelevat myös lapsen iän ja kehitysvaiheen mukaan. (Eamon 2001, 262). Bronfenbrenner korostaa kuinka systeemin kaikissa kerroksissa niiden väliset suhteet ovat kaksikerroksisia (bi-directional influence) eli vuorovaikutusta tapahtuu molempiin suuntiin. Mikrosysteemin tasolla ajateltuna, jossa tällaiset kaksisuuntaiset vuorovaikutukset ovat voimakkaimpia, lapsi vaikuttaa vanhempien uskomuksiin ja käyttäytymiseen samoin kuin vanhemmat lapsen. Tällainen vuorovaikutus kunkin systeemin sisällä ja niiden välillä on ekologisen systeemiteorian avainasia. (Härkönen 2007, 27.) Varhaiskasvatuksen ja kodin välinen vuorovaikutus on juuri tällaista mikrosysteemien välistä vuorovaikutusta, ja sen myötä oleellista lapsen kehityksen tukemiseksi.

Systeemiteorian tavoitteena on tasapaino yksilön ja ympäröivien systeemien kesken. Tämän tasapainon puute esimerkiksi lapsen kohdalla ilmenee ekologisen teorian mukaan ongelmina tai käytöshäiriöinä. Näin voidaankin ajatella, että lapsen käytöksessä näkyvä pulma ei ole lapsen ongelma vaan merkki yksilön ja ympäristön interaktion puutteesta, toisin sanoen lapsen ja systeemin yhteenliittymisen epäonnistuminen. Systeemiteorian makrotasot ja eritoten kulttuurisidonnaisuus näkyy myös siinä, että mikä toisessa kulttuurissa olisi ”normaalia”, voidaan toisessa kulttuurissa luokitella poikkeavaksi käytökseksi. (Huhtanen 2004, 71; Hujala ym. 2007, 17-18, 27.) Siksi lapsen kehityksen kasvuympäristöihin sidonnaisuuden tiedostaminen

kasvatustyössä ja sen näkyminen työtavoissa on kansainvälistyvässä Suomessa yhä tärkeämpää.

Aiemmin mainittu kehityksen kaava määrittelee Bronfenbrennerin (2002) myöhempien tarkennuksien mukaan kehityksen tulosta ja siihen johtavaa prosessia enemmän kuin itse kehitystä. Härkösen (2007, 25) artikkelissa avataan kaavan kuvaamaa kehityksen määritelmää seuraavasti:

”Kehitys on niiden prosessien sarja, joiden välityksellä henkilön ja ympäristön ominaisuudet ovat vuorovaikutuksessa tuottaakseen pysyvyyttä ja muutosta henkilön ominaisuuksissa elämänkulun aikana.”

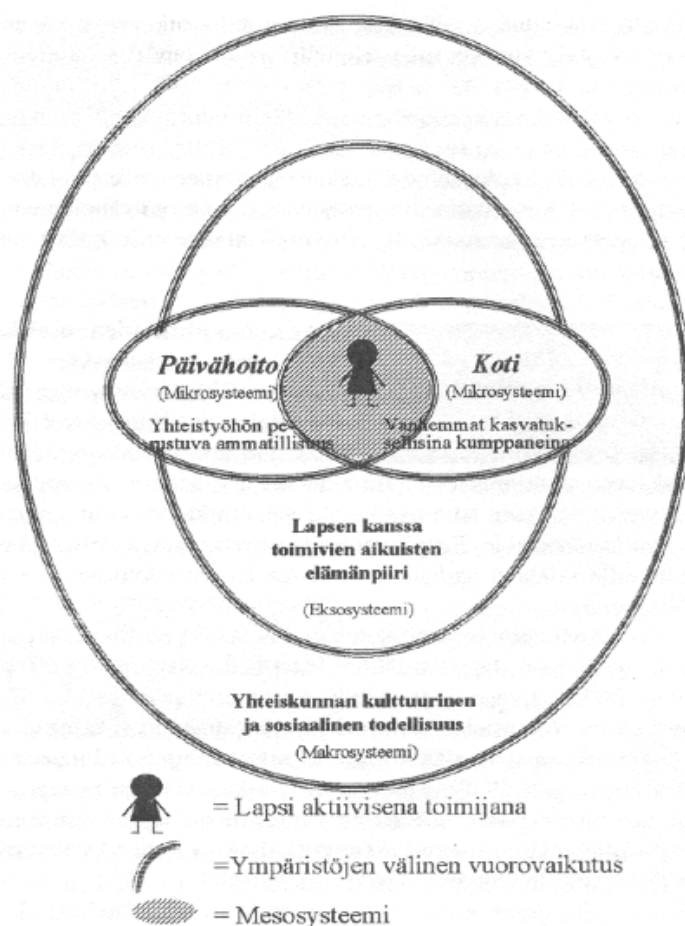
Kun pohditaan varhaiskasvatuksen sijoittumista ihmisen kehittymisen kaavassa, voidaan ajatella sen olevan ympäristötekijä. Bronfenbrenner määritteli ympäristötekijät tekijöiksi, joiden kanssa henkilö on vuorovaikutuksessa tietyn ajanjakson. Tämän vuorovaikutuksen funktionaalisenä tuloksena on yksilön kehitys. (Härkönen 2007, 25.)

Bronfenbrenner on tutkimuksillaan kiinnittänyt huomiota niihin muutoksiin, joita perheessä instituutiona sekä lasten hoidon ja kasvatuksen päävastuun kantajina on tapahtunut. Hänen näkökulmansa on pääsääntöisesti amerikkalaisen yhteiskunnan tutkimisessa, mutta mielestäni havainnot ovat päteviä myös Suomessa ja muissa länsimaissa. Kaupungistumisesta seuranneet sosiaaliset muutokset, kuten perheiden luonnollisten tukiverkostojen puuttuminen ja naisten lisääntynyt työssäkäynti, ovat kasvattaneet osaltaan perheiden hajautumista sekä lasten kasvatusvastuun jakautumista. Sukupolvet elävät usein erillään toisistaan ja tällöin kasvatuksesta puuttuu yhteisöllinen tuki, joka oli luonnollinen osa perheiden elämää vielä 1900-luvun puolivälin jälkeenkin. (Bronfenbrenner & Lüscher 1981, 128-129.) Perheiden monimuotoisuus on Bronfenbrennerin teoksen ajoista lisääntynyt merkittävästi ja tämä yhdistettynä edellä mainittuihin ilmiöihin lisää perhepoliittisten palveluiden ja tukiverkostojen arvioinnin tarvetta. Erityisen tärkeää tämä on, kun mietitään varhaiskasvatuksen ja muiden lapselle läheisten mikrosysteemien toiminnan kehittämistä.

Ekologisesta teoriasta nousee myös kontekstuaalinen eli toimintaympäristöön sidonnainen näkökulma lapsen kasvuun ja oppimiseen. Kontekstuaalisessa tarkastelutavassa ekologisen teorian käsitteitä ja rakenteita syvennetään pedagogisella sisällöllä. Keskiössä on lapsen toiminta ja itse lapsi, aktiivisena subjektina. Ekologisessa teoriassa tutkitaan kasvu ympäristön vaikutuksia lapseen, kasvu ympäristöjen yhteisvaikutuksia tai näiden systeemien välisiä suhteita. Kontekstuaalisessa näkökulmassa tarkastellaan lasta toimijana omassa kasvukontekstissaan. Voidaan sanoa, että kontekstuaalisessa ajattelussa tarkastellaan kasvattamisen sijaan kasvua. (Hujala ym. 2007, 16, 19.)

Kontekstuaalisen kasvatustäkökulman tärkein anti ekologisen teorian ja perhekeskeisten työskentelytapojen tarkasteluun on mesosysteemien luonteen ja sen välittävien vaikutusprosessien mieltäminen kasvatuksessa. Kasvatus nähdään nimenomaan lapsen mikrosysteemeissä toimivien aikuisten, kuten vanhempien ja kasvatushenkilöstön yhteistyöprosessina. Jotta yhteistyö vanhempien ja kasvatushenkilöstön välillä saataisiin toimivaksi, tarvitaan ymmärrystä lapsen kehityksen vahvuuksista ja haavoittuvuuksista, sekä laaja-alaisemman kasvattajan roolin omaksumista. Kontekstuaalisessa näkökulmassa kasvatusta tarkastellaan aina sekä lapsen, kasvattajan että systeemin yhteisenä asiana. Vaikka kasvattajien yhteistyötä korostetaan, ei se sulje pois lapsilähtöistä toimintaa. (Hujala ym. 2007, 24, 28-30; Heikka, Hujala & Turja 2009, 45.)

Käytännön tasolla jatkuvuus lapsen kasvuympäristöjen välillä voi olla tiettyjä rutiineja arjen perustoiminnoissa, joitten ennakoitavuus ja säännöllisyys tuo lapselle turvaa ja pysyvyyttä. Vanhempien ja ammattilaisten yhteistyö perustuu yhteiseen suunnitteluun ja arviointiin. Arvioinnin kautta saadaan kaikille mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva lapsesta, onhan mahdollista, että lapsi näyttäytyy erilaisena kodista ja lapsiryhmästä katsottuna. Tämä johtuu usein näiden kontekstien erilaisuudesta ja juuri siksi yhteiset avoimet keskustelut mikrosysteemien välillä ovat ensisijaisen tärkeitä. Varhaiskasvatuksessa on myös hyvä huomioida, että ilman opetuksen kontekstikytkentää lapsen elämään ja todellisuuteen lapsen on vaikea ymmärtää sitä. (Heikka ym. 2009, 44, 73.) Kuviossa 2 kontekstuaalista mallia tarkastellaan päivähoitossa ja perheessä kasvavan lapsen näkökulmasta.

Kuvio 2: Kontekstuaalisen kasvun malli (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 21)

Kontekstuaalinen näkökulma huomioiden on luonnollista tehdä aktiivista yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen toiminnassa lapsen tärkeimmän mikrotason yksikön, perheen kanssa. Työmenetelmät ja kasvatukselliset painopisteet ovatkin viime vuosikymmeninä siirtyneet kehityopsykologisten seikkojen korostamisesta lapsilähtöisyyteen ja vähitellen lapsen koko sosiaalisen yhteisön huomioimiseen kasvatuksen osana. Ammatillisille kontekstuaalinen malli varhaiskasvatuksessa merkitsee perhelähtöiseen työskentelyyn sitoutumista ja vanhemmille kasvatuskumppanuutta päivähoidon kanssa.

2.2 Varhaiskasvatus Suomessa

Varhaiskasvatus määritellään Stakesin laatimissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2009, 11) pienten lasten eri elämämpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi. Tämän vuorovaikutuksen tavoitteena on edistää alle kouluikäisten lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus yhteiskunnan järjestämänä koostuu nimenomaan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta, jossa lasten omaehtoinen leikki on keskeisessä roolissa. Näiden linjausten mukaista varhaiskasvatusta toteutetaan päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa sekä myös erilaisissa avoimen varhaiskasvatuksen yksiköissä, sekä jär-

jestöissä tai seurakunnissa. Tässä työssä keskityn tutkimukseni aiheen mukaisesti ainoastaan päiväkodin näkökulmaan.

Suomessa varhaiskasvatus ilmenee pääsääntöisesti päivähoidon muodossa, joka on perinteisesti mielletty osaksi hyvinvointiyhteiskunnan perustoimintaa, osana sen sosiaali- ja perhepoliittisia palveluita. (Karila, Kinos & Virtanen 2001, 14.) Jotta ymmärtäisimme paremmin nykyisen varhaiskasvatuksen toimintatapoja, on tarpeen tarkastella myös aikaisempien vuosikymmenten varhaiskasvatusta ja sen suuntauksia. Vain menneisyyteen peilaamalla on mahdollista tarkastella ja arvioida nykyisiä työtapoja. Varhaiskasvatusta toteutetaan aina sen hetken parhaan tietämyksen ja siihen perustuvien menetelmien mukaan. Mielenkiintoista on, että esimerkiksi leikin merkitys on kuitenkin ollut melko samankaltainen jo vuoden 1913-1914 Ebeneserkodin lastentarhaseminaarin metodiikan muistiinpanoissa (Karila ym. 2001, 64). Teollistuminen ja naisten siirtyminen työelämään 1800-luvulla synnytti erilaisia pikkulastenkouluja ja päivähuoltoloita ympäri Eurooppaa. Suomessa tällaisia lasten perushoitoa ja alkuopetusta tukevia pikkulastenkouluja perustettiin 1840- ja 1850-luvuilla. Samoihin aikoihin perustettiin ensimmäiset Friedrich Fröbelin oppeihin perustuvat lastentarhat, joiden tarkoituksena oli pikkulastenkoulujen hyväntekeväisyys-motiivin sijaan tuoda pedagogisuus ja ammatillinen henkilököntä kasvatustyön perustaksi. Alussa lastentarhat olivat osapäiväisiä ja keskittyivät virike-toimintaan kunnes toisen maailmansodan jälkeen tarve kokopäiväiselle hoidolle yleistyi. (Hujala ym. 2007, 99-100.) Käsite varhaiskasvatus (Early Childhood Education) otettiin kuitenkin Suomessa käyttöön vasta 1970-luvulla päivähoidon henkilöstön koulutus suunnittelun yhteydessä. (Karila ym. 2001, 13.)

Karila, Kinos & Virtanen (2001, 61) jakavat suomalaisen lastentarha- ja päiväkotipedagogiikan neljään vaiheeseen painopistealueiden mukaan. Näitä vaihteita ovat fröbeliläisen tradition vaihe (1880-1970-luvuilla), tuokiokeskeisyyden vaihe (1970-luku), pedagogisen hämmennyksen vaihe (1980-luku) ja lapsikeskeisyyden renessanssi (1990-luku). Fröbeliläiseen pedagogiikkaan pohjaavassa päiväkotitoiminnassa työ ja leikki vuorottelivat, samoin kuin ohjattu- ja vapaa toiminta. Toiminnan teemat jaettiin kuukausiaiheiden ja päivän toimintajärjestyksen mukaan. Jälleen 2000-luvulla esiin nousseet yhteisöllisyys ja lapsilähtöisyys olivat tuolloin tärkeitä toimintaa ohjaavia arvoja. Päivähoitolain myötä 1973 lastentarhat ja -seimet muuttuivat päiväkodeiksi. Ohjattujen työtehtävien ja leikin rooli pieneni ja osittain poistui, kun päivä rytmitettiin toimintatuokioiden mukaan. Päiväkotien leima huono-osaisten palveluna haluttiin poistaa, mutta toiminta sai kritiikkiä liiasta koulumaisuudesta ja aikuislähtöisyydestä. (Karila ym. 2001, 62-67, 68-70.)

1980-luvulla päivähoitolain kasvatustavoitteita tarkennettiin Päivähoidon kasvatustavoitekomitean mietinnöllä. Näiden kasvatustavoitteiden tueksi julkaistiin oppaita, jotka sisälsivät runsaasti kehityspsykologista tietoa, mutta jotka eivät lopulta auttaneet liiallisen tulkinnan-

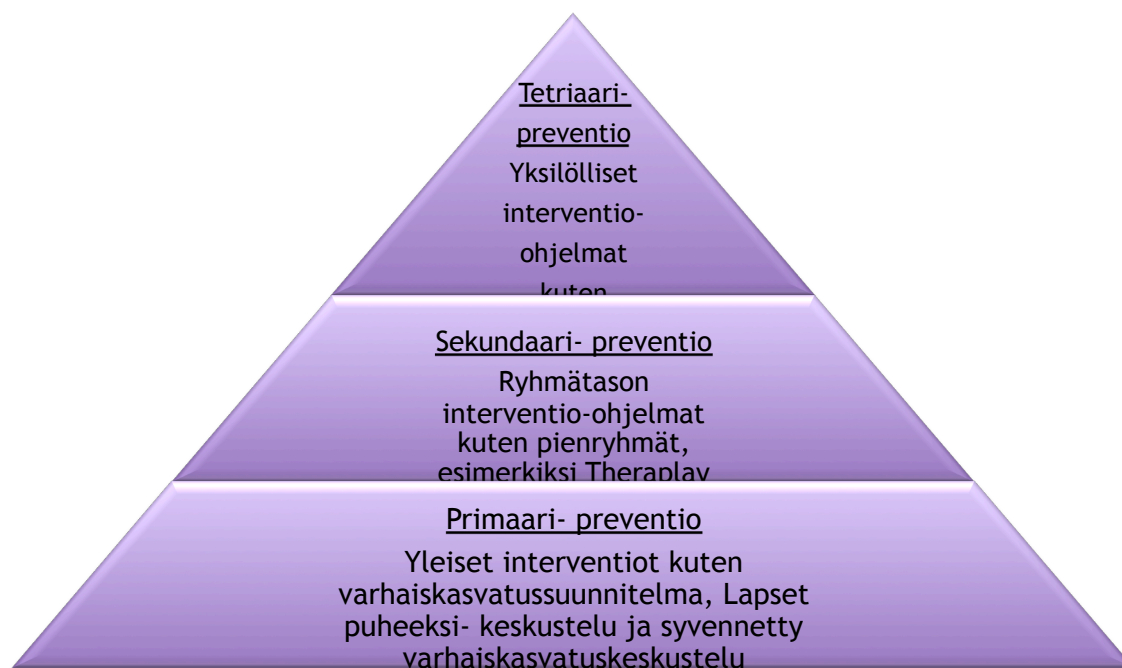
varaisuutensa vuoksi tavoitteiden siirtymisessä käytäntöön. Lasten yksilöllisyyttä alettiin korostaa ja päivähoidon ammattiryhmien tehtävät eriytettiin selkeästi. 1980-luvulla varhaiskasvatuksen teoriapohjaksi nousi ekologinen orientaatio, joka näkyi toiminnan keskittymisenä yhteistyöhön vanhempien kanssa lapsen tarpeisiin vastaamisen ohella. Toiminta jatkui edelleen tuokiokeskeisenä, kunnes 1990-luvulla useiden päiväkotikokeilujen ja -hankkeiden kautta sosiokulttuurinen oppiminen ja lapsilähtöinen toiminta nousivat ohjaaviksi käytännöiksi. Talouden laman vuoksi hyvinvointipalveluihin kohdistui myös lukuisia resurssien leikkauksia, joiden myötä toimintaa jouduttiin järjestämään uudelleen. Salmi (2000) arvioi (ks. Pihlaja 2004, 22), että laman ajan leikkauksista alkanut polarisaatiokehitys on saanut aikaan negatiivisen noidankehän, jonka vuoksi perheiden ja lasten tuen tarpeita on yhä vaikeampi tunnistaa ajoissa. Haasteet kasaantuvat samoille perheille tai kunnille. (Karila ym. 2001, 70-75; Hujala ym. 2007, 101-102.)

Sekä 2000-, että 2010-luvuilla on tuotu esiin perheiden merkitystä lapsen kasvatuksen tukemisessa. On korostettu myös sitä etteivät samanlaiset stereotyyppiset yhteistyömallit toimi kaikkien perheiden kanssa, eivätkä edes saman perheen kanssa eri elämäntilanteissa. Nykyään päivähoidon merkitys on kaksijakoinen; Varhaiskasvatuksen tutkimuksen lisääntymisen ja esiopetuksen merkityksen esiin tuomisen myötä päiväkotien kasvatuksellinen näkökulma on esillä entistä enemmän. Myös varhaiskasvatuspalveluiden siirtyminen sivistystoimen alaisuuteen on korostanut päivähoidon pedagogista luonnetta. Toisaalta vanhempien subjektiivinen oikeus päivähoidon on muuttanut päivähoidon merkitystä sosiaalipalvelulliseksi joka perheen oikeudeksi. (Hujala ym. 2007, 100, 116.) Näiden kahden funktion yhteensovittaminen on aiheuttanut varhaiskasvatushenkilöstössä ammatillista ristiriitaa, joka mielestäni näkyy esimerkiksi säännöllisesti julkisuuteen tulevista keskusteluista sosionomien ja lastentarhanopettajien ammattitaidon eroista.

Kuten luvussa 3 kuvailtiin, ovat varhaiskasvatuksen painopistealueet vaihtuneet vuosien myötä toimintatuokiokeskeisyydestä lapsilähtöisyyteen ja sittemmin perhekeskeisyyteen. Vaikka päivittäinen yhteistyö perheiden kanssa on tiivistynyt, keskusteluista vanhempien kanssa nousee kuitenkin aina välillä esiin huoli jostakin lapsen kehitykseen tai liittyvästä asiasta. Vaikka tässä tutkimuksessa tutkittava menetelmä pyrkiikin siihen, ettei varsinaista huolta ehdi edes syntyä, käsittelen lyhyesti myös varhaisen puuttumisen näkökulmaa. Onhan tämä edelleen terminä käytössä yleisesti varhaiskasvatuksen maailmassa.

Käsitteenä varhainen puuttuminen on vakiintunut termi tilanteisiin, joissa aikuisella herää huoli lapsen kehityksestä, hyvinvoinnista tai elämäntilanteesta. Varhaiseen puuttumiseen liittyvissä tutkimuksissa ja kehityshankkeissa korostetaan puuttumisen tarkoitusta eli varhaista diagnosointia, uusien ongelmien ennaltaehkäisyä sekä lapsen ja hänen ympäristönsä kannustamista tarpeen mukaan. (Huhtanen 2004, 188-189.) Kuviossa 3 kuvataan ennaltaehkäisevän

toiminnan eli preventioiden tasoja. Tässä tutkimuksessa käsitelty interventio eli päiväkodin varhaiskasvatuskeskustelut kuuluvat primaaripreventio-tasolle, josta edetään mahdollisissa tukitoimissa ryhmä-interventioihin sekundaari-tasolle ja/tai tertiaari-preventioihin esimerkiksi yksilöterapien muodossa.

Kuvio 3: Prevention tasot (mukaellen Huhtanen 2004, 44)

Perheiden kanssa tehtävässä työssä, esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, työntekijät joutuvat usein tilanteisiin, joissa nousee huoli lapsen hyvinvoinnista. Puheeksiottaminen on aina väliintulo eli interventio, joka käynnistää ongelmanratkaisuprosessin ja tätä kautta asiaa päästään työstämään. Esa Erikssonin ja Tom Erik Arnkilin dialogiin pohjautuva huolen puheeksioton malli sai alkunsa 1990-luvun loppupuolella verkostoyhteistyöhön keskittyneen Palmuke -projektin sivutuotteena. Tässä dialogisessa menetelmässä kukaan osapuolista ei pidä omaa näkökulmaansa muuttumattomana vaan askeleena yhteisen, uuden ymmärryksen löytymiseen. Huolen puheeksioton malli on räätälöity nimenomaan työntekijöille, jotka ottavat lapsen liittyvän huolen puheeksi tämän vanhempien kanssa. Menetelmässä korostetaan, että puheeksi otetaan työntekijän huoli, ei lapsessa tai perheessä olevan ”vika”. (Eriksson & Arnkil 2012, 3, 37) Huolen puheeksioton malli huolen vyöhykkeineen on käytössä päiväkodeissa ympäri Suomea. Merkittävin ero Huolen puheeksioton ja Lapset puheeksi -menetelmien välillä on se, että LP-keskustelu on tarkoitus käydä ennen varsinaisen huolen ilmenemistä ja tätä kautta vahvistaa luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta mahdollisia pulmatilanteita varten.

Usein työntekijät voivat pelätä vanhempien reaktioita huoleensa ja siksi pitkittää puheeksiottoa. Onkin hyvä muistaa, että joskus huolen esiin tuominen voi olla perheelle jopa helpotus;

vanhemmat ovat voineet olla hyvin tietoisia ongelmista, mutta tämä on ollut vaikea tuoda esiin syyllisyyden ja häpeän tunteiden vuoksi. (Törrönen & Pärnä 2010, 191.) Tästä näkökulmasta tarkasteltuna laajempi keskustelu perhetilanteesta silloin, kun mitään yksilöityä huolta ei ole vielä noussut, voi olla helpottavaa kaikille osapuolille. Työntekijät voivat kokea helpommaksi keskustella perheen tilanteesta laajemmin, kun se tehdään kaikkien perheiden kanssa samalla, standardisoidulla tavalla. Samoin vanhemmille voi olla helpompi avautua vaikeistakin aiheista kun niistä kysytään, sen sijaan että ne täytyisi tuoda itse esiin. Perheiden kanssa tehtävään työhön kehitellään jatkuvasti työmenetelmiä, jotka ohjaisivat työntekijöiden ja asiakkaiden dialogia tähän suuntaan. Tämän vuoksi ajatellaan, että myös termejä tulisi ajanmuksistaa; varhaisen puuttumisen sijasta yhä useammin käytetään varhaista tunnistamista. Tunnistamisella pyritään korjaamaan sitä mielikuvaa, että työntekijöiden interventiot ovat nimittäin puuttumista perheen elämään, eivätkä lapsen parasta tarkoittavaa ongelmien tunnistamista ja perheen tukemista.

Päivähoidossa huolta herättävät usein lapsen käytöksessä esiintyvät haasteet. Erilaisiin käytöshäiriöitä voivat johtua biologisista syistä, kuten neurologisista poikkeamista tai lapsen ympäristöstä liittyvistä tekijöistä. Lähiympäristöön liittyviä syitä voivat olla esimerkiksi perheen kriisit kuten avioero, päihteiden käyttö, vanhempien jaksaminen tai perheväkivalta. (Huhtanen 2004, 198). Lapset voivat reagoida myös päivähoitossa tai ystäväpiirissä tapahtuviin muutoksiin. Fox (2002) on kirjoittanut (ks. Huhtanen 2004, 199) niistä varhaisen intervention elementeistä, jotka vaikuttavat tehokkaasti ja ennaltaehkäisevästi pienten lasten käyttäytymisen pulmien ja sosio-emotionaalisen kehityksen häiriöihin. Yhteistä tällaisille interventioille on perhekeskeisyys, perheen ja ammattilaisten vuorovaikutus, positiivisen käyttäytymisen tukeminen ja aktiivinen osallistuminen lapsen luonnollisiin ympäristöihin. Fox (2002) toteaa myös, että näitä elementtejä sisältävät toimintamallit pohjautuvat usein Bronfenbrennerin ekologiseen systeemiteoriaan.

Suomalaista palvelujärjestelmää, myös varhaiskasvatuksessa, on arvosteltu liiasta asiantuntijalähtöisyydestä. Kritiikin mukaan perhettä ei ajatella aktiivisena toimijana ja vanhemmat voivat jäädä sivusta seuraajiksi lapsensa tilanteessa. Jotta perheet eivät ajautuisi ns. avuttomuuden kehään, jossa yksinomaan asiantuntijat ohjaavat perheen palveluiden piiriin, on varhaiskasvatuksessa käytössä kasvatuskumppanuuden periaate. Perheiden ja päiväkotien vuorovaikutuksen mahdollistamiseksi voi olla tarpeen muokata myös joitakin yhteiskunnallisia rakenteita, sillä ennalta ehkäisevä dialoginen työtapo ei lisäännä pelkästään henkilökuntaa kouluttamalla. Tällaisia rakenteita voivat olla yksityisyyttä ja auktoriteetteja suosiva kulttuurinen normisto tai päiväkodin ryhmäkoot, tilat, päiväjärjestykset ja henkilökunnan työaika-järjestelyt. Myös varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee huomioida, että yhteistyö perheiden kanssa on perusta ammatillisuudelle eikä asia, jota toteutetaan vain satunnaisesti. (Huhtanen 2004, 71; Hujala ym. 2007, 117, 125.)

2.3 Varhaiskasvatuskeskustelut

Varhaiskasvatuksessa käydään monenlaisia keskusteluja niin perheiden kuin yhteistyöverkoston kanssa. Yksi tärkeä keskustelumuoto on varhaiskasvatuskeskustelut eli vasukeskustelut, joita käsittelen tässä luvussa tarkemmin. Päiväkodin ammatillisia keskusteluja tarkasteltaessa on hyvä huomioida keskustelujen monimuotoisuus ja ympäristön vaikutus niihin. Esimerkiksi kuulumistenvaihto -keskustelu eteisessä on kontekstiltaan täysin erilainen kuin ennalta sovitettu, rauhallinen vasukeskustelu. Tällöin myös keskustelusta syntyvät merkitykset vaihtelevat. (Nummenmaa & Karila 2011, 34.) Kaikki päiväkodissa käytävät keskustelut ovat kuitenkin työntekijöiden osalta ammatillisia keskusteluja. Jotta vasu -keskustelun ammatillinen ja dialoginen luonne avautuisi paremmin, on hyvä avata ammatillisuuden määrittymistä kasvatushenkilöstön keskusteluissa tarkemmin.

Vaikka perhekeskeisten työmenetelmien ja kasvatuskumppanuuden lähtökohta on huomioida vanhempien asiantuntijuus oman lapsensa suhteen, se ei vähennä päiväkodin henkilökunnan ammatillisesta koulutuksesta ja osaamisesta nousevaa ammatillisuutta. Tämän ammatillisen asiantuntijuuden avulla työntekijä pystyy keskusteluissa huomioimaan erilaisten perheiden ja lasten näkökulmat ja tarpeet sekä neuvottelemaan vanhempien kanssa yhteisistä toimintatavoista niin, että lapsen etu toteutuu. (Nummenmaa & Karila 2011, 23.)

Maarit Alasuutari (2010, 59-69) perehtyi tutkimuksessaan kokonaisvaltaisesti varhaiskasvatussuunnitelmiin kolmessa päiväkodissa yhden kunnan alueella. Tutkimuksessaan hän mm. haastatteli vanhempia saadakseen selville heidän käsityksiään vasukeskusteluista ja siitä, mitä niissä tehdään. Keskustelujen keskeiseksi merkitykseksi nousi vanhempien näkökulmasta tiedon saaminen päiväkodin arjesta ja lapsesta lapsiryhmän jäsenenä. Vanhemmat kokivat keskustelun myös asiantuntijan arvion ja näkemyksen saamisena lapsesta. Hieman tasavertaisempi tai jopa päinvastainen kuva keskustelijoiden valta-asemasta oli niillä vanhemmilla, jotka käsittivät keskustelut neuvottelutilanteiksi. Näiden vanhempien mielestä vasu -keskusteluissa on tarkoitus neuvotella sekä kodin että päiväkodin kasvatuskäytänteistä, vanhemman rooli nähtiin ikään kuin palveluista maksavan asiakkaana, jolla on oikeus odottaa saavansa palveluilleen tiettyä sisältöä. Näiden vanhempien kertomuksissa päiväkodin käytännöistä ja periaatteista keskustelu nähtiin myös tavallaan päiväkodin toiminnan laadun arviointina.

Vanhempien palautteen pohjalta työntekijän toiminnassa mainittiin tärkeäksi sitoutuminen yhteistyöhön ja perehtyminen lapsen asioihin niin, että lapsi oikeasti tunnetaan. Tärkeäksi koettiin myös se, että vanhempien näkemyksiä arvostettiin ja huomioitiin aidosti, jolloin vanhempi kokee osallisuutta lapsensa asioihin ja tulee kuulluksi. Vanhempien antaessa neuvoja lastansa koskevilla käytännöillä olisi tärkeää, ettei työntekijä reagoisi tähän perustellen

vinkkiä turhaksi tai käytäntöön sopimattomaksi, tai puolustautuen oletettua kritiikkiä vastaan. Nämä olivat yleisimmät reaktiot vastaavissa tilanteissa Alasuutarin tutkimuksen vasu-keskustelujen havainnoinneissa. (Alasuutari 2010, 67-69, 117.)

Nummenmaa & Karila (2011, 63) puolestaan kartoittivat pitämänsä täydennyskoulutuksen yhteydessä kasvattajien näkemyksiä vasu -keskustelujen luonteesta. Myös ammattilaisten näkökulmasta keskustelut koettiin tiedonvälittämisen tilanteena; tietojen nähtiin siirtyvän perheeltä päiväkotiin tai toisinpäin, osa koki tiedon jakamisen myös molemminpuolisena vuorovaikutustilanteena. Yhtenä vasukeskustelujen tärkeänä tehtävänä nähtiinkin myös kasvatuskumppanuuden vahvistaminen. Tärkeänä erona muuhun päivittäiseen kommunikointiin vanhempien kanssa työntekijät näkivät tilanteen rauhallisuuden ja sen, että niihin pystyi etukäteen valmistautumaan. Näiden seikkojen kautta ne koettiin monipuolisemmiksi ja syvällisemmiksi kuin muu kommunikaatio, jolloin ne edistivät perheen ja lapsen tuntemista paremmin. Tilanteiden tavoitteellisuus sen sijaan koettiin vasu -keskusteluissa hyväksi mutta myös haasteeksi; yhteisten tavoitteiden ja yhteisten näkemysten saavuttaminen koettiin haastavana. Luottamuksellisen, avoimen ilmapiirin luominen ja huolen aiheista puhuminen koettiin myös vaikeaksi. (Nummenmaa & Karila 2011, 64.)

Suomalaista varhaiskasvatusta ja sen laatua on tutkittu myös laajemmin koko 2000-luvun ajan. Kansallisen tutkimuksen päätyttyä vuoden 2010 lopussa vastauksia oli kertynyt yhteensä 14172. Tämä vastaa 3-4 % päivähoitolapsista vuoden 2008 tilastojen mukaan. Vanhemmille ja varhaiskasvatuksen henkilökunnalle suunnattu kysely pohjautui päivähoidon laadunarviointimalliin ja sisälsi pääosin väittämiä, joiden vastaukset olivat 5-portaisella asteikolla. Päivähoidon laadunarviointimallissa laatutekijät jaetaan neljään alueeseen: Puitetekijät, välilliset tekijät, prosessitekijät ja vaikuttavuustekijät. Suurimpia eroja vanhempien ja henkilökunnan vastauksissa oli välillisiä tekijöitä ja vaikuttavuustekijöitä koskevilla vastauksilla. (Hujala & Fonsén 2011, 317-320.)

Välillisiä tekijöitä ovat henkilökunnan ja vanhempien kasvatusyhteistyö, vasutyöskentely, henkilöstön osaaminen, johtajuus, työyhteisö ja tiedonkulku. Suurimpia eroavaisuuksia vanhempien ja henkilökunnan vastauksissa oli juuri varhaiskasvatussuunnitelmatyöskentelyä koskevien väittämien kohdalla. Henkilökunta arvioi kaikissa näissä väittämissä toiminnan laadun paremmaksi kuin vanhemmat. Erityisen suuri ero oli väittämissä, jotka koskivat lapsikohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman yhteistä laatimista ja arviointia. Vanhemmat arvioivat toiminnan laadun henkilökunnan arvioita heikommaksi myös väittämissä, jotka koskivat vasuun kirjattuja lapsen kiinnostuksen kohteita ja lapsen oppimisen pohtimista. Arviot ja sitä kautta myös vasukäytännöt kuitenkin vaihtelevat tulosten mukaan paikkakunnittain. Vaikuttavuustekijöitä ovat lapsen myönteiset kokemukset, lapsen kehitys ja oppiminen sekä asiakastyytyväisyys.

Näillä osa-alueilla välillisistä tekijöistä poiketen vanhemmat arvioivat toiminnan laadun korkeammaksi kuin henkilökunta. (Hujala & Fonsén 2011, 322-325.)

Kasvatustyöntekijöiden ja vanhempien näkemyksiin vasukeskusteluista vaikuttanee se, että työntekijöille keskustelut ovat aina ammatillisia keskusteluja. Ruusuvuori & Tiittula (2005) (ks. Nummenmaa & Karila 2011, 22-23) ovat tuoneet esiin myös sen, että ammatillisissa keskusteluissa käytetään paljon samanlaisia psykologisia prosesseja ja kommunikaatiomenetelmiä kuin muissakin keskusteluissa. Se mikä erottaa ammatilliset keskustelut arki-päivä keskusteluista on ammattilaisten tietoisuus keskustelun tarkoituksesta ja oman vuorovaikutuksensa merkityksestä. Näin ollen työntekijä osaa hyödyntää erilaisia vuorovaikutus- ja kommunikointikeinoja tilanteen vaatimalla tavalla. Ammatillainen myös tiedostaa omien arvojensa, käsitystensä sekä tunteidensa vaikutuksen keskusteluun ja ymmärtää siten, miten nämä vaikuttavat vuorovaikutukseen ja keskustelun lopputulokseen.

Ammatillisten keskustelujen tavoitteiden toteutumisen ja vuorovaikutuksen tietoisien ohjaamisen päävastuu on työntekijällä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että keskustelu etenee toisen osapuolen etukäteen asettaman kaavan mukaisesti tai etukäteen asetettujen tavoitteiden suuntaisesti. Ammatillisuus keskusteluissa näkyy siinä, että keskustelu on yhteisten merkitysten ja ymmärryksen rakentamista ja tietojen vaihtamista dialogin hengessä. (Nummenmaa & Karila 2011, 27.) Ammatillisuuteen kuuluu myös menetelmien, kuten varhaiskasvatuskeskustelun kriittinen ja itsereflektiivinen arviointi. Kyseenalaistaminen ja kasvatuksellinen keskustelu varhaiskasvatuksen toiminnasta lisää alan läpinäkyvyyttä ja tätä kautta lisää ymmärrystä ja luotettavuutta sen toimintaa kohtaan. Myös alan ammattilaisten olisi hyvä ymmärtää ja pohtia menetelmien syitä, ei vaan täyttää lomakkeita. (Alasuutari 2010, 194.)

Varhaiskasvatuskeskustelut nykyisessä muodossaan tulivat suomalaisiin päiväkoteihin 2000-luvun alkupuolella. Vuonna 2003 julkaistiin Stakesin ”Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet” ohjausasiakirja helpottamaan yhdenmukaisten kasvatuskeskustelujen käyttöönottoa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että päiväkodeissa henkilökunta ja vanhemmat tapaavat joka syyskuu varhaiskasvatuskeskustelun merkeissä. Kevätkaudella käydään ns. vasun arviointikeskustelu, jossa pohditaan sen hetkistä tilannetta syksyllä mahdollisesti asetettuihin tavoitteisiin peilaten. Keskusteluissa puhutaan vanhempien kanssa mm. lapsen vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista sekä mahdollisista tuen ja ohjauksen tarpeista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 33) Keskustelupohjat ja lomakkeistot vaihtelevat kunnittain mutta asiasisältö on määritelty varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Niiranen & Kinos (2001) toteavatkin (ks. Maarit Alasuutari 2010, 19), että varhaiskasvatuskeskustelu voidaan ajatella sellaiseksi käytännöksi, joka luo edellytykset lapsilähtöisen kasvatuksen toteutumiselle.

Espoon kaupungin varhaiskasvatuskeskustelujen lomakeisto uudistui viimeksi vuonna 2006. Yhdestä kolmeen vuotiaille on oma lomakkeensa johon kuuluu vanhemmille etukäteen jaettava vanhempien osa, samoin kolmesta viiteen vuotiaille. Esikouluikäisten lasten perheiden kanssa laaditaan lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma (LEOPS). Lisäksi päivähoiton aloitavien lasten vanhempien kanssa täytetään Tervetuloa päivähoitoon -lomake, jonka jätän LEOPS- lomakkeen kanssa tutkimuksen ulkopuolelle pilotoinnin koskiessa pääsääntöisesti vasu-keskusteluja. Sekä 1-3- ja 3-5-vuotiaille tehdyissä varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeissa pohja on jaettu kolmeen sarakkeeseen:

1. Lapselle ominainen tapa toimia, johon kirjataan lapsen vahvuuksia, osaamista ja mielenkiinnon kohteita.
2. Lapsen kasvun ja oppimisen tukeminen. Tähän pohditaan niitä asioita, joita lapsi vielä opettelee ja joissa hän tarvitsee tukea. Myös kasvattajayhteisön konkreettiset keinot lapsen kasvun ja oppimisen tukemiseksi merkitään tämän otsikon alle.
3. Yhteistyö vanhempien kanssa -sarake pitää sisällään yhteiset toimintatavat vanhempien kanssa sekä mahdolliset muutokset päivähoitossa ja/tai kotona.

Näiden sarakkeiden lisäksi suunnitelma on jaettu teemoihin riveittäin. Alle kolme -vuotiailla nämä teemat ovat: 1) motoriiikka, päivittäistoiminnot ja terveys 2) kielellinen kehitys ja ilmaisuus 3) sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus 4) muuta huomioitavaa. 3-5 -vuotiaiden lomakeistossa näiden lisäksi on kielelliset kehitys ja tiedolliset taidot -osa-alue. Edellä mainitun kakkoskohdan tilalla on työskentelytaidot ja ilmaisuus. (Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma 2006.)

Tällä hetkellä käytössä olevassa vasu -lomakeistossa käsitellään lapsen kehityksen osa-alueet monipuolisesti ja se toimii hyvänä tukena itse keskustelutilanteessa. Perheen ja muiden lapsen elämässä olevien tukiverkoston huomiointi puuttuu kuitenkin lomakkeista kokonaan. Kuten edellä mainitsin, perheille jaetaan ennen varhaiskasvatuskeskustelua erillinen vanhempien osa johon vanhemmat voivat täyttää vasulomakkeessakin oleviin alueisiin liittyen asioita lapsestaan. Vanhempien osa voi myös toimia eräänlaisena muistilistana vanhemmille vasukeskustelun aikana. Tällä hetkellä Espoon kaupunki uudistaa vasu -lomakeistoaan ja uudet lomakkeet pilotoitiin syksyllä 2014. (Pulli 2014.)

Kun otetaan käyttöön uusia toimintatapoja ja menetelmiä, se tapahtuu aina kotouttamisen eli domestikaation kautta. Kotouttaminen kuvaa niitä prosesseja, joiden kautta vieraat asiat muuttuvat osaksi tuttuja arjen käytäntöjä samalla kun vanhat mallit muuttuvat. Domestikatio terminä on peräisin antropologiasta ja sitä käytetään myös kulutuksen ja teknologian tutkimuksessa. Kotouttamisen käsitteessä korostetaan sitä, että uuden menetelmän käyttöön otto on paljon muutakin kuin uusien laitteiden kotiin tuomista. (Alasuutari 2010, 17). Uusi menetelmä varhaiskasvatuksen keskusteluissa vaatii kotoutuakseen käytännön kenttäkokeilua,

josta tämä pilottikokeilu on hyvä esimerkki. Alasuutarin (2010, 190-192) tutkimuksen mukaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat eivät näytä kotoutuneen perustaksi lapsen varhaiskasvatuksen toteutumiselle, kuten varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa linjataan (Stakes 2005). Hänen mukaansa vasut on kotoutettu lapsen ja vanhemmuuden arvioinnin sekä kotikasvatuksen ohjaamisen välineeksi, jota ei käytetä juurikaan konkreettisesti päiväkodin kasvatustyön suunnittelussa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan oli tutkimuskunnan päiväkodeissa palattu keskustelujen välillä vain, jos lapsen kohdalla oli ilmennyt jotain erityistä huolta. Vanhempien kasvatustoimintaan vasut olivat vaikuttaneet jonkin verran.

2.4 Kasvatuskumppanuus

Päiväkodin ja perheiden yhteistyötä on kuvattu eri aikakausina eri termeillä. Yhteistyö, tukeminen ja kumppanuus ovat kaikki kuvanneet vuorovaikutuksen tärkeyttä. Kasvatuskumppanuus ja kumppanuusajattelu ovat tällä hetkellä kuvaavimpia sanoja ideaalin kasvatuksellisen yhteistyön määrittelemiseksi. Tähän ajatteluun tutkimuksen kohteena oleva syvennetty vasu-keskustelukin pohjautuu. Termi kasvatuskumppanuus tuotiin Suomeen Stakesin valtakunnallisessa ohjeistuksessa 2003. Kasvatuskumppanuus pohjaa molemminpuoliseen kunnioitukseen; tietoon siitä, että molemmilla on tärkeää tietoa lapsen kehityksestä ja ominaisuuksista. Näiden tietojen ja avoimen dialogin avulla voidaan saavuttaa yhteiset lapsen kasvua tukevat tavoitteet. (Karila 2006, 92-94; Alasuutari 2010, 39.) Lähtökohtina tasavertaiselle kasvatuskumppanuudelle on tasa-arvoisuus, kasvatusvastuun jakaminen ja vanhempien valtaistuminen omaa lastaan koskevassa päätöksenteossa. Vanhempien osallistamisen myötä lapsen vahvuuksien löytäminen ja kasvun haavoittuvuuksien tunnistaminen helpottuu. Kasvatus perustuu kumppanuuden myötä demokraattiselle arvopohjalle, kun vanhempien odotuksia ja toiveita kuunnellaan. (Heikka ym. 2009, 73, 101.) Vanhemmilla on lapsensa ensisijainen kasvatusvastuu kun taas työntekijöillä on koulutuksen ja työkokemuksen tuoma ammatillinen osaaminen ja tieto. Ydinajatuksena voidaankin pitää sitä, että kasvatuskumppanuudessa ymmärretään jaettu mutta yhteinen kasvatustehtävä, ja sen kautta yhdistyvät molempien osa-puolten olennaiset lasta koskevat tiedot. (Koskinen 2009, 153.) Kasvatuskumppanuus ajattelussa, samoin kuin edellä mainitussa huolen puheeksiotossa, olennaista on dialogisuus jonka periaatteita avaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Erityinen merkitys lapsen lähiympäristöjen yhteistyöllä on lapsen elämän siirtymätilanteissa, kuten kodista varhaiskasvatukseen tai päiväkodista kouluun siirryttäessä. Myös vanhempien kokemuksia kasvatuskumppanuudesta on tutkittu, ja erityisesti yhteistyön alku on tärkeää aikaa keskinäisen kommunikaation sujumiseksi. Päivähoidon alkaessa vanhemmat ovat usein epävarmoja roolistaan ja asemastaan yhteistyössä. Siirtymätilanteissa on tärkeää huomioida, että lapsi tuo aina mukanaan kodissa hankitut kokemuksensa joiden rakentuminen on pohjautunut vanhempien ja lapsen vuorovaikutukselle. Tämä vuorovaikutussuhde on pohjana lapsen

sosiaaliselle sopeutumiselle uudessa ympäristössä ja sen ymmärtäminen ja kunnioittaminen on kasvatuskumppanuuden perusta. (Kekkonen 2012, 183-185; Karikoski & Tiilikka 2011, 77.) Useimmille vanhemmille myös varhaiskasvatuskeskustelujen menettelyt ja pedagogiset tavoitteet ovat vieraita. Onkin tärkeää, että päävastuu toiminnan eteenpäin viemisestä on pohjimiltaan aina kasvatushenkilökunnalla. (Heikka ym. 2009, 73.)

Kun toiminta on päässyt alkuun ja käytännöt perheen ja henkilökunnan välillä vakiintuvat, sisällöt lapsesta käydyissä keskusteluissa syvenevät ja vuorovaikutuksesta tulee vastavuoroista. Vaikka perheet ovat muuttuneet yhä tasa-arvoisemmiksi suhteessa varhaiskasvatuksen ammattilaisiin, käsitykset vanhempainkasvatuksesta ja vanhempien ohjaamisesta yhteistyön muotoina elävät yhä. Tällaiset näkemystavat, olivat ne sitten vanhempien tai ammattilaisten käsityksiä, vaikeuttavat tasavertaisen kumppanuuden toteutumista. Kasvatuskumppanuuden muodostuminen vaatii aina useita vastavuoroisia keskusteluja ja aikaa. Keskusteluissa on pyrittävä sensitiivisyyteen etenkin päivähoidon alussa, jotta luottamuksellinen suhde saavutetaan. Yhteistyössä on jo alusta asti hyvä muistaa kasvatuskumppanuuden periaatteet kuuleminen, kunnioitus, luottamus ja dialogi. (Heikka ym. 2009, 72-73; Karikoski & Tiilikka 2011, 85; Koskinen 2009, 153.)

Päivähoidon työntekijöiden näkökulmasta kasvatuskumppanuuden vanhempien kanssa voi jakaa kahteen toimintamalliin, vertikaaliseen ja horisontaaliseen. Vertikaalisessa toiminnassa korostuu vanhempien ja työntekijän roolien erilaisuus. Vanhemmat kuuntelevat ja mukautuvat kyseenalaistamatta varhaiskasvattajan asiantuntijaroolia, eikä heiltä myöskään odoteta asiantuntijuutta tai osallistumista. Keskustelijoiden välillä vallitsee tällöin asymmetria eli tietämisen välinen epätasa-arvo, joka on keskinäisen kommunikoinnin kannalta merkityksellinen. Horisontaalisessa toimintatavassa vanhemmat ja henkilökunta toimivat rinnakkain ja vanhempien tietämys omasta lapsesta on osa päiväkodin asiantuntijuutta. Yhteistyö perustuu luottamukseen ja läheisyyteen. Tietojen avoimella jakamisella kasvatushenkilöstö ja vanhemmat täydentävät toistensa tietämystä, näin myös lapsen tilanteesta saadaan laajempi kuva. (Alasuutari 2010, 42-50.) Kasvatuskumppanuus toteutuukin parhaiten juuri horisontaalisissa kohtaamisissa. Linell & Luckmann (1991) toteavat tutkimuksessaan (ks. Alasuutari 2010, 193), että jollei keskustelijoiden välillä olisi lainkaan asymmetriaa, olisi todennäköisesti vain vähän sellaisia asioita, joista olisi edes tarpeellista keskustella. Näin ajateltuna tietynlainen asymmetria vuorovaikutuksessa on osa mielekästä keskustelua ja dialogia myös kasvatuskumppanuuden hengen vallitessa.

Jokaisen perheen ja kasvatushenkilökunnan välinen suhde on erilainen, jolloin myös kumppanuuden muotojen on mukauduttava tapauskohtaisesti. Onkin yksi kasvatuskumppanuuden suurista haasteista muodostaa jokaisen perheen ja päiväkodin välille juuri heidän tarpeitaan vastaava kumppanuus. (Kekkonen 2012, 100.) Haaste on myös se, kuinka kasvatuskumppanuuden

Dialogilla tarkoitetaan vähintään kahden ihmisen vuoropuhelua, jossa ihmiset ajattelevat yhdessä. Ajattelijana ei siis ole enää yksi henkilö vaan kaikki dialogiin osallistuvat keskustelijat. Yhdessä ajattelu tarkoittaa käytännössä sitä, ettei yksilö voi pitää omaa kantaansa lopullisena totuutena vaan vain askeleena kohti yhteistä päämäärää. Dialogin tavoitteena onkin saavuttaa uusi ymmärrys, joka ei välttämättä ole kuitenkaan yhteisymmärrys. Parhaimmillaan dialogi on kaikkien keskustelijoiden näkemysten todellista kuulemistä ja ymmärtämistä. Dialogisessa vuorovaikutuksessa kaikki saavat puhua ja tulla kuulluiksi, muiden näkemysten kuulemisen tulee olla yhtä tärkeää kuin omien ajatusten esittäminen. (Eriksson & Arnkill 2012, 39-37; Isaacs 2001, 40; Haarakangas 2008, 25; Kokko 2006, 24.)

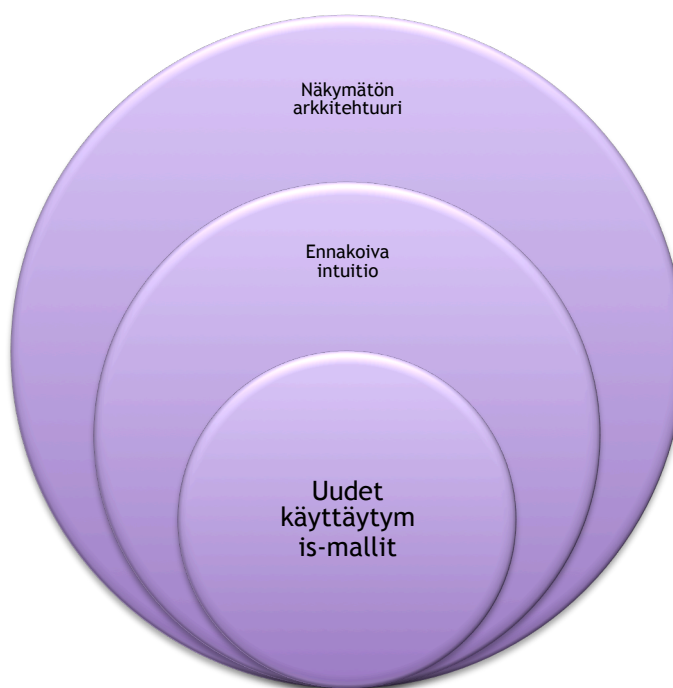
Paulo Freire on käsitellyt teoksissaan paljon dialogia ja dialogisuutta. Hän käyttää käsitettä aito sana jolla hän tarkoittaa työtä, maailman nimeämistä ja muuttamista. Freiren mukaan aito sana on kaikkien etuoikeus, jonka avulla voidaan muuttaa maailmaa. Hänen mukaansa dialogi pohjautuu nimenomaan sanaan ja ihmisiin jotka sanoittavat maailmaa. Dialogi on yhteyttä maailmaa sanoittavien ihmisten välillä eikä sitä ilmene maailmassa, jossa osa ihmisistä nimeää toisten puolesta. Kun ihmiset muuttavat maailmaa sanomalla ja nimeämällä sitä, on dialogi tapa, jolla he saavuttavat merkityksensä ihmisinä. Kaarina Mönkkönen on tutkinut väitöskirjassaan dialogista vuorovaikutusta. Hänen mukaansa dialogiin tulee aina saada oikeutus. Tällöin syntyy suhde, jossa voi tuoda esiin erilaisia näkökulmia niin, että nämä tulevat osaksi uutta, yhteistä perspektiiviä. (Freire 2005, 95-97; Mönkkönen 2002, 20-21.)

Freire jakaa dialogin kahteen yhtä tärkeään ulottuvuuteen, reflektioon ja toimintaan, joiden tulee olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Jos toinen näistä osa-alueista unohdetaan, kärsii sen myötä toinenkin. Toiminnan uhraamisen johtaa verbalismiin, turhaan sanahelinään kun taas pelkkään toimintaan keskittyminen ja pohdinnan unohtaminen on aktivismia. Reflektiivisyys dialogissa toteutuu sekä sosiaalisena että sisäisenä reflektiona. Niin sisäisessä kuin osanottajien välillä käytävässä reflektiivisessä toiminnassa dialogia käydään vähintään kahden eri näkökannan eli merkityksen välillä. Sisäinen reflektio tarkoittaa niin omien ajatusten kriittistä tarkastelua, kuin myös kykyä muuttaa niitä tarpeen vaatiessa. Dialogisen keskustelun voidaan ajatella siirtyvän reflektiiviseen vaiheeseen silloin, kun keskustelijat lakkaavat puhumasta muista, alkaen pohtia omia ajatuskuvioitaan ja ennakko-oletuksiaan. Kriittinen itsereflektio on taito, jota voi kehittää. (Freire 2005, 95-97; Väisänen et al. 2009, 60; Haarakangas 2008, 30.)

Bakht (1986) on todennut (ks. Seikkula & Arnkill 2009, 89), että dialogeja käyvät kaikki ihmiset keskustellessaan, mutta dialogisuus on enemmänkin elämän asenne joka pohjaa dialogiseen suhteeseen. Dialogisuus pohjautuu usein teoriataustaltaan sosiaaliseen konstruktionismiin ja tätä kautta ajatukseen ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta jatkuvasti uudelleen määrittyvässä todellisuudessa. Toiminnan keskiössä on ihmisten välinen vuorovaikutus eikä

ilmausten vaihtaminen kysymällä ja vastaamalla. Dialogisuudessa yksilö uskoo toiseen ihmiseen jo ennen kuin hän kohtaa tämän kasvokkain ja on nöyrä, sekä pyrkii yhteiseen oppimiseen ja toimintaan. Dialogisuus voidaan määritellä yhteistoiminnalliseksi suhteeksi, joka on vahvasti käytännön läheistä. Jotta dialogisuus toteutuisi, tulee sen sisältää vastavuoroisen vaikuttamisen ja vastavuoroisuuden elementtejä. Dialogisuudessa korostetaan molempien osapuolien toimijuutta ja subjektiutta käsiteltävässä asiassa ja kohtaamisessa. (Pohjola, Kempainen & Värynen 2012, 125; Freire 2005, 98-101; Mönkkönen 2002, 20-21.)

William Isaacs (2001, 49-50) kuvaa kirjassaan vuorovaikutuksen kolmea ydintasoa, jotka muodostavat perustan yhdessä ajattelulle eli dialogille (Kuvio 4).

Kuvio 4: Vuorovaikutuksen kolme ydintasoa. (mukaellen Isaacs 2001, 50)

Ensimmäinen taso on toimiminen johdonmukaisesti eli toimiminen omien sanojen mukaisesti. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että omat toimintamallit tulee muokata tarvittaessa sellaiseksi, että ne mahdollistavat dialogisuuden toteutumisen. Toinen ydintaso on joustavien vuorovaikutusrakenteiden luominen. Tämä mahdollistuu kehittämällä kykyjään nähdä keskustelujen pinnan alla vaikuttavia voimia eli keskustelun osapuolten maailmankatsomukseen ja tavoitteisiin liittyviä seikkoja. Aidon dialogin mahdollistamiseksi tulisi myös antaa dialogille sen tarvitsemaa tilaa. Keskustelun ilmapiiri eli tila jossa keskustelu käydään, syntyy keskusteluun osallistuvien ajattelutavoista ja tarkkaavaisuuden laadusta. Kun tämän ”näkymättömän arkkitehtuurin” tiedostaa on myös mahdollista vaikuttaa siihen ilmapiiriin missä keskustelu käydään. Tämä on tärkeää siksi, että olemassa oleva ilmapiiri vaikuttaa vahvasti siihen, kuinka keskustelijat ajattelevat ja toimivat.

Kun tavoitellaan dialogisuutta asiakas-työntekijäsuhteeseen, on pyrittävä vuorovaikutukseen jossa asiakas ja työntekijä yhdessä määrittelevät tilanteen tavoitteineen ja toimintatapoineen. Dialogissa asiakas, eli varhaiskasvatuskeskusteluja tutkittaessa vanhempi, on oman elämänsä pääkohde ja toinen ihminen nähdään aidosti. Dialogiset työtavat varhaiskasvatuksessa ovat vanhempien ja ammatti-ihmisten välistä yhteistyötä ekologisen mallin mesotasolla. Varhaiskasvatuskeskusteluissa dialoginen ymmärrys muodostuu kun keskustelun ydin, lapsen kasvatussuhteen erityisyys, käsitetään molemmista osapuolista lähteväksi. Ammatillaisen rooli varhaiskasvatuksessa on toimia ja rakentaa yhteistä ymmärrystä erilaisissa vuorovaikutussuhteissa mm. vanhempien, lapsien ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Vain hyvä ammatillinen vuorovaikutussuhde mahdollistaa dialogin ja dialogisen vuorovaikutuksen ja näin ollen mahdollistaa myös kasvatuskumppanuuden toteutumisen. Freire korostaa myös dialogin muutoksellisuutta ja sitä, kuinka aito dialogi syntyy vain kriittisen ajattelun kautta. Tällöin todellisuuden suhtaudutaan prosessina ja muutoksena, ei staattisena tilana. Dialogisuutta varhaiskasvatuksen asiakastyössä ei voida myöskään ajatella kahtena dialogisena keskusteluna toimintakaudessa vaan jatkuvana prosessina ja vuorovaikutuksena. Kun työntekijä ja asiakas kohtaavat, syntyy rajapinta kahden eri systeemin välille. Tässä kohtaamisessa on tärkeää synnyttää dialogi, jotta näiden systeemien välille muodostuu yhteinen kieli. Voidaan ajatella, että dialogin ja yhteisen kielen kautta syntyy uusi systeemi, jossa ovat osallisena nämä kaksi alkuperäistä systeemiä uudelleen organisoituneena. (Pohjola ym. 2012, 125; Nummenmaa & Karila 2011, 47; Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 78; Freire 2005, 98-101; Väisänen, Niemelä & Suua 2009, 67.)

3 Lapsen oikeus palveluihin (LOP)- kehittämistyön kuvaus

LOP -kehittämistyö toteuttaa Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämisohjelmassa (Kaste) asetettuja tavoitteita. Valtioneuvoston vahvistamassa Kaste-ohjelmassa määritellään neljännesvuosittain alan uudistustyön tavoitteet ja toimenpiteet niiden toteuttamiseksi. (Seivo 2014, 4; Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2012, 4, 22.) Lapsen oikeus palveluihin -kehittämistyö toteuttaa seuraavia Kaste 2012-2015 ohjelmassa määriteltyjä tavoitteita:

”Kehitetään lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelukokonaisuuksia ja otetaan käyttöön toimintamalleja, jotka tukevat perheitä, vanhemmuutta sekä lasten ja nuorten kanssa työskenteleviä aikuisia.--- Lisäksi kehitetään peruspalveluja tukemaan lasta, jonka perheessä on vakava fyysinen sairaus, mielenterveys- ja/tai päihdeongelma.”

Lapsen oikeus palveluihin -kehittämistyön tavoitteena on tukea alle kouluikäisten lapsia ja heidän perheitään varhaista tukea vahvistamalla. Projektissa pyritään kehittämään uudenlaisia ratkaisuja lapsiperheiden parissa tehtävän ennaltaehkäisevän työn haasteisiin. Projektin

alkoi vuonna 2011 ja siihen osallistuivat neuvola ja lapsiperheiden perhetyö, varhaiskasvatus, perheneuvola, perheasioiden yksikkö, lastensuojelu, aikuissosiaalityö, maahanmuuttajapalvelut, vammaispalvelut, aikuisten päihde- ja mielenterveyspalvelut, seurakunta ja eri järjestöjä. Moniammatillisella kehittämistyöllä tavoiteltiin sitä, että tarvittava tuki ja palvelut saataisiin perheille mahdollisimman varhain, ja että eri toimijoiden välinen yhteistyö toimisi sujuvammin. (Seivo 2013, 1.)

Vuonna 2012 LOP -työryhmässä koottiin tietoa lapsiperheiden psykososiaalisten hyvinvointiriskien vaikutuksista perheiden arkeen ja niiden kohtaamisesta perheiden kanssa tehtävässä työssä. Näiden tietojen pohjalta rajattiin projektille viisi kehittämiskokonaisuutta, joiden sisällä pilottihankkeet toimivat elokuusta 2013 lähtien vuoden 2014 loppuun saakka. (Seivo 2013, 1.)

3.1 LOP-projektin osa-alueet

Kehittämistyölle on luonteenomaista suunnitelmien tarkentuminen työn edetessä, alla olevassa taulukossa on eriteltyä LOP -kehittämistyön viisi osa-aluetta suunniteltuine toimenpiteineen ja tavoitteineen joulukuun 2014 tiedon mukaisesti.

Taulukko 1: LOP- Kehittämistyön osa-alueet (Seivo 2014, 15-22)

Lapset Puheeksi - pilotti	Lapsen huomioiminen aikuisten palveluissa	Luottohenkilö-malli	Moniammatillinen yhteistyö lastensuojeluprosesseissa	Vaahtera-Palveluohjausportaali
<ul style="list-style-type: none"> * Lapset puheeksi- menetelmään pohjautuvan keskustelun pilottointi Matinkylän neuvolassa ja Viherkallion päiväkodissa * Lasten ja perheiden tuen tarpeiden varhaisempi tunnistaminen * Lapsiperheiden perhetyön tunnettavuus 	<ul style="list-style-type: none"> * Tarjotaan ennaltaehkäisevää perhetyötä kaikille alle 28-vuotiaille yksinhuoltajille Suvelan alueella ja tehostetaan moniammatillista yhteistyötä * Koko perheen huomiointi mielenterveys- ja päihdeongelmista kärsivän aikuisen palveluissa 	<ul style="list-style-type: none"> * Useamman palveluntarjoajan asiakkaana oleville lapsiperheille määritellään verkostosta yksi luottohenkilö * Luottohenkilö toimii perheen tietojen kokoajana ja välittäjänä sekä perheen että muun verkoston suunnan 	<ul style="list-style-type: none"> * Lastensuojelun asiakasperheiden palveluiden tehostaminen eri toimijoiden välillä * Tiedonkulun parantaminen 	<ul style="list-style-type: none"> * Lapsiperheiden kanssa työskentelevien ammattilaisten yhteystiedot ja tehtävän kuvaukset samassa paikassa * Konsultointi helpottuu. Sivustolla myös erillinen tulostettava asiakasnäkymä

den lisääntyminen päivä- hoidon työntekijöiden ja asiakkaiden keskuudessa				
--	--	--	--	--

Varhaisempi tunnistaminen ja tuen tarjoaminen lapsiperheille sisältyvät Lapset puheeksi ja Lapsen huomioiminen aikuisten palveluissa osa-alueisiin. Tutkimukseni liittyy Lapset puheeksi -pilotin kehittämiskokonaisuuteen, joten esittelen sen tarkemmin seuraavassa luvussa. Toinen varhaisempaa tunnistamista ja tuen tarjoamista lapsiperheille sisältävä LOP - työn osa-alue on Lapsen huomioiminen aikuisten palveluissa. Sen toimet tuen tarpeiden tunnistamisen tukemiseksi ovat mm. perhetyön sekä päihde- ja mielenterveystyön yhteistyö, joka näkyy moniammatillisena työparityöskentelynä asiakastapaamisissa. Suvelan alueella kokeillaan myös uudenlaista toimintatapaa, jossa kaikille alle 28-vuotiaille toimeentulotukea saaville vanhemmille tarjotaan automaattisesti perheohjaajan arviointikäyntiä. Tarkoituksena on tehdä lapsiperheiden perhetyötä tutummaksi niin asiakkaille kuin ammattilaisillekin, jotta sinne ohjauttaisiin aikaisempaa laajemmin ja varhaisemmassa vaiheessa eri toimijoiden kautta. (Seivo 2014, 15.)

Kolmantena osa-alueena LOP -projektin kehittämisalueissa on luottohenkilömallin kehittämisen erityisen tuen tarpeessa oleville perheille. Pilottikokeilun avulla pyritään löytämään toimiva malli luottohenkilötoimintaan. Tällöin tukea tarvitsevilla perheillä olisi yksi henkilö, jonka kautta koordinoitaisiin kaikkia perheen tarvitsemia palveluita. Kun vain yksi toimija verkostossa toimii perheen asioiden kokoajana ja välittäjänä, tulee perhe paremmin kuulluksi ja ymmärretyksi ja vältetään tiedonsiirron hankaluuksia. Keskeisinä kohdealueina tässä ovat vammais- ja maahanmuuttajapalvelut sekä aikuissosiaalityö. Neljäs kokonaisuus käsittelee moniammatillista yhteistyö lastensuojeluprosesseissa. Tavoitteena on saada lasta koskevat tiedot siirtymään paremmin mm. varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välillä, ja tehostaa lastensuojelun asiakasperheiden kanssa toimivien tahojen yhteistyötä. Vaahtera- palveluohjausportaalin tavoitteena on helpottaa ammattilaisia löytämään kunkin asiakkaan tarvitseman tukipalvelun yhteystiedot ja tehtävänkuvauksen helposti. Yhteen portaaliin kootaan kaikkien lapsiperheiden parissa työskentelevien avainhenkilöiden yhteystiedot ja lyhyt kuvaus palvelun tarjoamasta sisällöstä. Näin eri toimijat voivat helposti konsultoida tarvitsemiaan tahoja ja ohjata asiakkaat nopeammin tukitoimien piiriin. (Seivo 2014, 17-22.)

3.2 Lapset puheeksi- pilotin prosessikuvaus

Tutkimukseni on osa LOP -projektin varhaisen tunnistamisen osa-aluetta. Tämä kehittämis-kokonaisuus on noussut mukaan projektiin erityisesti siitä huolesta, että tuen tarpeessa olevia lapsia ja heidän vanhempiaan ei löydetä riittävän ajoissa tuen piiriin. Perheet eivät mielel-

lään kerro lastensuojelun tai aikuissosiaalityön asiakkuudestaan neuvolassa tai päiväkodissa, jolloin tuen tarpeen tunnistaminen ja tukitoimien tarjoaminen viivästyy. (Seivo 2013, 2.) Vaikka varhaiskasvatus toimii koko perheen tukena, on sen erityistehtävänä lapsen kasvun ja kehityksen turvaaminen. Jos perheessä on esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmia, näistä ongelmista kärsivä voi olla itse tuen piirissä, mutta perheen lasta tai lapsia ei huomioi-da näissä tukitoimissa lainkaan. Siksi on tärkeä tukea moniammatillisen tiedonkulun lisäksi varhaiskasvatuksen henkilöstön kykyä tunnistaa perheen tuen tarpeet mahdollisimman var-hain. Myös työntekijöiden tietoa olemassa olevista matalankynnyksen tukitoimista pyritään vahvistamaan, jotta tuen tarpeen havaittuaan he osaavat ohjata perheet oikeiden palveluiden luo. Projektin puitteissa sekä Matinkylän neuvolan että Viherkallion päiväkodin henkilökuntaa koulutetaan Lapset puheeksi -menetelmän käyttöön. Myös yhteistyötä alueen Lapsiperheiden perhetyön ja päiväkodin välillä tiivistetään. (Timonen & Seivo 2013, 1-2; Seivo 2014, 12.)

Varhaisempaa tunnistamista tukee vaikeiden asioiden järjestelmällinen puheeksi otto neuvo-loissa ja päiväkodeissa. Matinkylän neuvolassa pilotoidaan mallia, jossa perheiden kanssa ote-taan käynneillä puheeksi myös asioita, joita perheet eivät yleensä tuo itse esille. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi perheväkivalta, lastensuojelun tukitoimet tai taloudelliset vai-keudet. Varhaiskasvatuksen osalta LOP -kehittämistyön tässä kehittämiskokonaisuudessa pilo-toi Viherkallion päiväkotia Espoon Viherlaaksossa. Päiväkodissa kokeillaan kevään 2014 varhais-kasvatuskeskusteluissa syvennettyä varhaiskasvatuskeskustelua, joka pohjautuu Lapset pu-heeksi - menetelmään. (Seivo 2014, 11-13.)

Osaprojektin ja pilotti-kokeilun avulla on tarkoitus saada henkilökunta tunnistamaan lapsen hyvinvointia tukevat ja vaarantavat tekijät entistä paremmin uuden menetelmän avulla. Per-heen paremman tuntemisen kautta konkreettisista, lapsen kehitystä tukevista seikoista on helpompi sopia yhdessä vanhempien kanssa. Lapset puheeksi -menetelmän käyttämisen kaut-ta vahvistetaan kasvatushenkilöstön kykyä ottaa mahdolliset lapsen kehitystä vaarantavat te-kijät puheeksi, ohjata perhe tarvittaessa tukitoimien piiriin ja auttaa perheitä vahvistamaan omia voimavarojaan. (Timonen & Seivo 2013, 1.) Tutkimuksessani kartoitan keskusteluun osal-listuneiden vanhempien kokemuksia syvennetystä vasu-keskustelusta kyselylomakkeen (Liite 1) avulla. Teemahaastattelun (Liite 2) myös keskustelua käyttäneet työntekijät, jotta saan tietoa myös ammattilaisen kokemuksista siitä, edistääkö uusi toimintatapa heidän mielestään varhaisempaa tunnistamista ja kokevatko he menetelmän sopivaksi varhaiskasvatuskeskustelu-jen yhteydessä käytettäväksi.

Pilottikokeilun käytännön jalkauttaminen työntekijöille alkoi Lapset puheeksi -koulutuksella 27.1.2014. Ensimmäisenä koulutuspäivänä menetelmään tutustuttiin kouluttaja Olli Rauhalan johdolla teorian ja käytännön harjoitteiden kautta. Koulutus oli kahden päivän mittainen ja koulutuspäivien välissä menetelmää kokeiltiin käytännössä. Toisena koulutuspäivänä

24.2.2014 käsiteltiin käytännössä heränneitä kysymyksiä ja kokemuksia työpaja hengessä. Koulutukseen osallistui työntekijöitä pilottikokeiluun osallistuvan päiväkodin ja neuvolan lisäksi LOP -kehittämistyön eri osa-alueilta, mm. lapsiperheiden perhetyöstä ja aikuispsykiatrian poliklinikalta. Koulutuksen jälkeen Viherlaakson päiväkodissa työstettiin oma pohja pilotti-keskusteluille (Liite 3). Keskustelu runkoon poimittiin seitsemän kysymystä THL: n varhaiskasvatukselle laatimasta Lapset puheeksi -keskustelurungosta. Kaikkiaan koulutuksen käyneet kahdeksan päiväkodin työntekijää keskustelivat uutta menetelmää käyttäen noin 40 perheen kanssa. Haastattelin työntekijät 26.5. ja 27.5. päiväkodin tiloissa. Vanhempien kokemusten kartoittamiseksi muokkasin THL: n vanhemmille suunniteltua palautelomaketta apuna käyttäen kyselylomakkeen, joka annettiin keskusteluun osallistuneille vanhemmille heti keskustelun jälkeen eli toukokuussa 2014.

3.3 Lapset puheeksi - menetelmä

Lapset puheeksi -työmenetelmä on osa Stakesin Toimiva lapsi & perhe -hankkeessa kehitettyjä työmenetelmiä. Muita menetelmiä ovat mm. Lapsi & perhe -neuvonpito, Verttikurssit perheille ja Beardsleen perheinterventio. Kaikki nämä työmenetelmät pohjautuvat kokemukseen perheiden ja vertaisryhmien kanssa työskentelystä, kotimaisesta ja kansainvälisestä tutkimuksesta sekä tohtori William Beardsleen kehittämiin ajatuksiin perheiden kanssa työskentelystä. Harvardin yliopiston professorina toimiva Beardslee on tutkinut selviytyviä lapsia ja lasta suojaavia tekijöitä. Hänen kehittämänsä masentuneiden vanhempien interventiomallin toi Suomeen Stakesin kehittämispäällikkö Tytti Solantaus. Beardsleen Family Talk Intervention on käytössä monissa maissa, Suomessa nimellä Lapset puheeksi -interventio. Kaikkien Toimiva lapsi & perhe -menetelmien tavoitteena on tukea lapsen kehitystä ja ehkäistä häiriöitä yhteistyössä vanhempien kanssa. (Solantaus 2013, 3; Virtanen, Niemelä & Suua 2009, 75.)

Lapset puheeksi -menetelmän tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja lapsen kehitystä, ennen kuin huoli perheestä tai lapsesta on noussut. Promotiivisillä eli terveyttä edistävillä työtapoilla autetaan vanhempia luomaan strategiat sekä vahvuuksien tukemiseen että ongelmissa auttamiseen. Sosiaali- ja terveysalan työntekijät tunnistavat usein hyvin tuen tarpeen ja ongelmakohtat. Koska promotiivisen työn lähtökohtana on kuitenkin vahvuuksien tunnistaminen, niiden merkityksen ymmärtäminen ja niiden tukeminen, vaatii Lapset puheeksi -menetelmän käyttö usein uudenlaista orientoitumista työhön. Tämä on tärkeää koska positiivinen palaute onnistumisista lisää positiivisuutta, motivaatiota ja uusia onnistumisen kokemuksia. (Solantaus 2006, 4-5; Solantaus 2013, 5, 7-8.)

Menetelmää tutkittaessa on todettu, että lapsen ymmärrys vanhempansa sairaudesta on merkittävä häntä suojaava tekijä ja se myös ennaltaehkäisee lapsen psyykkisiä oireita. Lapset puheeksi -menetelmä on kehitetty alunperin työvälineeksi psyykkisesti sairaiden aikuisten

kanssa työskenteleville terveydenhuollon ammattilaisille perusterveydenhuoltoon tai erikoissairaanhoidon. Työmenetelmää voidaan kuitenkin soveltaa monilla muillakin sosiaali- ja terveydenhuollon alueilla ja vuonna 2013 on valmistunut räätälöity manuaali myös varhaiskasvatuksen työntekijöille. Myös neuvolat saavat tulevaisuudessa menetelmään käsikirjan joka on tehty neuvolatyön näkökulmasta. (Virtanen ym. 2009, 76; Solantaus 2006, 4; Solantaus 2013.)

Kuten kaikkien Toimiva lapsi & perhe -menetelmien, niin myös Lapset puheeksi -menetelmän kantavana ajatuksena on toiminnan lähteminen yhteisestä ymmärryksestä sekä vanhemman ja lapsen tilanteen ymmärtämisestä. Kun työntekijällä on tietoa ja kykyä samaistua vanhempien ja lapsen tilanteeseen, syntyy keskinäisen kunnioituksen ja ymmärryksen ilmapiiri jolloin myös vaikeista asioista puhuminen helpottuu. Keskinäinen ymmärrys perheen ja työntekijän välillä on siis edellytys hyvään yhteistyöhön. Työntekijän tulee nähdä ja ymmärtää vanhemman häiriön vaikutukset hänen kykyynsä toimia perheessään. Tieto auttaa toimimaan vanhempien kanssa yhteistyössä sen sijaan, että vanhemmat nähtäisiin vastapuolena joilta lapsi pitää ”pelastaa” turvaan. Tällainen ajattelumalli on vahingollista kaikille osapuolille eikä johda toimivaan yhteistyöhön. (Solantaus 2006, 6-7.)

Myös perheen sisällä tulee vallita keskinäinen ymmärrys. Tieto vanhemman sairaudesta auttaa lasta ymmärtämään, ettei vanhemman käytös johdu lapsesta ja hänen toiminnastaan, vaan sairaudesta. Monesti vanhemmat pyrkivät suojelemaan lasta ja eivät siksi kerro esimerkiksi mielenterveyden ongelmistaan. Ymmärrys vanhemman tilanteesta auttaa kuitenkin lasta tulkitsemaan tämän käytöstä ja niin keskinäinen ymmärrys toimii lasta suojaavana tekijänä. Lapsi vapautuu itsesyytöksistä ja kommunikoinnista vanhemman kanssa tulee avoimempaa ja suoremppaa. Lapset puheeksi -menetelmän avulla pyritään luomaan keskustelemisen kulttuuri, jossa vanhempia kannustetaan puhumaan lapsille kehitystason mukaisesti. Tällöin lapsi kokee, että hänen on jatkossakin lupa kysyä ja keskustella asioista. Elämän mukanaan tuomat vaikeudet eivät ole itsestään riski lapsen kehitykselle, tärkeää on että niitä pyritään ratkaistaan yhdessä. (Virtanen ym. 2009, 76; Solantaus 2006, 6, 10.)

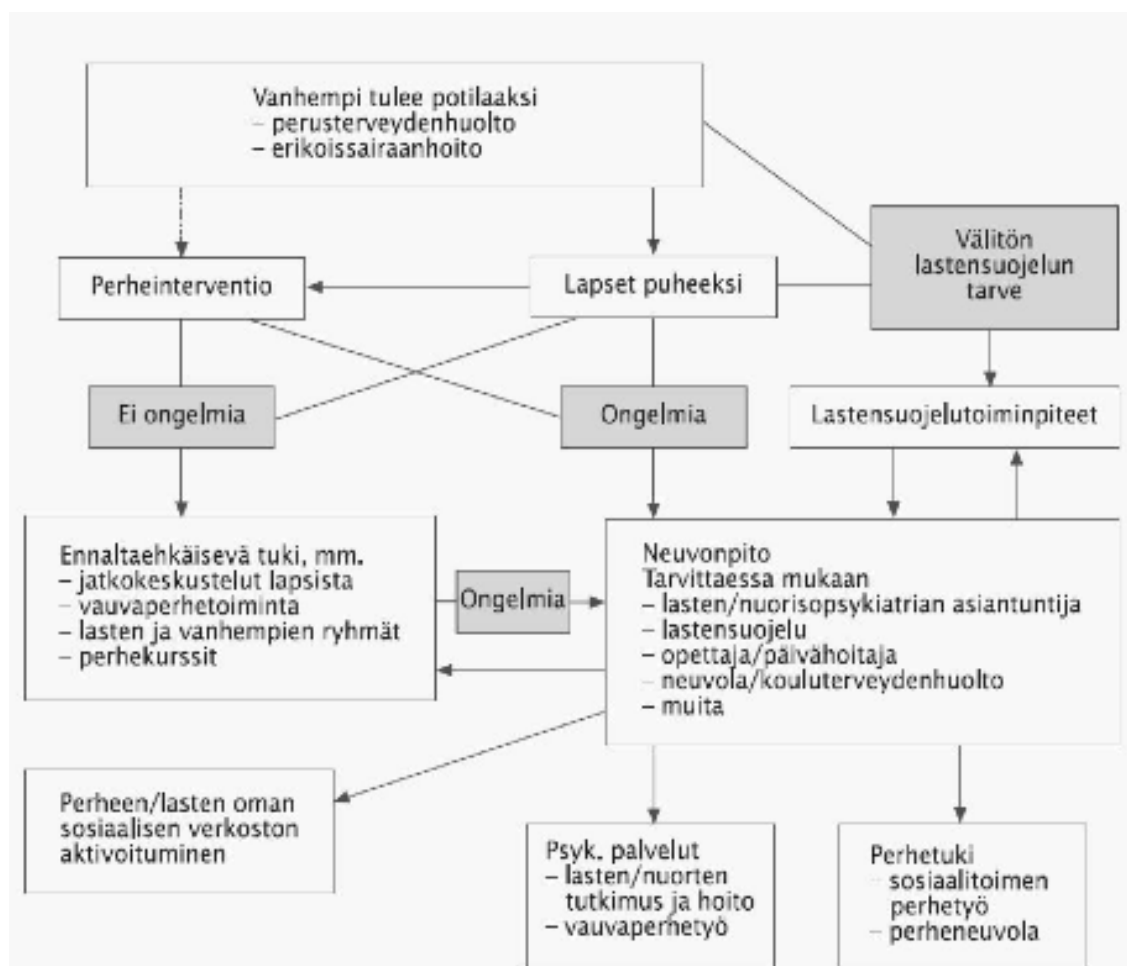
Lapset puheeksi -keskustelussa siis pohditaan ja tunnistetaan yhdessä vanhempien kanssa lapsen vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Menetelmässä käsite vahvuus perustuu pärjäävyyden (engl. resilience) määritelmään. Pärjäävyys ei ole yksilön ominaisuus vaan se syntyy yksilön ja tämän ympäristön vuorovaikutuksesta. Pärjäävyyttä synnyttävät vahvuudet eivät ole erityistä lahjakkuutta tai erityisen hyvää selviytymistä, vaan keinoja pärjätä tilanteissa hankaluuksien keskellä. Haavoittuvuus voidaan määritellä sekä olemassa oleviksi tai alkaviksi ongelmiksi, että tilanteeksi, joka johtaa ongelmiin jos siihen ei puututa. Kummankinlaiset haavoittuvuudet tarvitsevat huomiota toimintasuunnitelmaa tehdessä ja keskustelussa laaditaankin aina toimintasuunnitelma lapsen kasvun tukemiseksi. Suunnitelmaa tehdessä sovitaan yhdessä miten panostetaan vahvuuksiin ja tuetaan haavoittuvuuksissa normaalissa vuorovaikutuksessa

kotona ja päiväkodissa/neurolassa. Toimintasuunnitelma tehdään aina olemassa olevien voimavarojen mukaan, realistiset tavoitteet asettaen. (Solantaus 2013, 7-8.)

Yksi tärkeä elementti yhteistä toimintasuunnitelmaa laadittaessa on vahvistaa lasta tukevia elementtejä. Tällaisia ovat toimiva arki rutiineineen ja perustoimintoineen, toimivat suhteet mikrosysteemien ihmisiin, ryhmään kuulumisen kokemus, luottavainen suhde ainakin yhteen päivähoiton työntekijään, ikään sopiva ymmärrys perheen tilanteesta sekä ilon ja onnistumisen kokemukset. Lapsi tarvitsee myös kokemuksen siitä, että hän voi puhua tunteistaan myös työntekijöille ja että hänen kokemuksiaan sekä perheen tilannetta ymmärretään. Vanhempien ja työntekijöiden yhteistyö ja kommunikaatio ovatkin ensiarvoisen tärkeitä etenkin silloin, kun vanhemmilla on vaikeuksia. Toimintasuunnitelmaa laatiessa on usein hyvä valita yksi tai muutama lasta tukeva osa-alue johon/joihin panostetaan. (Solantaus 2013, 11-12.)

Jos työntekijälle nousee tapaamisissa perheen kanssa huolta lapsen voinnista tai pärjäämisestä, ehdottaa hän vanhemmille Lapsi & Perhe -neuvonpitoa. Neuvonpito on verkostopalaveri, jonka tarkoituksena on ”saattaa” perhe uusien tukitoimien piiriin ja estää putoaminen palveluiden väliin. Paikalle kutsutaan edustajia eri palveluista lapsen ja perheen tarpeiden mukaan. Näin saadaan kartoitettua lapsen tilanne eri elämänalueilla ja saadaan aktivoitua lasta tukeva sosiaalinen verkosto vanhempien rinnalle. (Solantaus 2006, 8, 16.)

Alla olevasta palvelukaaviosta näkyvät erilaiset reittimahdollisuudet perheen tilanteen tukemiseksi. Perheen asiakkaaksi tulo on tässä tapauksessa merkitty potilaaksi tuloksi perusterveydenhuoltoon tai erikoissairaanhoidon, menetelmän alkuperäisen lähtökohdan mukaisesti. Yhtäläillä voimme ajatella siihen päivähoiton aloituksen tai ensimmäisen neuvolakontaktin.

Kuvio 5: Lapset puheeksi - menetelmän palvelukaavio (Solantaus 2006, 9)

Jollei perheessä ole välitöntä tarvetta lastensuojelulle, on ensimmäinen yhteistyömuoto Lapset puheeksi -keskustelu. Keskustelun kautta jatketaan työtä perheiden kanssa joko Lapsi & Perhe -neuvonpidon tai ennaltaehkäisevän tuen avulla, riippuen keskustelussa esiin tulleista haavoittuvuuksista ja vahvuuksista. (Solantaus 2006, 9.) Niin keskustelun, kuin mahdollisen neuvonpidonkin tavoite on se, että työntekijät yhdessä vanhempien kanssa miettivät kuinka voisivat parhaiten tukea lapsen elämän tärkeimpiä kannattelevia osa-alueita. Nämä alueet ovat kotielämän sujuminen ja oman perheen ihmissuhteet sekä toimiva sosiaalinen elämä kodin ulkopuolella, esimerkiksi koulussa, päiväkodissa ja harrastuksissa. Lapset puheeksi -keskusteluja, perheinterventioita ja neuvonpitoja käytetään nykyään useimmissa psykiatrisissa sairaaloissa Suomessa. Omaiset mielenterveyden tukena -järjestö käyttää menetelmää Vertti -toiminnassa, joka on käytännössä mm. lasten keskusteluryhmiä käsitellen vanhempien sairastumista ja vanhempien kanssa käytäviä keskusteluja. (Solantaus 2006, 13; Virtanen ym. 2009, 79-80.)

Raahen kaupunki oli kevääseen 2014 mennessä ainoa kaupunki, joka oli käyttänyt Lapset puheeksi -menetelmää pohjana syvennettyyn varhaiskasvatuskeskusteluun päiväkodeissa. Kauniainen kaupungissa koulutettiin tosin lisää Lapset puheeksi -kouluttajia. Raahessa menetelmän käyttöönotto tehtiin kouluttamalla kaksi erityislastentarhanopettajaa ja yksi päivähoitohenkilökuntaa TLP -kouluttajiksi, jonka jälkeen kaikista päivähoitoyksiköistä valittiin Lapset puheeksi -yhdyshenkilö. Lisäksi varhaiskasvatuksen johtaja toimi koko varhaiskasvatuksen TLP -yhdyshenkilönä. Raahen kaupunki on sitoutunut kasvatuskumppanuutta toteuttavaan, avoimen dialogiseen yhteistyötapaan myös varhaiskasvatussuunnitelmassaan (Haarala, Kiilakoski, Mustonen, Mäkinen & Väisänen 2006, 13).

Huhtikuuhun 2012 mennessä koulutuksen oli käynyt koko henkilöstö neljästä kunnallisesta - ja yhdestä yksityisestä päiväkodista. Vuosien 2013-2015 aikana on tarkoitus kouluttaa koko varhaiskasvatushenkilöstö niin kunnallisissa kuin yksityisissäkin päiväkodeissa. Raahessa tämä tarkoittaa yhteensä 15 päiväkotia. Syvennetty varhaiskasvatuskeskustelu pohjautuu kaupungin varhaiskasvatuslomakkeesta ja Lapset puheeksi -keskustelupohjasta räätälöityyn lomakkeistoon. Tähän keskustelurunkoon on yhdistelty tarpeelliset osiot molemmista niin, että se vastaisi juuri Raahen kaupungin varhaiskasvatuksen perhetyön tarpeita. Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun lomakkeistoa päivitetään käyttäjien kokemusten perusteella, onhan menetelmä vielä verrattain uusi. Jos perhe tarvitsee tukitoimia, yksiköiden yhdyshenkilöt voivat olla aina yhteydessä johonkin kaupungin kolmesta TLP -palveluohjaajasta. Nämä palveluohjaajiksi valitut henkilöt ovat lastensuojelun työntekijöitä ja heidän tehtävänä on huolehtia, että perhe pääsee tarvitsemansa tuen piiriin. Tämän hetkiset kokemukset ja saatu palaute menetelmän käytöstä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun kentältä ovat olleet positiivisia.

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimus etenee yleensä tutkimusongelman tai -tehtävän määrittelystä tutkimuskysymysten laadintaa, ja näihin kysymyksiin vastaavan aineiston keruuseen ja analysointiin. (Kananen 2010, 36). Tutkittaessa jotakin ilmiötä, siihen liittyy aina jokin ongelma joka täytyy ratkaista. Tutkimusongelman tarkalla määrittelyllä pyritään estämään tutkimuksen jääminen pelkäsi aineiston luokitteluksi ja rajaamaan selkeä tutkimustehtävä, johon aineiston analyysillä vastataan. Kun osataan määritellä tutkimuksen aiheen ns. johtoajatus, voidaan siitä johtaa myös tutkimuksen pääongelma. Pääongelman analysoinnin ja määrittelyn kautta nousevat esiin myös mahdolliset ala- eli osaongelmat. Tutkimuksen pää- ja osaongelmiin pohjautuvilla tutkimuskysymyksillä saadaan vastaukset itse tutkimusongelmaan tai -tehtävään. Tässä tutkimuksessa käytän termiä tutkimustehtävä, koska se kuvaa tutkimusongelmaa paremmin työni tarkoitusta. Tutkimuskysymysten avulla tutkittavan ilmiön, eli tämän tutkimuksen tapauksessa Lapset puheeksi -menetelmään pohjautuva syventävä varhaiskasvatuskeskustelun, rakenteet

avataan ja tutkitaan miten ne liittyvät toisiinsa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 126; Kananen 2010, 18-19.)

Tutkimustehtävänäni oli arvioida Viherkallion päiväkodissa keväällä 2014 pilotoitun syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun toimivuutta. Tutkin menetelmän toimivuutta kartoittaen pilottivaiheeseen osallistuneiden vanhempien ja työntekijöiden kokemuksia. Tavoitteena on selvittää, millaisena vanhemmat ja työntekijät ovat syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun kokeneet, onko menetelmän käytöllä ollut vaikutusta perheiden tuen tarpeen varhaiseen tunnistamiseen ja onko pilottikokeilu lisännyt tietämystä lapsiperheiden perhetyöstä. Tutkimustehtävän ja siitä nousseiden tutkimuskysymysten avulla tuotetaan tietoa siitä, onko tämä menetelmä soveltuva parantamaan perheiden ja päivähoitohenkilöstön välistä yhteistyötä ja tätä kautta tukemaan lasta kokonaisvaltaisemmin ja löytämään mahdolliset tuen tarpeet aiemmin.

Vasu -keskusteluja on tutkittu yleensä varhaiskasvatusta laajemmin arvioivissa tutkimuksissa ja hankkeissa. Vuonna 2000-2003 Sosiaali- ja terveysministeriön ja Stakesin yhteisessä varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeessa paneuduttiin 11 pilottikunnan varhaiskasvatuksen toimintaan. Hankkeen julkaisu oli ensimmäinen valtakunnallinen perusselvitys varhaiskasvatuksesta laatutyön näkökulmasta. Tässä Valoa - hankkeessa laadittiin mm. kaikille pilottikunnille varhaiskasvatuksen laadunhallinnan suunnitelma, jonka yhtenä kehittämisalueena oli lasten hoitoa ja kasvatusta koskevat suunnitelmat. (Ristolainen & Alila 2004, 107-108.)

Yleensä laatua arvioitaessa on huomioitu tärkeimpänä osa-alueina vanhempien, kasvattajien ja lasten näkökulma. Kronqvist & Jokimies (2008) toteuttivat Stakesin tilauksesta päivähoito-lasten vanhemmille valtakunnallisen avoimen internetkyselyn, jonka tarkoituksena oli kartoittaa vanhempien kokemuksia varhaiskasvatuksen laadusta. Kaikista kyselyyn vastanneista n. 95% oli sitä mieltä, että varhaiskasvatussuunnitelmien tekeminen yhdessä päivähoiton henkilökunnan kanssa on tärkeää tai erittäin tärkeää. Avoimissa vastauksissa vanhempien kehittämistoiveina nousivat esiin mm. keskustelujen säännöllisyyden ja omahoitaja-käytännön tärkeys sekä keskustelutilanteiden rauhallisuus ja sähköisten viestintämuotojen käytön lisääminen, esimerkiksi digitaalisen vasun ja sähköpostien muodossa. (Kronqvist & Jokimies 2008, 31-32.)

Koska varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeistot ovat kuntakohtaisia, tehdään näiden käytäntöjen muokkausta jokaisessa kunnassa erikseen. Kuntakohtaisen kehittämistyön, kuten LOP-projektin avulla pyritään muokkaamaan varhaiskasvatussuunnitelmien kirjaamista valtakunnallisia varhaiskasvatussuunnitelman perusteita mahdollisimman hyvin palveleviksi.

Tutkimustehtävästä nousseet tutkimuskysymyksetni ovat seuraavanlaiset:

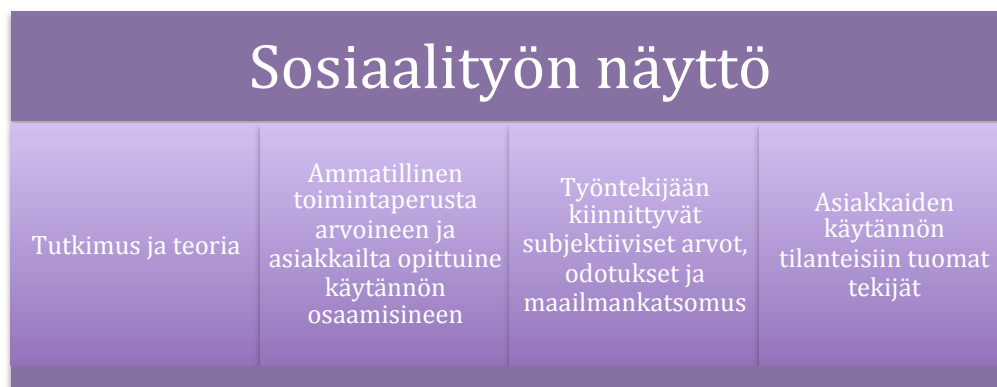
1. Millaisia vaikutuksia syvennetyllä varhaiskasvatuskeskustelulla on ollut perheiden ja lapsen tuen tarpeiden varhaisempaan tunnistamiseen?
2. Millaiseksi vanhemmat kokivat syventävän varhaiskasvatuskeskustelun Viherkallion päiväkodin varhaiskasvatuskeskusteluissa?
3. Millaiseksi työntekijät kokivat syventävän varhaiskasvatuskeskustelun?
4. Millaisia ajatuksia henkilökunnalla on lapsiperheiden perhetyöstä?

5 Tutkimusmenetelmät

Fenomenologiassa tutkitaan ihmisten kokemuksia. Kokemus syntyy aina vuorovaikutuksessa todellisuuden kanssa ilmentäen näin yksilön suhdetta muihin ihmisiin, kulttuuriin ja luontoon. Ihmisten suhde maailmaan nähdään intentionaalisen eli tarkoitusperäisenä tai tarkoituksen mukaan suuntautuneena, jolloin ajatellaan kaikkien kokemusten merkitsevän jotakin. Fenomenologit ajattelevat, että ihmisten kokemukset syntyvät näiden merkitysten mukaan ja juuri merkitykset ovat tutkimuksen varsinainen kohde. Yksilön toiminnan syyn voi ymmärtää kysymällä millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. Fenomenologisessa näkökulmassa ne merkitykset, joiden valossa yksilöt todellisuuden näkevät, eivät ole synnynnäisiä. Ihminen on perustaltaan yhteisöllinen ja myös merkitykset syntyvät osana yhteisöä jossa yksilöt kasvavat, ja johon heitä kasvatetaan. (Laine 2010, 29-30.)

Tutkimuksessa fenomenologinen näkökulma näkyy siinä, ettei tutkittavista kokemuksista pyritä tekemään universaaleja yleistyksiä vaan pyritään ymmärtämään tutkittavan alueen ihmisten merkitysmaailmaa sillä hetkellä. Jokainen yksilö, jonka kokemuksia tutkitaan on osa yhteisönsä merkityksperinnettä ja hänen kokemuksensa paljastavat jotain yleisistä merkityksistä. Pääosassa fenomenologisessa teoriassa on yksilöllisen erilaisuuden merkityksen korostaminen, jonka vuoksi se poikkeaa monista tieteellisistä ajattelutavoista. (Laine 2010, 31.)

Jane F. Gilgunin (2005, 52) esittää kritiikkiä siitä kuinka laadullista tietoa ei käytetä tarpeeksi näyttöön perustuvassa ajattelussa. Gilgun korostaa sitä, kuinka kvantitatiivisen tiedon lisäksi tarvitaan myös eri metodeja yhdistäviä tapaustutkimuksia ja kvalitatiivista tietoa. Gilgun (2005, 54) kuvailee sosiaalityön näytön perustuvan neljään kivijalkaan, jotka ovat sovellettavissa mielestäni myös varhaiskasvatukseen.

Kuvio 6: Sosiaalityön näytön kivijalat (mukaellen Gilgun 2005, 54)

Jotta nämä kaikki tekijät tulisi huomioitua tarvitaan sekä selkeää määrällistä tietoa toimintojen ja interventioiden vaikutuksista, että laadullista aineistoa niin työntekijöiltä kuin asiakkaidenkin kokemuksista toiminnan vaikuttavuudesta. Tässä tutkimuksessa keskitytään pilottivaiheen lyhyen keston vuoksi asiakkaiden ja ammattilaisten kokemuksiin pilotoitavan menetelmän toimivuudesta. Määrällisten lukujen kerääminen tässä tapauksessa esimerkiksi kuluneen vuoden ajalta ei olisi tuottanut tarpeeksi yleistettävää aineistoa ollakseen luotettava mittari.

Tutkimusstrategialla tarkoitetaan kokonaisuutta, joka kattaa kaikki tutkimusmenetelmälliset ratkaisut kuten tutkimusmenetelmät. Sekä tutkimusstrategian että -menetelmien valinta riippuu aina tutkimustehtävästä. Yksi tapa tutkimusstrategioiden jakamiseksi on jako kvalitatiiviseen ja kvantitatiiviseen tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Rajavaara 2009, 132.)

5.1 Triangulaatio eli monistrateginen tutkimus

Kun tutkitaan prosessia tai interventiota, jossa kohteet ovat moniulotteisia, jaoteltu useaan osaan pidemmän aikajakson sisällä tai sisältävät vuorovaikutusta, on syytä pohtia menetelmien valintaa tarkoin. Useat hyvinvointipalveluja koskevat interventiot, kuten tutkimuskohteenikin, ovat juuri tällaisia monitahoisia prosesseja. Riittävän suurien aineistojen, verkkojohderyhmien jne. valinta voi olla monimutkaista ja miltei mahdotontakin. Siksi voi olla tarpeen luopua perinteisestä yhden menetelmän ideaalista ja valita juuri kyseisen ilmiön luonteeseen parhaiten soveltuvat menetelmät. Menetelmien valinta täytyy aina tehdä systemaattisesti ja kriittisesti, tieteen periaatteita noudattaen. (Mäkitalo 2008, 14; Ronkainen, Pehkonen, Linblom - Yläne & Paavilainen 2013, 90.)

Tutkimuksessani käytän monistrategista lähestymistapaa, jota kutsutaan myös monimenetelmälliseksi. Yleinen termi tällaiselle kvalitatiivisten ja kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien yhdistämiselle on triangulaatio, joten käytän tätä termiä jatkossa myös tässä työssä. Triangu-

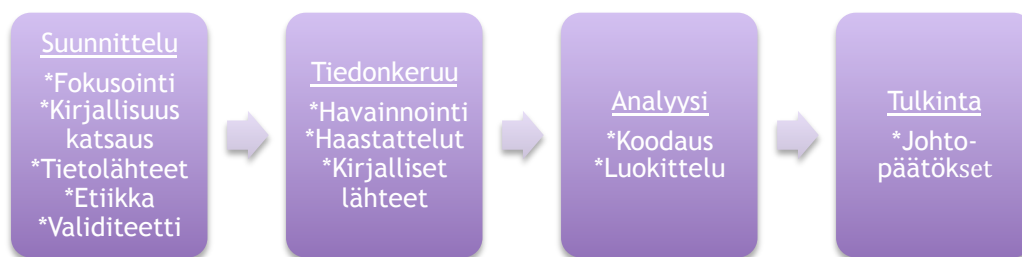
laatio on yhdistelmä eri tiedonkeruu-, analysointi- tai tulkintamenetelmiä, joiden avulla pyritään ratkaisuja laajoihin tutkimus- tai kehittämishankkeisiin tai projekteihin. Useita menetelmiä käyttämällä pyritään saamaan vahvistusta tutkimustuloksella eli aineiston tulkinnalle ja triangulaation käyttäminen onkin perusteltua silloin, jos yhden menetelmän käyttäminen jättää tiedonkeruuseen aukkoja. Triangulaation voidaan myös tavoitella tutkimuksen luotettavuuden lisäämistä ja tätä kautta tutkimustulosten laadun paranemista. Monimenetelmällisyys ja sen kautta tutkittavan ilmiön tarkasteleminen monipuolisesti nostaakin tutkimuksen validiteettia. (Kananen 2012, 179-180; Kananen 2011, 125.) Denz (1978) on kuvannut (ks. Kananen 2012, 178-181) triangulaation neljän eri lähestymistavan kautta. Näitä lähestymistapoja ovat 1) menetelmä-, 2) tutkija-, 3) teoria- ja 4) aineistotriangulaatio. Menetelmätriangulaatiolla tarkoitetaan nimensä mukaisesti eri menetelmien käyttöä, joko metodien sisäisesti tai niiden välillä. Usein tämä tarkoittaa laadullisten ja määrällisten menetelmien yhteiskäyttöä. Tutkijatriangulaatiossa tutkimusta tehdään useamman tutkijan ryhmässä ja teoritriangulaatiossa tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan eri teorioiden pohjalta tai siihen sovelletaan eri teorioita. Aineistotriangulaatiossa hyödynnetään erilaisia tutkittavaan ilmiöön liittyviä aineistoja jotka voivat olla sekä valmiiksi olemassa olevia, että tutkimukseen liittyvillä tiedonkeruu menetelmillä kerättyjä. Tutkimukseni on siis menetelmätriangulaatiota. Tutkimusmenetelminäni käytän sekä kvalitatiivista teemahaastattelua henkilökunnalle, että osin kvantitatiivista kyselylomaketta asiakasperheille.

5.2 Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus

Tutkimuksessani lähestyn Viherkallion päiväkodin varhaiskasvatuskeskusteluja kvalitatiivisilla tutkimusstrategialla ja tutkimusmenetelminä käytän teemahaastatteluja ja kyselylomaketta. Vanhempien kyselylomakkeiden avoimet vastaukset luokittelen myös laadullisilla menetelmillä. Tutkimusmetodi onkin laajempi käsite kuin kerätty aineisto ja aineistonkeruun menetelmä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 74; Hirsjärvi ym. 2009, 136.) Tutkimusmenetelmien valintaani vaikutti niiden soveltuvuuden lisäksi myös tutkimuksen tilaajan eli LOP -kehittämistyön edustajien toive tutkimuksen sisällöstä.

Tutkimustyyppit voidaan jakaa niiden luonteen mukaan kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin, eli määrällisiin ja laadullisiin tutkimuksiin. Yksinkertaistetusti voidaan sanoa, että kun kvantitatiivinen tutkimus keskittyy pääasiassa numeroihin perustuvaan dataan, kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus keskittyy sanoihin ja niiden tuottamiin merkityksiin. Tämä pitää tosin harvoin paikkansa vaan useimmiten nämä metodologiat kulkevat rinta rinnan, toisiaan täydentäen. (Bryman 2012, 26; Hirsjärvi ym. 2009, 135-136). Vaikka laadullista tutkimusta tehdessä tutkimus ei etene aina saman kaavan mukaan, voidaan kuitenkin erottaa kuvion 7 kaltainen kaava prosessin etenemisessä. Myös määrällinen tutkimus etenee periaatteessa samalla kaavalla mutta menetelmät tiedonkeruussa ja analysoinnissa ovat erilaisia. Kvalitatiivinen tutki-

mus elää koko prosessin ajan ja analyysi vaiheesta voidaan palata tiedonkeruu- tai suunnitteluvaiheeseen pitkin matkaa. Tämän vuoksi laadullisen aineiston analyysin kulkua on kuvattu toisinaan myös spiraalimaiseksi. Aineiston jatkuvan analysoinnin kautta saadaan ymmärrystä siitä, milloin aineisto ylipäättään on riittävää. (Kananen 2010, 36, 54; Hirsjärvi ym. 2009, 224.) Oheisessa kuviossa pelkistetysti laadullisen tutkimuksen prosessin vaiheet

Kuvio 7: Laadullisen tutkimuksen prosessikaavio (mukaellen Kananen 2010, 36)

Laadullisessa tutkimuksessa on myös muita piirteitä jotka ovat huomionarvoisia. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa vallitsee usein induktiivinen näkökulma teorian ja tutkimuksen tulkitsemiseen, jolloin teoria tai yleistys muodostetaan havaintojoukosta kerätyn aineiston perusteella kun taas kvantitatiivisen tutkimuksen näkökulma on deduktiivinen ja lähtee teoriasta käsin. Induktiivista päättelyä kutsutaan myös aineistolähtöiseksi. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, käsitysten tulkitseminen tapahtuu yksilöiden näkemysten kautta ja sosiaalisten ominaisuuksien ajatellaan syntyvät yksilöiden vuorovaikutuksen seurauksena. Tutkimusstrategioiden erottelua kvantitatiivisiin ja kvalitatiivisiin myös kyseenalaistetaan ja saatetaan pitää tarpeettomana. Useat tutkijat kokevat kuitenkin määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen jaottelun hyvänä kehyksenä, joka auttaa luokittelemaan menetelmät joita tutkimuksessa käytetään. (Bryman 2012, 35, 380; Kananen 2010, 40.)

Yksi kvalitatiivisen tutkimuksen näkökulmista on kokemusten tutkiminen. Kun ihmisten kokemuksia ja näkemyksiä tutkitaan laadullisin menetelmin on oletuksena, että ihmisten kokemukset ovat monimuotoisempia ja kiinnostavampia kuin yleisesti oletetaan. Toisten ihmisten näkökulmien tutkiminen ei ole helppo tehtävä ja vaatii tarkkaa pohdintaa niin metodologisia kuin eettisiä valintoja tehdessä. Kokemusten dokumentointi on kuitenkin tärkeä avain ihmisen käyttäytymisen ymmärtämisessä ja selittämisessä. (Hammersley 2013, 51-51.) Puusa (2011, 73) korostaa artikkelissa myös sitä, että laadullinen tutkimus esimerkiksi haastattelujen avulla sisältää aina tutkijan omaa tulkintaa haastateltavien tulkinnoista. Tämä ja haastattelujen tilannesidonnaisuus, vaikuttavat siihen etteivät tulokset ole aina kovin laajasti yleistettävissä, eivätkä ne voi täysin autenttisesti kuvata haastateltavien tulkintoja.

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus keskittyy tarkastelemaan tietoja numeerisesti, jolloin aineistoa kuvaillaan numeroiden avulla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen kerätty tieto joko saadaan numeroina tai aineisto ryhmitellään numeeriseen muotoon tutkijan toimesta. Voidaankin ajatella, että kvantitatiivisen tutkimuksen aineistona voidaan pitää mitä vaan tietoa, joka on mahdollista mitata tai joka voidaan muuttaa mitattavaan muotoon. Määrällisessä tutkimuksessa kuvataan ja tulkitaan tutkittavaa ilmiötä numeraalisten määrien jakautumien, muutoksien ja erojen kautta. Kvantitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on vastata kysymyksiin kuinka moni, kuinka paljon ja kuinka usein. Tutkimuksen tekijän tehtävänä on tulkita ja selittää esiin tullut numeraalinen tieto sanallisesti ja tätä kautta kuvata millä tavalla eri asiat liittyvät tai eroavat toisistaan. (Vilkkä 2007, 14, 31; Ronkainen ym. 2013, 83-84.)

Kvantitatiivisen tutkimuksen aineisto voidaan joko kerätä itse tai koota esimerkiksi muiden keräämistä tilastoista, rekistereistä tai tietokannoista. Jos aineisto kerätään itse, pohjautuu menetelmän valinta tutkimusongelmaan ja sen määrittelemään kohderyhmään. Kvantitatiivisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä voivat olla internet- ja postitse lähetettävät kyselyt, puhelin- ja käyntihaastattelu sekä informoitu kysely, jossa tutkija vie ja hakee kyselylomakkeet. Tällöin tutkija voi esittää tarvittaessa lisäkysymyksiä tai tarkentaa annettuja vastauksia. Myös määrällinen tutkimus voidaan toteuttaa havainnoimalla mutta tällöin havainnointi on systemaattista ja ulkopuolista, eikä tutkija osallistu havainnoitavaan toimintaan. Havainnointitutkimus voi joko korvata tai täydentää kysely- tai haastattelututkimuksia. Määrällinen tutkimus voidaan siis toteuttaa hyvin monin eri tavoin, vaikka usein oletetaankin menetelmien olevan pääasiassa strukturoituja kyselylomakkeita ja tilastoja. (Heikkilä 2008, 18-19; Vilkkä 2007, 30.)

Tärkeä osa kvantitatiivisessa tutkimuksessa on operationalisointi eli tutkimuksen ja teorian avainkäsitteiden määrittelemisen ja muuttaminen arkikäsitteiksi. Arkikäsitteiden kautta tutkittava asia on muutettavissa kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoiksi, joita voidaan mitata. (Kananen 2011, 18; Vilkkä 2007, 36-37.) Kun tarkastellaan kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen eroja huomataan, että määrällisessä tutkimuksessa merkitykset on määritelty jo etukäteen esimerkiksi kyselylomakkeen kysymyksiin. Toisin kuin kvalitatiivisessa tutkimuksessa, aineiston keruu ja analyysi perustuu siis jo tiedettyyn ja määriteltyyn. Kvantitatiivinen tutkimus voidaankin tehdä vasta siinä vaiheessa, kun tutkittava ilmiö on täsmentynyt tarpeeksi ja tällaisessa täsmentämisessä voidaan käyttää kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä. (Ronkainen ym. 2013, 85; Kananen 2008, 10.)

5.3 Teemahaastattelu

Kun käytetään tutkimusmenetelmänä haastattelua, valitaan tarkempi haastattelumuoto tutkittavan ilmiön ja tutkimusongelmien mukaan. Lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja syvähaastattelu eroavat toisistaan toteutuksen strukturoinnin asteessa ja auttavat kukin vastauksen saamisessa erilaisiin ongelmiin. Haastattelumuodot eroavat toisistaan myös suhteellaan ilmiön ja tutkimusmenetelmällisiin teorioihin. Haastatteluilla, olivatpa ne muodoltaan mitä tahansa yllä mainituista, on tarkoitus kerätä aineisto jonka pohjalta voidaan tehdä uskottavia päätelmiä tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 74; Puusa 2011, 73.)

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu aineistonkeruumenetelmä jossa yksi haastattelun aspekti eli sen aihepiirit, teema-alueet, ovat kaikille haastateltaville samat. Muihin puolistrukturoituihin haastattelumuotoihin verrattuna teemahaastattelu on vapaamuotoisempi, lähempänä strukturoimatonta haastattelua. Puolistrukturoiduissa haastattelumuodoissa yleensä jopa kysymykset sanamuotoineen ovat kaikille samoja, kun taas esimerkiksi syvähaastattelussa haastattelutilanne on täysin ennalta jäsentämätön. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48; Tuomi & Sarajärvi 2013, 75.) Tutkimuksessani pyrin tekemään teemat niin yleisluontoisiksi, että jokaisella haastateltavalla on mahdollisuus johdattaa haastattelu itselleen merkityksellisiin asioihin. Vaikka teemahaastattelussa ei käytetäkään tarkasti strukturoituja kysymyksiä eikä kysymysten järjestykselläkään ole niin väliä (Aaltola & Valli 2010, 28), halusin että haastattelutilanteessa minulla on mukana tukilista, jonka avulla voi seurata että kaikki teemat on käsitelty.

Teemat haastatteluihin valitaan niin, että ne kattavat kaikki tutkittavan ilmiön osa-alueet. Osa-alueet ja niiden väliset prosessit liittyvät aina myös ympäristöön missä ne tapahtuvat, joka tulee myös huomioida teemoja miettiessä. Tässä tutkimuksessa ilmiönä on syvennetty varhaiskasvatuskeskustelu, johon liittyviä prosesseja ovat mm. pulmien varhainen tunnistaminen, kasvatuskumppanuus perheiden ja työntekijöiden välillä sekä päiväkodin työntekijöiden kokemukset lapsiperheiden perhetyöstä. Jokaisen yksittäisenkin teeman tarkastelu vaatii monen näkökulman huomioimista ja siksi haastattelun teemat ovat laajempia kuin yksittäiset kysymykset. Tässä työssä käytän kuitenkin teemoista myös termiä kysymys, kuten myös suuressa osassa lähdemateriaalia. Kaikkia teemoja ei kuitenkaan voi päättää etukäteen, sillä haastateltavan vastaukset johdattavat haastattelun kulkua herättäen uusia kysymyksiä. Kun teemahaastattelu koskee ihmisten yksilöllisiä kokemuksia ilmiöstä, ei haastattelijalla mitenkään etukäteen tietää mitkä ilmiön teemat ovat. Teemojen tavoitteena on eri näkökulmista ymmärtää ilmiö mahdollisimman hyvin. (Kananen 2010, 55-56; Puusa 2011, 82; Tuomi & Sarajärvi, 75.)

Teemahaastattelun teemat ovat yleensä suurimmaksi osaksi avoimia kysymyksiä, joissa käytetään kysymyssanoja kuten mitä, miksi tai minkälaisena. Tämä antaa haastateltavalle tilaa

vastata haluamallaan tavalla ja toisaalta ”pakottaa” kertomaan kysytystä asiasta laajemmin kuin yhdellä sanalla. Strukturoitujen eli suljettujen kysymysten käyttö rajoittuu teemahaastatteluissa yleensä demografisten tietojen kysymiseen, eivätkä ne muuten kysymysmuotona sovellu tämän menetelmän tarkoituksiin. Kysymys, johon voi vastata vain rajatuilla vaihtoehdoilla, pahimmillaan kyllä tai ei, saattaa väärässä tilanteessa johtaa jopa haastattelun loputtamiseen. Koska tutkittavia teemoja ja haastateltavan näkemyksiä ei voida etukäteen tietää tarkasti, on myöskin mahdotonta laatia aiheista strukturoituja kysymyksiä vaihtoehtoiseen. Kysyjän valitsemat vaihtoehdot voivat myös johdatella vastaukset haastattelijan valitsemiin suuntiin, jolloin myös tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys kärsii. Haastattelurungon tarkoitus on varmistaa, että haastatteluista saadaan tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. (Kananen 2010, 56-57; Puusa 2011, 83.)

Fenomenologisessa lähestymistavassa haastattelun luonteen tulisi olla mahdollisimman avoin. Tiukan teoreettisen viitekehyksen määrittelemättömyyden lisäksi tällä tarkoitetaan mahdollisimman avoimia kysymyksiä, jotta kysymykset ohjaisivat haastateltavan vastauksia mahdollisimman vähän. Näin todelliset kokemukset pääsevät selvemmin esiin. Vaikka kartoitinkin tutkimuksessani kokemuksia, koin tärkeäksi haastateltavien kannalta teemahaastatteluun kuuluvat osa-alueet. Täysin avoin haastattelumuoto olisi ollut vaikea toteuttaa päiväkotityön yhteydessä ja uskon, että määrittelemäni teemat helpottivat asioiden julki tuomista. Pyrin kuitenkin luomaan haastattelutilanteeseen fenomenologisen haastattelun niitä piirteitä, jotka sopivat myös teemahaastatteluun; haastattelutilanne oli mahdollisimman luonnollinen ja keskustelunomainen, jolla pyrin edistämään avoimuutta haastateltavan ja haastattelijan välillä. (Laine 2010, 37.)

Haastattelun tulee edetä yleisestä yksityiseen niin, että laajemmat kysymykset tulevat ennen yksityiskohtaisempia. Näin vältetään se, että seikkaperäinen kysymys haastattelun alussa sulkee tulevista vastauksista pois asioita, jotka voivat olla merkityksellisiä. Kananen (2010, 55) kuvaa ilmiötä suppilotekniikaksi, jossa jokainen yksittäinen teema edetään yleisestä yksityiseen ja sen jälkeen siirrytään seuraavaan teemaan. Haastattelijan on säilytettävä avoin ja joustava asenne, ja seurattava haastateltavan antamia vihjeitä hänelle merkityksellisistä teemoista. Kysymysten asettelussa kannattaa myös välttää haastateltavan johdattelua. Edellä mainittujen haastattelijan asettamien vaihtoehtojen lisäksi tällaisia kysymyksiä voivat olla esimerkiksi ”Pitäisikö syventävää varhaiskasvatuskeskustelua käyttää jatkossakin?”, johon haastateltavan on luonteen omaisempaa vastata kyllä kuin ei. (Kananen 2010, 57.)

Suosittelava teemahaastattelujen tallennustapa on nauhoittaminen, jolloin haastattelija voi olla läsnä tilanteessa, ilman että kirjaaminen vie liikaa huomiota. Jos haastattelu tallennetaan mekaanisesti käsin kirjoittamalla, jää suurella todennäköisyydellä jotain kirjaamatta. Haastattelun nauhoittaminen mahdollistaa myös sen, että tutkija voi palata tilanteeseen uu-

destaan tarkistamaan tulkintojaan. Haastattelutilanteeseen palaaminen nauhoittamisen avulla voi nostaa haastattelusta esiin uudenlaisia piirteitä, joita itse haastattelutilanteessa ei ole huomattu. Digitaalinen nauhoite tallentaa myös äänenpainot ja tauot, jotka voivat auttaa asian oikein ymmärtämisessä. (Kananen 2010, 58; Ruusuvuori & Tiittula 2005, 14-15.)

Nauhoitettu aineisto kirjoitetaan auki eli litteroidaan tekstimuotoon, jolloin haastattelumateriaalia voidaan käsitellä manuaalisesti tai erilaisten analyysiohjelmien avulla. Litteroinnin tarkkuuden suhteen on eri tasoja; sanatarkka, yleiskielinen ja propositiotason litterointi. Sanatarkassa litteroinnissa kirjataan myös eleet, äännähdykset ja äänenpainot erikoismerkkejä käyttäen, kun taas yleiskielisessä litteroinnissa kirjatessa muutetaan puhekielen ilmaisut kirjakiellelle. Propositiotason litteroinnissa kirjataan ylös vain asian ydinsanoma. (Kananen 2010, 58-59.) Tässä tutkimuksessa litteroin teemahaastattelut sanatarkasti mutta en kirjaa ylös äännähdyksiä tai eleitä, elleivät ne olennaisesti vaikuta puhutun sanan sisältöön (esim. sarkastinen nauru). Tällä litterointityylillä saan parhaiten haastateltavan kertomukset talletettua kokonaisuudessaan. Suorissa lainauksissa muutan vastaukset yleiskielelle, jolloin murteen tai aksentin puuttuessa vastaajan anonymiteetti säilyy. Aineistoja tallentaessa, litteroidessa ja analysoitaessa on hyvä muistaa laadullisen tutkimuksen syklinen luonne; koskaan ei voi etukäteen tietää, mikä osa materiaalista on olennaista analyysin kannalta. (Kananen 2010, 59). Siksikin on mielestäni tärkeää koota haastattelujen aineisto mahdollisimman tarkasti mutta helppolukuisesti, tällöin myös aineistoon palaaminen tutkimusprosessin aikana helpottuu.

5.4 Kyselylomake

Kyselylomake on yksi yleisimmistä kvantitatiivisen tutkimuksen muodoista. Yksi sen kiistattomista eduista on mahdollisuus vastaajan anonymiteettiin, joka voi mahdollistaa todenmukaisemmat vastaukset etenkin arkaluontoisista asioista. Kyselylomakkeen etuna strukturoituun haastatteluun verrattuna on mahdollisuus suurempaan määrään kysymyksiä, koska suljettuihin kysymyksiin vastaaminen on monesti helpompaa kuin avoimiin. Kyselylomakkeen avulla voi kartoittaa suurenkin ihmismäärän mielipiteitä nopeammalla aikataululla kuin haastatteluissa, ja vastaukset ovat vapaita haastattelijan tulkinnoista. (Vilkkä 2005, 74; Bryman 2012, 233.) Kyselylomake voi toimia myös kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmänä.

Kyselytutkimusta tehdessä lomakkeen suunnittelu on tärkein ja aikaa vievin vaihe. Kyselyyn ei voi tehdä muutoksia enää kyselyiden tekemisen jälkeen, ja huono suunnittelu voi johtaa vääränlaisen informaation saamiseen. Sanotaankin, että kun tiedonkeruuväline eli lomake on valmis, on puolet työstä jo tehty. Tämä koskee erityisesti kvantitatiivista tutkimusta, jossa analysointiin käytetään erilaisia tietokantoja. Kvalitatiivisissa aineistoissa kyselylomakkeen

suunnittelu on toki myös tehtävä erityisen huolellisesti mutta suurin työ on usein luokittelu ja analyysivaiheessa. (Kananen 2008, 37.)

Kyselyn osiot, eli kysymykset tai väittämät, tulee suunnitella huolellisesti jotta tutkimuksen tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia. Kyselylomake voi sisältää suljettuja - ja avoimia kysymyksiä tai perustua väittämiin, joiden yhteensopivuuden vastaaja arvioi yleensä viisipor-
taisella Likertin asteikolla, jonka vaihtoehdot ovat yleensä ”täysin samaa mieltä - täysin eri mieltä” akselilla. Suljetut eli strukturoidut kysymykset antavat vastaajalle valmiit, rajatut vaihtoehdot. Jos vaihtoehtoja on tarjolla kaksi, kutsutaan kysymystä dikotomiseksi kun taas useamman vaihtoehdon kysymyksiä nimitetään monivalintakysymyksiksi. Suljettujen kysymyk-
sien avulla voidaan välttää tiettyjä virheitä kysymyksen ymmärtämisessä ja myös helpottaa aineiston jatkokäsittelyä. Myös kyselylomakkeen ulkomuoto vaikuttaa vastaamisen ja jatko-
työskentelyn sujuvuuteen. Kun strukturoitujen kysymysten vaihtoehdot sijoitetaan lomakkees-
sa omille sarakkeilleen tai riveilleen, sekä vastaajan että tutkijan työ nopeutuu ja helpottuu. Vastauksia mitatessa ja analysoitaessa on myös hyvä huomioida mahdolliset kaksoismerkityk-
set vastauksessa. Jos kysytään esimerkiksi vanhempien osallistumista päiväkodin vasu -
keskusteluihin, on ”en osallistu koskaan”-vaihtoehdon vastanneiden kohdalla tarpeen määräl-
lisen vastauksen lisäksi huomioida myös laadullinen näkökulma, eli miksi vastaaja ei keskuste-
luihin osallistu. (Heikkilä 2008, 50-51; Kananen 2008, 37; Kananen 2010, 56; Vehka-lahti 2008, 32.)

Se miten kyselyn osioihin voidaan vastata, määrittelee aineiston mittauksen tason. Mitä kor-
keampi on mittauksen taso, sitä enemmän on vaihtoehtoja analyysitavoissa. Vastaustavat ja
sitä kautta mittaustavat voi jakaa kolmeen pääluokkaan: luokittelu, järjestäminen ja mittaa-
minen. Yleisenä ohjeena voidaan sanoa, että koska mittaaminen tulee aina toteuttaa mahdol-
lisimman tarkasti, ei kannata tyytyä luokittelemaan silloin, kun voi mitata tai järjestää. Tässä
on tosin huomioitava aineisto ja sen erityispiirteet; laadulliset eroavaisuudet on usein mitat-
tavissa vain luokittelulla. Laadullisen kyselytutkimuksen aineiston luokittelu on numeroilla
koodaamisestaan huolimatta täysin kvalitatiivisiin mittaamismenetelmiin pohjautuvaa. Myös
luokiteltua aineistoa voi tutkia lukumäärien avulla esimerkiksi ristiintaulukoimalla tai korre-
pondenssianalyysin avulla. Tällöin ristiintaulukoinneista tarkastellaan ryhmien välisiä suhteita.
Mitatessa ja analysoitaessa kyselylomaketta kvalitatiivisin menetelmin luokittelun tasoa voi
nostaa asettamalla määritellyt luokat sisällön kannalta mielekkääseen järjestykseen. Tällaista
järjestystason tai järjestysasteikon mukaista mittaamista ovat usein kyselyn demografiset tie-
dot, kuten koulutustaso tai ikä. (Vehkalahti 2008, 27, 30, 183.)

5.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta mitataan usein reliabiliuden ja validiuden kautta, jotka molemmat termit tarkoittavat luotettavuutta. Validiteetti tarkoittaa sitä, että mitataan ja tutkitaan tutkimuskysymyksen kannalta oikeita asioita. Reliabiliteetti sen sijaan tarkoittaa tutkimustulosten pysyvyyttä eli sitä, saadaanko sama tulos jos tutkimus toistetaan. Näiden kahden tarkastelutavan myötä voidaan arvioida tutkimuksen kokonaisluotettavuus. Jotta tutkimus olisi luotettava on havaintoaineiston kerääminen, tutkiminen ja analyysi, sekä itse tutkimusasetelma oltava harkittua. Tieteellisiä sääntöjä seuraamalla varmistetaan tehtyjen havaintojen ja niiden kautta tehtyjen johtopäätösten luotettavuus. (Kananen 2011, 118; Vilkkä 2007, 152; Robson 2001, 25.) Luotettavuuden vahvistamiseksi olen kirjannut ja perustellut käyttämäni aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät, samoin kuin itse aineiston hankinnan prosessit ja olosuhteet. Myös luokittelun perusteen ja prosessin olen kuvannut mahdollisimman tarkasti. Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen luotettavuuden yhtenä kriteerinä voidaan pitää uskottavuutta. Tutkijan tulee tarkistaa, ovatko hänen käsitteellistämisensä ja tulkintansa linjassa tutkittavien käsitysten kanssa. (Eskola & Suoranta 2001, 211.) Opinnäytetyöni uskottavuuden varmistamiseksi lähetin tulokset haastateltaville ennen tutkimuksen julkistamista varmistuakseni, että olen tulkinneet heidän sanomisensa oikein.

Sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen tutkimuksen reliabiliutta lisää tutkimusprosessin ja aineiston hankinnan kaikkien vaiheiden seikkaperäinen ja totuudenmukainen aukikirjoittaminen. Tutkimus tulee tehdä mahdollisimman läpinäkyväksi, jotta lukija itse voi tehdä päätelmät siitä kuinka luotettavaa tietoa on. Aukikirjoittamalla tutkimusmenetelmät ja niiden ihmiskäsitykset mahdollisimman seikkaperäisesti, tutkijan omiin näkemyksiin peilaten lisätään luotettavuutta kokemuksia tutkittaessa. (Lehtomaa 2009, 163; Hirsjärvi ym. 2009, 232.) Tässä tutkimuksessa pyrin kertomaan mahdollisimman tarkasti mitä tutkimuksessa on tehty ja miten, sekä kuinka kerättyä aineistoa on analysoitu. Reliabiliteetti on myös arviota tutkimustulosten pysyvyydestä mittauksesta toiseen eli tutkimuksen toistettavuudesta. Tällainen luotettavuus on tärkeää eritoten määrällisen tutkimuksen aineistoa tarkastellessa. Myös tutkimustulosten huolellinen perustelu lisää luotettavuutta. Tutkimuksen luotettavuuden lisäämiseksi luetutin aineiston analyysineen tutkimuksen tilaajalla, jotta hän voi varmistaa tutkimuksen luotettavuuden tutkittavan kannalta. (Aalto-Kallio ym. 2009, 104; Kananen 2010, 70; Vilkkä 2007, 149.)

Erityisesti kvantitatiivista tutkimusta tarkastellessa on tärkeää kiinnittää huomiota tutkimuksen validiteettiin eli tutkimuksen kykyyn mitata sitä, mitä oli tarkoituskin mitata. Aineiston validiteettia tarkastellessa huomataan se, kuinka hyvin tutkija on onnistunut operationalisoimaan keskeiset käsitteet. Jos aineistosta puuttuvat systemaattiset virheet eikä tutkija ole harhautunut käsitteiden tasolla, voidaan todeta että tutkimuksen validius on hyvä. Validitee-

tilla tarkoitetaan myös sitä, että tutkimus on toteutettu pätevällä tavalla eli yleisiin tieteellisiin kriteereihin pohjautuvilla ratkaisuilla. Tutkimuksen tulee olla pätevää myös nimenomaisen tutkimuksen kohteena olevan ilmiön kuvaajana ja tutkimuksen tulokset tulee olla tutkijan henkilökohtaisista vaikutteista vapaita. (Vilka 2007, 150; Ronkainen ym. 2013, 130-131.)

Validiteettiin liittyy siis myös kysymys tutkimuksen objektiivisuudesta ja siitä, ettei tutkijan omat käsitykset jyrää aineistoa ja tutkittavina olevia ihmisiä alleen. Koska työskentelen itse lastentarhanopettajana, oli kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että tutkimustulokseni ovat puolueettomia. On tärkeää, ettei tutkija ole kenenkään ”puolella” vaan pohjaa tuloksensa vain keräämäänsä aineistoon. Jotta tutkimus olisi objektiivinen, tulee niin tutkimusprosessin kuin tulostenkin olla puolueettomia. Tosin jotkin tahot ovat sitä mieltä, että yhteiskunnallisessa tutkimuksessa tutkijan oma näkemys paistaa läpi useimmissa tapauksissa. On myös todettu, että täydellistä objektiivisuutta tutkijan ja tutkittavan tiedon välillä on mahdoton saavuttaa kvalitatiivista tutkimusta tehdessä. Objektiivisuutta edesauttaa tutkijan mahdollisimman vähäinen vaikutus kyselyillä tai haastatteluilla saatuihin vastauksiin ja tätä kautta tutkimustuloksiin. Myös tutkijan ja tutkittavan suhteen säilyminen etäisenä lisää prosessin ja tulosten puolueettomuuteen. (Ronkainen ym. 2013, 131; Vilka 2007, 16; Bryman 2012, 150; Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Oman näkemykseni minimoimiseen kiinnitin huomiota eritoten henkilökunnan teemahaastatteluja tehdessä. Pysin tietoisesti puhumaan haastattelutilanteessa mahdollisimman vähän jotta en osoittaisi omaa mielipidettäni asiasta ja näin johdattelisi keskustelua. Myös tutkittavaa menetelmää ohjaa yhteisen työskentelyn arvomaailma, joten liiallinen vanhempien tai ammattilaisten roolin merkityksen korostaminen olisi ollut muutenkin tutkimuksen teeman vastaista. Myös teemahaastatteluja analysoidessa on tärkeää kyseenalaistaa oma välitön, spontaani tulkinta. Oman ymmärryksen kriittinen arviointi ja reflektointi auttavat arvioimaan, onko tulokannassa mukana omista lähtökohdista johtuvaa näkemystä ja mitä juuri tämä haastatteltava sanomisillaan tarkoittaa. On pyristeltävä eroon omista ennakkotietokannista ja asenteista, jotta voi saavuttaa tutkijan roolin. Tutkimuksen tuloksia tulkitessa aineisto asetetaan usein tutkimuksen ulkopuoliseen viitekehykseen, ja tällöin siihen vaikuttavat tutkimuksen ja ammattialan perinteet, tieteelliset koulukunnat, teoriat ja mallit. Tulosten tulkinta riippuukin siitä, mihin viitekehykseen tutkija ne asettaa. Tämä vähentääkin usein varsinkin kvantitatiivisen tutkimuksen puolueettomuutta. (Laine 2010, 34; Vilka 2007, 16.)

Tutkimuksen eettisyyttä varmistavat toimet saattavat välillä myös olla ristiriidassa käytännön kanssa. On tullut ilmi, että joissakin tapauksissa esimerkiksi suostumuslomakkeen edellyttäminen voi vähentää halukkuutta osallistua kyselyyn tai haastatteluun. Groverin ym. (2004) (ks. Bryman 2012, 148) suosittelee, että jos edellä mainitunlaista suostumuslomaketta tutkimuksen tekemiseksi vaaditaan, voi tutkija itse allekirjoittaa suostumuksen, jossa kerrotaan osallistujan antaneen suullisen suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Tutkimustani

varten hain tutkimuslupaa Espoon kaupungilta, ja Viherlaakson päiväkodin työntekijät olivat suostuneet osallistumaan pilottikokeiluun, johon liittyy myös kokeilun toimivuuden arviointi eli tässä tapauksessa tekemäni teemahaastattelut. Kyselylomakkeet jaettiin kaikille Lapset puheeksi -keskusteluun osallistuneille vanhemmille ja ne sai palauttaa nimettömänä suljetussa kuoressa.

6 Tutkimuksen toteutus ja aineiston keruu

LOP -kehittämistoiminta päättyi vuoden 2014 lopulla, joten tein tutkimukseni keväällä 2014. Näin saimme koottua kokemuksia LOP -toiminnan puitteissa kokeiltujen uusien menetelmien toimivuudesta ja toiminnan arviointi varhaisen tunnistamisen- osa-alueen kohdalla saa tutkimustuloksia tuekseen. Aloitin opinnäytetyöprosessin lähestymällä kahta Espoon kaupungin varhaiskasvatuksen asiantuntijaa sähköpostitse. Tiedustelin heiltä mahdollisuutta linkittää tutkimukseni johonkin jo olemassa olevaan kehittämishankkeeseen, tai vaihtoehtoisesti kysyin mahdollisia aihealueita, mistä tutkimustietoa tällä hetkellä tarvitaan. Lisäsin tiedusteluun myös muutamia omia tutkimusideoitani, joita Espoon kaupunki voisi hyödyntää. Itse koin mielekkääksi sen, että tutkimukselleni oli tilaus. Halusin tehdä yhteistyötä nimenomaan Espoon kaupungin varhaiskasvatuksen kanssa siksi, että olen itsekin töissä kunnallisen varhaiskasvatuksen kentällä. Kehittämistyö ja sen käytännönprosessit ovatkin aina kiinnostaneet minua, ja yhteistyön kautta pääsin tutustumaan opinnäytetyön aihealueen lisäksi myös näihin. Liisa Ollikainen vastasikin pian viestiini ja kertoi LOP -kehittämistyössä olevan tilausta opinnäytetyön tekijöille. Tätä kautta sain projektipäällikkö Pia Seivon yhteystiedot ja häneltä tarvittavan informaation projektin osa-alueista. Yhdessä pohdimme minulle sopivinta tutkimuskohdetta ja päädyimme Lapset puheeksi - pilotin kokemusten arviointiin.

Pilottikokeilun käytäntöön olen osallistunut mahdollisuuksieni mukaan. Olen ollut mukana kolmessa hankkeen palaverissa ja pilottiklinikalla, jossa LOP -työn osa-alueiden edustajat keskustelivat kehittämistyön haasteista. Lisäksi sain mahdollisuuden osallistua päiväkodin henkilökunnan kanssa kaksi päiväiseen Lapset puheeksi -koulutukseen, joka lisäsi ymmärrystäni menetelmästä ja antoi perspektiiviä teemahaastattelujen tulkitsemiseen. Palaverissa ja koulutuksessa koin välillä haasteellisena tutkijan roolissa pysymisen. Käsiteltävä aihe osuu hyvin lähelle omaa työtäni ja siksi oli ajoittain haastavaa olla osallistumatta suunnittelu- ja arviointityöhön. Mielestäni onnistuin tässä kuitenkin hyvin, eikä osallistuminen palavereihin heikentänyt tutkimuksen luotettavuutta. Uskon myös teemahaastattelujen sujuneen mielestäni tilanteeseen nähden vapautuneessa tunnelmassa siksi, että olin haastateltaville jollakin tasolla tuttu kasvo.

6.1 Varhaiskasvatushenkilöstön teemahaastattelut

Viherkallion päiväkodissa pilotoitiin Lapset puheeksi -menetelmään pohjautuvaa syvennettyä varhaiskasvatuskeskustelua keväällä 2014. Koska kevätkauden keskustelut ovat syksyn varhaiskasvatuskeskustelujen arviointipalavereja, ei keskusteluja voi verrata toisiinsa sellaiseen. Henkilökunnan kokemukset menetelmästä ja kokemus oman osaamisen kehittamisestä ovat kuitenkin tärkeä osa ongelmien varhaista tunnistamista. Koska halusin kuulla henkilökunnan kokemuksia syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun käytöstä, päätin tehdä keskustelua käyttäneille teemahaastattelun. Viherkallion päiväkodista uuden menetelmän koulutukseen osallistui kahdeksan työntekijää. Saadakseni mahdollisimman kattavasti tietoa uuden menetelmän vaikuttavuudesta, haastattelin heidät kaikki puolistrukturoitua teema-haastattelua käyttäen. Haastattelun tavoitteena oli selvittää kokivatko työntekijät uuden varhaiskasvatuskeskustelumallin helpottavan varhaista tunnistamista, millä osa-alueilla olisi heidän mielestään kehittämisen tarvetta ja millaisena he kokivat keskustelun käytännössä.

Jotta arviointitutkimuksessa saataisiin selville intervention, eli tässä tapauksessa syventävän vasu-keskustelun vaikutukset, on myös tärkeää selvittää miksi kyseinen toiminta vaikutti. (Julkunen, Lindqvist & Kainulainen 2005, 3.) Siksi pyrin teemahaastattelun kysymyksiä asetellessani tekemään ne niin, että haastateltava saa mahdollisuuden eritellä kokemuksiaan mahdollisimman vapaasti ja tulee tätä kautta pohtineeksi myös syitä intervention vaikutuksiin. Tärkeänä tavoitteena oli selvittää uuden keskustelu-mallin toimivuuden lisäksi, kokivatko haastateltavat uuden menetelmän kehittävän heidän ammatillista osaamistaan. Ammatillisuus voidaan määritellä koulutuksen ja työkokemuksen kautta piirtyneeksi kuvaksi omasta työstä. (Hujala ym. 2007, 105.)

Haastatteluja ja niiden analyysiä suunnitellessa ja tehtäessä on hyvä muistaa fenomenologisten tutkimusten kaksitasoinen luonne. Perustaso koostuu haastateltavan koetusta elämästä ja luontaisen ymmärryksen varassa toimimisesta arjessa, eli hermeneuttisin termein esiymmärryksestä. Tällä tasolla haastateltava kuvaa omia kokemuksiaan ja ymmärrystään välittömästi ja refleктоimatta. Toinen tasolla tapahtuu tutkimus, jossa tutkija pyrkii käsitteellistämään ja tematisoimaan perustason merkityksiä. (Laine 2010, 32; Tuomi & Sarajärvi 2013, 34.) Siitä, annetaanko haastattelun kysymykset tai teemat haastateltaville etukäteen on monenlaisia näkökulmia. Toisten mukaan (esim. Tuomi & Sarajärvi 2002) teemojen kertominen etukäteen edesauttaa mahdollisimman monipuolisten ja laajojen vastausten saamisessa, kun taas toisesta näkökulmasta tämä voi liikaa suunnata tai rajata haastateltavien vastauksia eikä näin ollen tuota toivotunlaisia vastauksia. (Puusa 2011, 76-77.) Tässä tutkimuksessa jaoin haastateltaville sähköpostitse haastattelun teemat (Liite 2) saatekirjeineen (Liite 4) noin viikkoa ennen haastatteluja. Tähän vaikutti haastateltavien toive ja se, että haastattelut tehtiin työpäivän

yhteydessä. Mielestäni teemojen tietäminen etukäteen ja tätä kautta omien ajatusten jäsentäminen, helpottivat orientoitumista haastatteluun.

Pilottikokeiluun osallistuneiden teemahaastattelut pidettiin käytännön järjestelyjen vuoksi päiväkodin tiloissa työpäivän aikana. LOP -kehittämistyön kautta olisimme saaneet kaupungilta tilan haastatteluille mutta lapsiryhmien toiminnan ja työaikojen vuoksi työntekijät toivoivat haastattelujen järjestämistä työpaikalla. Haastateltavat pidettiin kahden päivän aikana (26. ja 27.5.) jolloin haastateltavat olivat keskenään sopineet haastattelujärjestyksen työtilanteiden sallimissa puitteissa. Jokaiselle haastattelulle oli varattu aikaa tunti. Kaikki haastattelut kestivät kuitenkin alle tunnin ja tällöin kävin pyytämässä seuraavana vuorossa olevaa haastateltavaa tulemaan paikalle sitten, kun siihen olisi mahdollisuus. Tämä aiheutti osalle haastateltavista tunteen, etteivät he ehtineet siirtää ajatuksiaan täysin haastateltavaan aiheeseen. Myös haastattelutila aiheutti haasteita keskustelujen sujuvuudelle. Haastattelut suoritettiin päiväkodin kahvi- ja palaverihuoneessa, joka on Viherkallion päiväkodin ainoa tila joka ei ole lapsiryhmien käytössä. Haastattelupäivinä talon sisäiset palaverit jouduttiin pitämään käytävällä ja viereisestä lasiseinäisestä johtajan huoneesta kantautui voimakasta keskustelua, joka vaikutti haastateltavien keskittymiseen ja keskustelun kuulumiseen nauhurilta. Johtajan välillinen läsnäolo haastattelutilassa vaikutti mielestäni jonkin verran haastattelujen ilmapiiriin, esimerkiksi osa perheisiin liittyvistä asioista kuiskattiin ja johdon osallistumista pilottikokeiluun ei mainittu millään tavalla. Tämä tosin saattaa johtua muistakin asioista.

Haastattelujen järjestäminen yhdeksän ihmisen aikataulujen mukaan on aina kompromissi ja koska pilottiin osallistuneilla ei ollut mahdollista suorittaa haastatteluja talon ulkopuolella niin, että se olisi laskettu työajaksi, oli tämä järjestely järkevintä. Haastateltavien pyynnöstä lähetin haastattelun teemat heille sähköpostitse viikko ennen haastatteluja ja tämän vuoksi heidän vastauksensa olivat häiriötekijöistä huolimatta jäsenneltyjä. Useat haastateltavat olivat tehneet ajatuksistaan etukäteen kirjallisia muistiinpanoja teemojen pohjalta, ja uskonkin tämän valmistautumisen vaikuttaneen myös haastattelujen lyhyeen keston. Spontaaneja tunteuksia ja reaktioita kysymyksiin teemojen tietäminen etukäteen luultavasti vähensi, mutta LP-keskusteluja oli analysoitu ja pohdittu tarkasti haastateltavien taholta. Luulen, että tämä lisäsi saamani informaation määrää, sillä lapsiryhmästä irtaantuminen ja sijaisjärjestelyt haastattelujen mahdollistamiseksi hankaloittivat haastatteluun orientoitumista.

Ennen haastatteluja lähettämässäni sähköpostissa ei ollut mukana yhteystietojani, mikä hankaloitti huomattavasti haastattelupäivien sopimista. Koska aiempi yhteydenpito oli hoidettu sähköpostitse, haastateltavat olivat joutuneet etsimään puhelinnumeroani numerotiedustelusta. Olin myös jättänyt mainitsematta sen, että haastattelut nauhoitetaan ja tämä tulikin parille haastateltavalle yllätyksenä itse haastattelutilanteessa.

6.2 Kyselylomake vanhemmille

Varhaiskasvatuskeskustelujen tarkoituksena on tukea perheitä lapsen kasvatustehtävässä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11). Siksi oli luonnollista selvittää myös syvennettyihin varhaiskasvatuskeskusteluihin osallistuneiden vanhempien kokemukset keskusteluun liittyen. Asiakasnäkökulma varhaiskasvatuksen arvioinnissa ja kehittämisessä on tärkeä osa työtä, joka vaatii edelleen lisäpanostusta hyvinvointipalveluiden saralla. Yhä useammin myös asiakkaat itse haluavat osallistua kehittämiseen passiivisen palautteen annon sijaan. Tänä päivänä asiakkaat osaavat vaatia varhaiskasvatukselta enemmän ja ovat entistä valistuneempia sen tarjoamista mahdollisuuksista. (Ruokolainen & Alila 2004, 58.)

Keskusteluihin osallistuneita perheitä oli yhteensä 40, joten käytin kyselylomaketta (Liite 1) saadakseni mahdollisimman kattavasti informaatiota. Ennen kyselyn jakamista vanhemmille, hyväksytin lomakkeen tutkimuksen tilaajalla ja pilottipäiväkodin henkilökunnalla. Kehittämistyöryhmä teki myös muutoksia lomakkeen kysymyksiin yhteisessä palaverissaan. Lisäksi pyysin palautetta kyselyn väittämistä ja avoimista kysymyksistä kolmelta tutkimuksen ulkopuoliselta vanhemmalta. Tarkoituksena oli minimoida väärinymmärrysten määrä ja varmistaa, ettei kyselystä puutu olennaisia asioita aiheen käsittelyn kannalta. (Vehkalahti 2008, 48.)

Kyselylomakkeissa käytin pohjana THL:n Lapset puheeksi -menetelmän arviointiin suunnittelemaa lomaketta, kysymysten käyttöön antoi luvan lomakkeen laatija tutkimusprofessori Tytti Solantaus (27.2.2014). Vanhemmille suunnattuun kyselyyn valikoin kolmanneksen (20kpl) alkuperäisen lomakkeen kysymyksistä ja pilottikokeilun tiimi muokkasi osan kysymyksistä paremmin tarkoitusta palveleviksi. Pilottikokeiluun osallistunut henkilökunta kopioi ja jakoi kyselyt kukin niille vanhemmille, joiden kanssa oli LP-keskustelun pitänyt. Vanhemmat palauttivat lomakkeet nimettöminä, suljetussa kuoressa päiväkodille, josta noudin ne teemahaastattelujen yhteydessä. Kyselyitä palautui kaiken kaikkiaan 23 vastausprosentin ollen näin 57,5%. Vastausprosentti oli ennalta arvioidun mukainen ja palautetuista kyselyistä saadun tiedon perusteella voidaan vetää johtopäätöksiä siitä, millaisena vanhemmat kokivat pilotoitavan keskustelun.

Valitettavasti kolmesta palautuneesta kyselystä puuttui kolme sivua ja tämän vuoksi yhdeksän kysymystä, kyse on luultavimmin kaksipuoleisia kopioita tehdessä sattuneesta virheestä. Tämän vuoksi kysymyksissä 6-11 ja 17-19 on vain 20 vastaajaa muiden kysymysten 23 sijaan. Kysymysten muotoa ja järjestystä muokatessa olin myös tehnyt numerointivirheen, joka oli jäänyt vanhemmille jaettuun versioon. Tämän vuoksi kysymysten numeroinnista puuttui kokonaan numero 17 ja numero 20 oli kahteen kertaan.

Vanhempien vastauksia analysoitaessa on tärkeää muistaa myös se, että LP-keskusteluihin tässä pilottikokeilussa valitut vanhemmat ovat saaneet itse valita, haluavatko he osallistua tällä menetelmällä käytävään keskusteluun vai eivät. Kyselyn tuloksissa olisi voinut olla enemmän hajontaa, jos keskustelua oltaisiin käytetty kaikille perheille, mikä ei pilottikokeilun lyhyen keston takia ollut mahdollista. Myös henkilökunnan teemahaastatteluista nousi esiin se, että kokemukset menetelmästä voisivat olla erilaiset, jos keskustelut olisi käyty kaikkien perheiden kanssa.

” Sain valita sieltä semmosen tavallaan yhden pienryhmän kenen kaa kävin sen niin sitte että siel niinku, no etenkin nyt kun vielä harjotellaan, mut et oli sellasia pari perhettä että kenen kans ties että mä en halua tätä käydä että he ei niinku tästä kyl hyödy.”

Lomakkeessa oli demografisten tietojen lisäksi 13 monivalintakysymystä, joista kahteen oli mahdollista kirjata lisäselvitystä avoimen kysymyksen muodossa. Lisäksi kyselyssä oli neljä avointa kysymystä. Avoimet kysymykset olisi voinut vastausten määrän perusteella muuttaa suljetuiksi kysymyksiksi tai yhdistää niihin monivalintakysymyksen. Jälkimmäinen vaihtoehto olisi tosin voinut myös vähentää avoimia vastauksia. Avoimiin kysymyksiin vastaaminen oli melko niukkaa ja kokonaan avoimiin kysymyksiin jätti vastaamatta viisi vanhempaa, kolmesta kyselystä kysymykset puuttuivat edellä mainitun kopiointivirheen vuoksi kokonaan. Jonkin verran vastauksia avoimiin kysymyksiin tuli siis 65% kyselyn palauttaneista, joten tässä mielessä olen tyytyväinen lomakkeen kysymysten muotoon. Mielestäni avoimiin kysymyksiin tulleiden vastausten sisältö avasi vanhempien kokemuksia menetelmästä suljettuja kysymyksiä syvemmin.

7 Aineiston koonti ja analyysi

Kokosin niin henkilökunnan teemahaastatteluista nousseet asiat, kuin vanhempien kyselylomakkeiden avoimetkin vastaukset sisällönanalyysin keinoin. Ryhmittelin molemmissa tapauksissa aineiston pelkistettyihin ilmaisuihin, ala- ja yläluokkiin. Kyselylomakkeiden monivalintakysymysten vastaukset koostin pienen aineiston vuoksi SPSS -ohjelman sijaan Excel -ohjelmalla.

7.1 Sisällönanalyysi

Termillä sisällönanalyysi voidaan tarkoittaa aineiston analyysin metodia tai väljempää teoreettista viitekehystä, johon lähes kaikki laadullisen tutkimuksen analyysitavat perustuvat. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 91.) Koska analysoin teemahaastattelut ja kyselylomakkeen laadulliset kysymykset sisällönanalyysillä, avaan seuraavassa tarkemmin sisällönanalyysiä nimenomaan yksittäisenä metodina. Sisällönanalyysi on tekstianalyysin muoto, jolla analysoidaan

aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. Analysoitava aineisto voi olla haastattelujen lisäksi mikä tahansa kirjallinen materiaali, kuten kirjeet tai litteroitu keskustelu. Sisällönanalyysi ja toinen inhimillisiin merkityksiin keskittyvä tekstianalyysin muoto diskurssianalyysi eroavat toisistaan näkökulmansa kautta. Kun diskurssianalyysissä tutkitaan kuinka tekstin merkityksiä tuotetaan, keskitytään sisällönanalyysissä analysoimaan nimenomaan tekstin merkityksiä. Vaikka sisällönanalyysissä järjestetään ja tiivistetään aineistoa, sitä ei pidä sekoittaa sisällön erittelyyn. Näiden metodien eroavaisuutena voidaan pitää sitä, että sisällön erittelyssä tekstin sisältöä kuvataan määrällisesti ja sisällönanalyysissä tekstien sisältöä pyritään kuvaamaan sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 103-104, 106; Kananen 2012, 116.)

Sisällönanalyysin etenemistä voidaan yksinkertaisemmillaan kuvata kolmivaiheiseksi prosessiksi. Näitä vaiheista ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, ryhmittely eli klusterointi ja teoreettisten käsitteiden muodostaminen eli abstrahointi. Seuraavassa kuviossa laadullisen aineiston sisällönanalyysin prosessi on avattu yksityiskohtaisemmin.

1. Haastattelujen kuunteleminen ja aukikirjoitus eli litterointi
2. Haastattelujen lukeminen ja niiden sisältöön perehtyminen
3. Pelkistettyjen ilmausten etsiminen ja alleviivaaminen
4. Pelkistettyjen ilmausten listaaminen
5. Samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien etsiminen pelkistetyistä ilmaisuista
6. Pelkistettyjen ilmausten yhdistäminen ja alaluokkien muodostaminen
7. Alaluokkien yhdistäminen ja yläluokkien muodostaminen
8. Yläluokkien yhdistäminen ja kokoavan käsitteen muodostaminen

Kuvio 8: Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen (mukaellen Tuomi & Sarajärvi 2013, 109)

Ennen itse analyysin tekoa tulee tarkistaa, puuttuuko aineistosta jotain tietoa ja ovatko olemassa olevat tiedot oikeita. Vasta tietojen tarkastuksen jälkeen päästään järjestämään ja analysoimaan aineistoa. Pelkistämällä tarkoitetaan aineiston tiivistämistä tai pilkkomista osiin niin, että tutkimustehtävän kannalta olennaiset seikat löytyvät. Tämä on tärkeää, sillä laadullisen tutkimuksen aineisto on usein laaja ja voi olla sellaisenaan hajanainen, jolloin siitä on mahdotonta tehdä johtopäätöksiä. Tarkoituksena onkin aluksi tiivistää aineisto selkeään muotoon, sen sisältämää informaatiota kadottamatta. Tämän analyysivaiheen tavoitteena onkin aineiston informaatioarvon lisääminen. Pelkistämisvaiheessa löydettyistä avain-

ilmaisuista etsitään yhdistäviä ja erottavia tekijöitä, ja ne ryhmitellään näiden perusteella. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108-112; Puusa 2011, 117, 120.)

Ryhmittely/ teemoittelu käsittää löydettyjen pelkistettyjen ilmaisuiden eli analyysiyksiköiden ryhmittelemistä samankaltaisuuden tai ennalta määriteltujen kategorioiden mukaan. Tällaisen yhdistelyn tarkoituksena on löytää aineistosta samankaltaisuuksia ja säännönmukaisuutta eri luokkien väliltä. Tärkeää on erottaa juuri ne aiheet, jotka vastaavat kyseisen tutkimuksen tutkimusongelmiin. Tässä tutkimuksessa ennalta määriteltynä teemoja olivat teemahaastattelussa kysytyt neljä teemaa (Liite 1), jotka nekin tarkentuivat analyysivaiheessa aineistosta nousseiden asioiden myötä. Aineistosta nousi myös kokonaan uusia teemoja. Aineiston ryhmittely ja luokittelu ovat aina riippuvaisia tutkijan tulkinnasta, sillä tutkija itse päättää millä perusteella ilmaisut jaotellaan kategorioihin. Tätä kautta tutkija tulkinnoillaan päättää myös sen, mitkä asiat hän kokee tutkittavien antamasta tiedoista olennaisiksi tutkimuskysymysten kannalta. (Puusa 2011, 121-122; Kananen 2012, 117.) Aineiston analyysissä tulee pyrkiä aineiston uskottavaan ja totuudenmukaiseen tulkintaan, ja kaikki tehdyt ratkaisut tulee pystyä perustelemaan. Analyysin jälkeen onkin syytä tulkita ja selittää sen tulokset. Tulosten analysointi itsessään ei vielä tuo esiin tutkimuksen tuloksia, vaan näistä tuloksista on laadittava synteesejä, jotka kokoavat esiin nousseet pääseikat yhteen. Vasta nämä synteesit auttavat vastaamaan tutkimukselle asetettuihin kysymysongelmiin ja ovat siten pohja johtopäätöksille. (Puusa 2011, 118, 124; Hirsjärvi ym. 2009, 230.)

Haasteena sisällönanalyysin käyttämisessä on johtopäätösten teko. Grönforsin (1982, 161) näkemys on (ks. Tuomi & Sarajärvi 2013, 103), että sisällönanalyysin avulla tutkimusaineisto saadaan vain järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten, joka voi jättää tutkimuksen kesken-eräiseksi. Tutkimuksen tekijän vastuulla onkin muistaa, että aineiston järjestäminen ja analyysin kuvaus eivät ole tutkimuksen tuloksia, vaan valmis tutkimus vaatii myös johtopäätösten tekoa aineiston pohjalta. Tulkinta on nimenomaan se seikka, joka erottaa tutkimuksen arki-järjestä.

7.2 Työntekijöiden teemahaastattelut

Työntekijöiden teemahaastattelujen tarkoituksena oli tutkia millaisena pilottikokeiluun osallistuneet henkilökunnan jäsenet kokivat Lapset puheeksi -menetelmän, millaisia vaikutuksia menetelmän käytöllä olisi heidän mielestään lasten ja perheiden varhaisempaan tukemiseen sekä minkälaisia olivat heidän kokemuksensa yhteistyöstä lapsiperheiden perhetyön kanssa.

Haastattelun runko sisälsi neljä teemaa, joiden ympärillä keskustelua käytiin. Nämä teemat olivat:

1. Minkälaisia ajatuksia sinulla on syvennetystä varhaiskasvatuskeskustelusta?
2. Minkälaisia asioita syvennetyissä varhaiskasvatuskeskusteluissa on noussut esiin? (varhaisen tunnistamisen näkökulma)
3. Miten itse kehittäisit syvennettyä varhaiskasvatuskeskustelua?
4. Minkälaisia ajatuksia sinulla on lapsiperheiden perhetyöstä ja muista LOP-työn yhteistyökumppaneista, jotka ovat käyneet konsultaatiokäynneillä päiväkodissa?

Teemahaastattelujen kautta nousseet asiat luokittelin sisällönanalyysin periaatteiden mukaan pelkistettyihin ilmaisuihin, alaluokkiin ja lopuksi yläluokkiin. Prosessin kautta nousi esiin kolme suurempaa yläluokkaa, joiden sisältöä avaan seuraavissa luvuissa. Käytän työssäni jokaisen teemaan ohessa suoria lainauksia henkilökunnan haastatteluista. Kuten Puusa (2011, 123) toteaa, suorat lainaukset tuovat aineiston rikkautta esiin ja auttavat säilyttämään aineisto autenttisuuden. Suoria lainauksia käyttämällä voin myös tehdä päättelyketjuani ja analyysiprosessiani näkyvämmäksi, mikä myös parantaa tutkimuksen luotettavuutta.

7.2.1 Aito kasvatuskumppanuus

Lähes kaikki pilottikokeiluun osallistuneesta henkilökunnasta kokivat, että syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun myötä vanhemmat avautuivat perheen asioista syvemmin kuin ennen. Tätä kautta perheen ja myös lapsen koettiin tulleen läheisemmäksi ja tutummaksi. Keskustelun koettiin tuovan asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen läheisyyttä. Jokaisella perheellä on oma kulttuurinsa, oma tapansa elää. Vaikka tämä tapa ei vastaisikaan työntekijän näkemystä siitä millainen perheen tulisi olla, voi perheen elämä olla hyvää sen jäsenten näkökulmasta. Keskustelu perheen tavoista lisää ymmärrystä myös lapseen ja tuo perhettä lähemmäksi. (Koskinen 2009, 169.)

” Et jotenkin se perhe tulee kaikinpuolin niinku lähemmäks ja myös se niinku tavallaan et sit haluis itekkin tavallaan painottaa niitä yleensäkin vasuissa et halua et miks se perhenäkökulma on meille tärkeä. Et sen takii just et me pystytään sitä lasta tukeen jos kotona on jotain haasteita niin sit me osataan täällä tukee ja viel paremmin ottaa sitä lasta huomioon.”

” Mun mielest se ehkä niin kun oli tuttuja perheitä niin se lähensi entisestään mut sit tuli kaikkee sellasta uuttakin tietoo, mitä ei ois ehkä tullu muuten niinku lapsesta ja perheestä ja tällasia asioita perhetilanteista. Minkälainen se lap-

sen rooli on siellä perheenjäsenenä. Ja niitä ei yleensä puhuta siinä vasukeskustelussa vaan enemmän puhutaan siitä tota kokonaisvaltaisesta kehityksestä.”

Mikkola & Nivalainen (2009, 11-12) ovat kirjoittaneet vanhempien osallisuuden muuttumisesta yhä tärkeämmäksi näkökulmaksi varhaiskasvatuksessa. Perinteisen tiedottamisen ja yhteisistä säännöistä sopimisen lisäksi on alettu tiedostaa myös se, että varhaiskasvatuksen työntekijät tarvitsevat vanhempien tietoja lapsestaan pystyäkseen hoitamaan työnsä. Tämä vaatii avointa keskustelua kaikilta osapuolilta. Lapset puheeksi -keskustelua kuvailtiin useimmiten avoimeksi keskusteluhetkeksi mutta tähän uskottiin vaikuttaneen se, että perhe oli useimmiten jo ennalta tuttu. Toisaalta koettiin, että tuttujenkaan perheiden kanssa ei ole useinkaan aikaa näin syvälliseen keskusteluun vaikka siihen voisi olla välillä tarvettakin.

” --- Ehkä jotenkin juteltu silleen niinku laajemmin ja en sit tiiä et johtuaks se siitä sitten et noi tuntee aika hyvin tai mä tunnen ne perheet hyvin ja ne tuntee mut, niin sitte on ollu kyl tosi niinku avoimia nää perheet.”

” Mut oli se kuitenkin toisaalta myös vaikka oli tuttuakin perhe, niin silleen ihan mukava keskustella niistä niinku perheen asioista kun ei oo niin paljoo kuitenkaan keskusteltu, eikä niistä tuu hirveesti tuolla pihalla tai missään keskusteluukaan tai silleen oli ihan jotenkin kiva.”

Vaikka keskusteluissa käsiteltiin perheiden ja vanhempien henkilökohtaisiakin asioita, henkilökunta koki, että keskustelut käytiin yleisesti hyvässä hengessä, eivätkä aiheet olleet liian tunkeilevia. Yleisesti keskustelut käytiin joustavasti tilanteen mukaisesti, vanhempien keskusteluhalukkuutta kunnioittaen.

” Monet sano sitä että oli hyvä hyvä juttu mut et sitte tosiaan huomaa että oli niinku uutta, vähä erilaista. Mut niin kuitenkin se tuntu silleen et ei siinä ollu mitenkään silleen kauheen vaivaantunut silleen että ei ois uskaltanut jotakin kysyä vaikka tai niin, tai tullu kauheesti et vanhemmat ei haluis vastata johonkin.”

Henkilökunnan haastatteluista nousi esiin myös vanhempien jaksamisen huomioiminen ja sen vaikutukset lapseen. Koettiin että vanhemmat voivat välillä jäädä pulmiensa kanssa yksin; vaikeita asioita ei ole helppo ottaa itse puheeksi eikä niiden puheeksiottaminen esimerkiksi päiväkodissa ja neuvolassa ole aina itsestään selvä. Pääsääntöisesti keskustelut käsitelivät kuitenkin lapsiin heijastavia elämäntapahtumia, jotka eivät suoranaisesti liittyneet vanhempien omaan jaksamiseen.

” Siltä tuntu ettei koskaan tai harvoin kysytään että miten voidaan. Että hänestä tuntu et neuvolassakin ehkä kerran kun toi tyttö oli vauva niin kysyttiin et miten te voitte kotona, niin sitten vaan niinku et ei ihan hyvin, et ei hän ees aatellu sitä asiaa et ois toivonu vielä, et sekä neuvolassa ja ehkä sit täälläkin et miten te niinku voitte. Et sit ehkä tämmösen avulla vois tulla niinku esille, että hei ei me voidakkaan hirveen hyvin.--- Ja vasukeskustelut oli aina tämmösii et loistavasti, et ei mitään ja sit ne ei niinku jotenkin hoksannu sanoo et niillä et ehkä ne jotenkin koki semmosta jotain että ne on niinku huonoja vanhempia kans, niin et ei kehdannut sanoo tai joku tällanen.”

” Niin monenlaista semmosta mitä ei oo tullu keskusteltu mut et just niinku liittyen siihen, että on vaikuttanut lapseen esimerkiksi jollain tavalla ne tapahtumat. Et vähemmän on ehkä tullu mitenkään vanhempien omaa jaksamista tai niinku siihen liittyvää ainakaan mulla ei oo tullu.”

Lapset puheeksi -menetelmän lähtökohtana on voimavarakeskeisyys. Lapsen ja perheen tapahtumia käsitellään positiivisten lähtökohtien pohjalta ja korostetaan sitä, että kaikki ne asiat, jotka sujuvat arjessa normaalisti ovat vahvuuksia.

” Ja sit ehkä se mikä tos oli niinku tosi hyvä että puhutaan niinku vahvuuksista ja vaikka se haavoittuvuus sana oli vähän hassu, mutta et ei se keskustelu ole pelkästään sitä että missä se lapsi tarvii sitä tukea. Et kyl mä aina oon kuitenkin puhunu niistä vahvuuksistakin mut et se tulis niinku ihan käytäntöönkin.”

Lapsen ja systeemin välisen vuorovaikutuksen tasapainottaminen lapsen vahvuuksia tukemalla ei tarkoita pelkästään positiivisen palautteen antoa, vaan lasta ohjataan analysoimaan omaa käytöstään. Kasvuympäristön kehittäminen kontekstuaalisessa kasvatustieteessä tarkoittaa systeemin, kuten päiväkodin, kehittämistä lasten tarpeita vastaavaksi. Näin tavoitellaan kasvatuksellista jatkuvuutta lapsen eri mikrosysteemien välille. Tällaista jatkuvuutta ovat esimerkiksi vanhempien ja päiväkodin yhteiset kasvatuseriaatteen ja -tavoitteet, joista voidaan keskustella yhteisissä tapaamisissa. (Hujala ym. 2007, 24, 28-30; Heikka ym. 2009, 45.) Se, miten kutakin lasta tuetaan päiväkodissa on siis riippuvainen myös kodin tapahtumista, lapsen vahvuuksista ja haavoittuvuuksista eri mikrosysteemeissä.

Lapset puheeksi -keskustelu toi mukanaan pohdintaa nimenomaan perheen sisäisten tapahtumien vaikutuksesta lapseen. Esimerkiksi lähiomaisen kuolema, eroprosessi ja asuntomurto olivat nousseet keskusteluissa esiin ja ovat vaikuttaneet lapsen käytökseen varmasti myös päiväkodissa. Päiväkodin työntekijät voivat havaita lapsen käytöksessä muutoksia mutta eivät välttämättä tiedä tälle syytä. Siksi vanhempien avoin puhuminen perheen tapahtumista aut-

taa ymmärtämään myös lapsen käytöstä paremmin. Työntekijöiden on myös hyvä pohtia, mikä tieto perheen elämästä on tarpeellista kasvatustyön kannalta. Tällaisia asioita ovat mm. lapsen äkilliseen käytöksen muutokseen vaikuttavat seikat, kuten muutokset elämäntilanteessa tai yksittäiset tapahtumat kotona tai päivähoidossa. (Koskinen 2009, 173.)

” Sit lisäksi viel et kaikille perheille kaikissa tilanteis oli uus tai vanha niin et onks niit huolii tai paineita perhees jotka voi heijastuu lapseen, koska se on semmonen seikka mikä yllättävän usein niinku aikuiset ei tuu niinku ajatelleeks että lapsi oikeesti vaikka niistä puhuttais illalla niitten nukkumaan menon jälkeen, niin ne aistii ja ilmapiiristä ja tunnelmasta et jotain nyt on. Ja sit ne saattaa tehdä väärin johtopäätöksiä ja sit niinku silleen ja sit must semmoset on niinku hyvät et sitä tietosuutta tulee sitte lisää niin.”

” Aina ollaan puhuttu päiväkodissa et oispa kiva päästä karpäseksi kattoon kotiin et mitä siel tapahtuu. Ei sillä et haluttais tirkistellä vaan et me opittais ymmärtämään heitä, et tää on ehkä sitä et se tulee tutummaksi se lapsi ja se perhe. Et mun mielest se oli niinku tosi hyvä.”

Lisäksi henkilökunta koki tärkeäksi sen, että myös päiväkodissa tapahtuvista asioista sekä niiden vaikutuksesta lapseen voidaan keskustella avoimesti. Haastateltavien mielestä päiväkodissa tapahtuneiden asioiden vaikutuksesta lapseen ei juurikaan puhuta, vaikka useat lapset viettävät siellä suuren osan arjestaan. Erikseen mainittiin kiusaamistapaukset ja henkilökunnan vaihtuvuus sellaisiksi aiheiksi, jotka vanhemmat ottivat henkilökunnan kanssa esiin.

” Sitten kyllä toi keskustelu toi sitäkin selville just että et miten niinku et kyl lapset on haavoittuvaisia täälläkin, et on ryhmäpaineita ja millasii tilanteita ryhmissä on ja miten ne vaikuttaa keneenkin. Ja semmoset niinkun must kivoi niinku --- ja sit kun ne on täällä kuitenkin useemman tunnin päivässä.”

” Ja se tuli ehkä enemmän esiin keskusteluissa se että miten tää ryhmä on ollut aika vaihteleva tai aikuiset tässä. Et se tuli esiin tässä et se on koettu lapsille tässä jollakin tavalla vaikuttavaks, ja sitten sijaiset ja tällanen niinku vaihtelevuus.”

” Ehkä vanhemmatkaan ei uskalla sanoa jos on, jos huomaa et on jotain että ryhmässä voi olla jotain niinku työntekijöiden välistä tai että hei teillä on paljo sijaisia.”

Kysymykset perheen ja varhaiskasvatuksen vaikutuksista lapseen pohjaavat myös Bronfenbrennerin ekologisen teorian näkökulmaan siitä, että yksilön metatason toimijoiden välinen yhteistyö luo pohjan lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltaiselle tukemiselle. Metatason toimijoiden kirjo on perhekohtainen ja laajenee myös vanhempien ja päivähoidon ulkopuolelle. Suurin osa haastateltavista mainitsi Lapset puheeksi -menetelmään kuuluneista kysymyksistä erityisen hyväksi kysymyksen perheen tukiverkostoista. Kysymyksen avulla kartoitettiin, ketä vanhemmilla on tukenaan arjessa. Tämän tarkoituksena on selvittää jo ennen mitään kriisitilannetta, millainen verkosto perheellä on, vai kaivataanko mahdollisesti ulkopuolista tukea verkostojen puuttuessa.

” Ja se turvaverkosto oli jossain niin siitä mun mielest ihan hyvä keskustella, kun sit kun niitä haasteellisia tilanteita tulee niin sit osaa jo siinäkin jo sanoo et hei teil oli ne että oisko niistä tällä hetkellä apuu vai pitääks mennä johonkin eteenpäin. Et tavallaan semmonen et sitä on jo käsitelty jossain niin siin on jo tavallaan helpompi kynnys sit itelläkin sanoo, et hei että et mitäs jos te nyt kääntyisitte heidän puoleen et saatte vähän huilia tai muuta.”

Perheen ja ystävien tuki auttavat kriisitilanteiden käsittelyssä ja onkin tutkittu, että vahva sosiaalinen turvaverkko on yksi trauman kokeneen paras turva. On tärkeää, että omia turvaverkostoja tulee pohtineeksi jo ennen kuin mitään kriisiä on tapahtunut, jotta mahdollisesti tukea tarvitessaan on helpompi pyytää apua. (Saari 2008, 70-71.) Verkostoista on hyödyllistä puhua myös varhaiskasvatuksessa, jotta myös he osaavat ohjata asiakkaan omien turvaverkostojen pariin mahdollisen kriisitilanteen kohdalla.

Haastateltavat pohtivat myös Lapset puheeksi -menetelmän hyötyjä esimerkiksi maahanmuuttajaperheiden kanssa työskenneltäessä. Kaksikulttuurisia lapsiperheitä eli perheitä, joissa toinen vanhemmista on kulttuuritaustaltaan muu kuin kantasuomalainen, oli vuonna 2009 Espoossa 2245. Näiden lasten ja perheiden huomioiminen varhaiskasvatuskeskusteluissa käy siinä yhä tärkeämmäksi joka vuosi. Varhaiskasvatushenkilökunnan tulisi keskustella vanhempien kanssa lapsen oman äidinkielen merkityksestä ja keinoista sen tukemiseen. Yhdeksi keinoksi tähän määritellään kasvatuskumppanuuden vahvistaminen vanhempien ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään myös maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksen erityispiirteeksi keskustelun ja tiedottamisen lapsen vanhempien kanssa suomalaisen varhaiskasvatuksen periaatteista ja tavoista. Varhaiskasvatus nähdään yhtenä tekijänä lapsen kotoutumisprosessissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 41; Espoon kaupungin monikulttuurisuusohjelma 2014, 8.)

” Se on mun mielest tärkeätä kun maahanmuuttaja lapsii ja kakskielisiä on niin paljon että meiän pitäs niinku--- et meidän pitäs myöskin niitä työtapoja ja keinoja saada lisää et me niinku päästään heihinkin tutustumaan paremmin.”

Henkilökunnan teemahaastatteluissa nousi esiin pohdintaa perhekeskeisten työtapojen tunnettavuuden tärkeys henkilökunnan keskuudessa. Olennaista uusien työtapojen toimivalle toteuttamiselle olisi se, että kaikki varhaiskasvatuksen työntekijät tunsivat peruskäsitteistön ja kaikki puhuisivat ”samaa kieltä”.

” Niin ja sit kun niihinkin on tullu paljo sellasia uusia sanoja --- välillä on että mitä tää nyt tarkoittaa että et ne ei sit avaudu ees vanhemmille sitten kun ei.”

” Et jos mä nyt jotain voisin niinku jotain koulutusta tai jotain toivoo niinku henkilökunnalle ylipäänsä niin jotain dialogisuus koulutusta, vastavuorosten keskustelutaitojen treenaamista. Et tää tavallaan oli sitä mutta jos ne käsitteet ois ollu selkeitä et mitä ne oikeesti tarkoittaa niin se ois mennä varmasti vielä paremmin.”

Dialogisen toimintatavan erityispiirteenä voidaankin pitää sitä, että kaikki keskustelijat ovat tilanteessa lähtökodiltaan tasavertaisia. On tosin mahdotonta aloittaa keskustelua puhtaalta pöydältä, sillä ihmiset herättävät aina toisissaan etukäteisajatuksia. Varhaiskasvatuksen keskusteluissa osallistujilla on aina takana yhteistyötä, ja siksi ammattilaiset tuleekin laittaa ennen keskustelua ennakkotietonsa toisesta keskustelijasta sivuun ja olla avoimin mielin. Keskustelun kulkua on joka tapauksessa mahdoton ennakoida, olemassa olevasta keskustelurungosta huolimatta. (Väisänen ym. 2009, 17-18).

7.2.2 Dialoginen työtap

Lapset puheeksi menetelmään pohjautuvaa syvennettyä varhaiskasvatuskeskustelua pohdittaessa moni vanhemmista ja työntekijöistä vertasi sitä käytössä olevaan vasukeskusteluun. Varhaiskasvatuskeskustelua nykyisessä muodossaan on käytetty Espoossa vuodesta 2005 ja se oli kaikille haastateltaville työntekijöille tuttu entuudestaan. Myös kaikki kyselylomakkeen palauttaneista vanhemmista olivat käyneet ennen LP-keskustelua vähintään kerran tavallisen varhaiskasvatuskeskustelun päiväkodissa. Aineistosta nousi esiin pohdintaa perheen vaikutusta lapseen sekä perheen ja päivähoidon yhteistyön merkitystä.

” Ja kyl se kuitenkin niinku eri tavalla pysähtyy miettimään just sitä meiän vasa et sitä on toteutettu niinku vuosikaudet mut se et mikä se perheen näkö-

kulma on ja muuten.--- et me opittais ymmärtämään heitä, et tää on ehkä sitä et se tulee tutummaksi se lapsi ja se perhe, et mun mielestä se oli tosi hyvä.”

Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun toimivuus nimenomaan lapsen kehitykseen ja kasvuun liittyvien huolien varhaisemman tunnistamisen välineenä nousi esiin henkilökunnan haastatte-
luissa. Laajempi keskustelu koettiin porttina, joka avaa keskusteluyhteyden perheen asioista. Tällöin keskustelu on helpompi aloittaa myös mahdollisessa kriisitilanteessa. Isaacs (2001, 171-172) pitääkin dialogin haasteellisimpana osana nimenomaan suoraa puhetta, jota esimerkiksi perheen tilanteesta kysyminen ja siitä keskusteleminen vaatii. Hänen mukaansa suora puhe vaatii itseluottamusta ja riskinottoa, joka on kuin tyhjyyteen astumista. Suoran puheen ollessa olennainen osa dialogisuutta, korostuu myös se, että dialogisuus ei ole myötäilyä vaan ” sitoutumisen tuomaa aitoutta ja rohkeutta kertoa, mitä oikeasti ajattelee.” (Virtanen ym. 2009, 22.) Henkilökunta koki, että jos perheen tilanteesta kysyttäisiin erikseen jo vasukeskus-
teluissa, voisi se madaltaa sekä henkilökunnan että vanhempien kynnystä ottaa myös vaikeat asiat puheeksi.

”--- et jos mul ois joku sellanen tilanne että haluis tietää enemmän niin var-
masti ottasin niinku käyttöön, että se avais enemmän tai tois vanhemmalle hel-
pommaksi ottaa esiin asioita. Ku sitten ei oikein oo muita keinoja taas taval-
laan kysyä vanhemmalta, et jos on jotain muualla kun ihan keskustelu sitten et-
tä.”

” Ja mun mielestä tässä on se helppo et nyt kun tää on käyty niin tähän pystyy
aina palaamaan, et muistatko että kun juteltiin. Et tästä tulee semmonen hyvä
portti siihen et vanhemmatkin pystyy hyvin palaamaan siihen asiaan ja ite pys-
tyy hei muistatko kun juteltiin tästä siinä keskustelussa niin onks nyt mikä olo
ja ootteko saanu apua ja haitteko sitä.”

Olennaista dialogisuuden toteutumiselle on kunnioitus. Isaacsin (2001, 122-123) mukaan sana kunnioitus (respect) on lähtöisin latinan kielen sanasta, joka tarkoittaa uudelleen katsomista. Uudelleen katsominen tarkoittaa sitä, että toisen olemassaolon oikeutusta ei kiistetä vaikkei tämän tekoja tai sanoja hyväksyisikään. Vaikka henkilökunta oli koonnut Lapset puheeksi -
keskustelun kysymyksistä itselleen kahdeksan kysymyksen rungon mainitsi osa haastateltavista erikseen tilanteen keskustelunomaisuuden ja sen, että tilanne piti lukea kunkin perheen koh-
dalla erikseen. Toisen ihmisen kunnioitus näkyykin esimerkiksi rajojen kunnioittamisena eli siinä, ettei kunnioittava ihminen tunkeudu liian lähelle muttei myöskään vetäydy pois. (Virta-
nen, Niemelä & Suua 2009, 18.)

” Pysty niinku joustavasti mennä. Ja se oli hyvin semmonen ylipäänsä dialoginen ja vuorovaikutuksellinen, koska siinä perhe kertoo et vaikka vasukeskusteluiskin normaalistikin menee mut tos on niinku, ollaan enemmän siinä perheen omalla alueella puhua lapsesta. Et ei sillein, et kun on se menetelmä. Niin varmaan vois räätälöidä aina tietyille perheille sielt sopivat, et silleenhän se ois varmaan järkevintä.”

” Mutta nyt täs on ollu tukena tää menetelmä ja kun siitä on kerrottu ja näin, niin se on jotenkin madaltanu sitä kynnystä lähtee puhumaan niistä aroistakin asioista ja myöskin huomaamaan sieltä sen, et jos asiakas ei niistä niin välitä ja halua puhuakaan. Että sen pystyy sitten jouhevasti ohittaa kun kuitenkin se kunnioitus siitä et jos he eivät halua sanoa joitain asioita niin sit he eivät sano. Ja sit semmonen vuoropuhuminen, kyllähän se niinkun lähentää sitä asiakassuhdetta.”

Myös Lapset puheeksi -menetelmän vahvuuden koettiin perustuvan siihen, että se on yksi keino toteuttaa dialogisuutta ja antaa tilaa keskustelulle. Dialogisessa keskustelussa pyritään yhteiseen ymmärrykseen eli symmetriaan, jolloin keskustelijoiden puheenvuorojen laatu, tietämys ja ymmärrys ovat yhteneväisiä. Väisänen ym. (2009, 15) kuitenkin toteavat, että käytännössä ihmiset ovat aina jollakin tasolla eriarvoisia ja tällainen epäsymmetria luo jännitteitä. Nämä jännitteet eivät kuitenkaan ole este avoimelle keskustelulle ja dialogille, vaan vain osa sitä.

” Et tää tuo meille sellasta, ainakin mun mielestä ite nään, että työntekijänä niin tuo sellasta tästä on apuu saada ne vanhemmat puhumaan ja keskustelemaan.”

” ---Tän myötä huomas sen et kuinka varmaan ite ehkä ei tajuukaan sitä keskustelunomaisuutta luoda sitten niinku vasun kanssa. Et se on enemmän se et mennään kohta kohdalta et tälleen tälleen tälleen tälleen ja sit kotona. Ja sit katotaan, et joo aika samanlaista tai et on erilaista. Mut et niinku huomas sen että kuinka kivampi se keskustelu oli käydäkin kun se oli semmosta keskustelunomaisempaa ja sitte siihen kiinnitti huomiota että kuinka aiemmin on ollutkin semmonen kauheen et kohta kohta kohta kohta kohta.”

Haarakangas (2008, 31) puhuu myös siitä, että keskustelu on harvoin puhtaasti dialogista, ja että se voi muuttua ajoittain monologiseksi dialogiksi. Tällä hän tarkoittaa sitä, että välillä joku dialogin osapuolista keskittyy niin omiin näkemyksiinsä tai olla tunteidensa vallassa, jolloin hän unohtaa keskittyy muihin osallistujiin. Jokaiseen dialogiin kuuluvat myös monologiset

vaiheet. Myös varhaiskasvatuskeskusteluissa monologisia vaiheita voi esiintyä niin vanhemmillä kuin henkilökunnallakin. Tämä vaatii aina keskustelun toiselta osapuolelta kärsivällisyyttä, ymmärrystä ja empaattisuutta. Jotta dialogisuus toteutuisi, tulisi kaikilla osapuolilla olla keskustelun jälkeen tunne siitä, että on saanut sanoa sanottavansa ja tullut kuulluksi. Monologiset vaiheet tuleekin hyväksyä osana keskustelua mutta keskustelun vetäjän, eli varhaiskasvatuksen keskusteluissa päiväkodin työntekijän, vastuulla on pitää keskustelu kuuntelevana ja vastauksia antavana. Tavoitteena on oltava merkitysten yhteinen jakaminen.

Haastatteluissa nousi esiin myös tunne uuden menetelmän mukanaan tuomasta oman ammatillisuuden lisääntymisestä. Tämän kautta syntyi kokemus siitä, että pilotoitavan keskustelun avulla pystyisi tekemään työnsä niin hyvin kuin mahdollista. Uuden menetelmän kokeilu synnytti myös pohdintaa siitä, onko uusien työtapojen opettelu mahdollista tai tarpeellista.

” Jokainen perhe on kuitenkin omanlainen ja sitten pitää osata myös kohdata sen mukaisesti, sekin on tietyllä tavalla sitä ammatillisuutta. Mitä mä uskon et tällanen lopin juttu vielä lisää sitä ja jotenkin ite tuntuu siltä, että ei saa niinku koskaan lopettaa pohtimasta et aina pitää olla niinku avoimena. et koskaan ei oo niin valmis etteikö pitäis pysähtyä välillä miettiä omaa toimintaa ja tekemiä. kun äkkiähän sitä jumittuis ja helppo ois pysyä samanlaisena mut se ei taas sit kanna hedelmää pitkällä aika välillä.”

” Ehkä jotenkin mä oon niin hidas oppimaan ja sit mulla pitää olla niinku sellanen konkreettinen sillain et ne tilanteet näytetään, et miten niinku tyyliin. Et mä paperista lukien en välttämättä niitä sisäistä ihan muutaman kerran jälkeen, että mä oon vähän sellanen tekemällä oppii.”

Tärkeä vaikuttava tekijä asiakkaiden kohtaamisessa onkin työntekijän ammatillisuus. Yksilön ammatillinen kasvu on aina prosessi, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. Tällaista vuorovaikutusta kutsutaan myös ammatilliseksi sosialisatioksi, jonka seurauksena opitaan ne valmiudet, jota ammatin harjoittamiseen tarvitaan. Vaikka ammattiin koulutus on erittäin tärkeää, ei voida olettaa että se yksinomaan riittää antamaan tarvittavat tiedolliset ja taidolliset valmiudet. Onkin tärkeää, että ammatillisuus nähdään prosessina, jolloin kehittyminen vaatii oman työn jatkuvaa arviointia ja kehittämistä. Tätä kautta esiin nousee myös työnantajan rooli koulutusten järjestäjänä ja mahdollistajana. Tärkeä pohdinnan aihe on myös se, kuinka jakaantuuko koulutus tasapuolisesti kaikille työntekijöille ja velvoittaako työnantaja työntekijöitään päivittämään osaamistaan. (Hujala ym. 2007, 105-107.)

Kouluttaessa henkilökuntaa uusiin työmenetelmiin on hyvä muistaa, että oppiminen etenee vaiheittain ja nopeudeltaan yksilöllistä. Uusiin työtapoihin voidaan tukea esimerkiksi mentor -

toiminnalla ja yhteisillä keskusteluilla. (Hastrup, Hietanen-Peltola & Pelkonen 2013, 143.) Ammatillisuutta pohtivissa vastauksissa näkyi myös eroja henkilökunnan työkokemuksen mukaan, olihan vastaajissa työntekijöitä niin vuoden kuin kolmenkymmenen vuoden kokemukselakin. Etenkin lyhyen työkokemuksen omaavat pohtivat omaa osaamistaan dialogisten keskustelujen ja tukitoimiin ohjaamisen kannalta hyvin kriittisesti.

”Mut kyl sen huomaa et on tosi heikosti silleen varmaan, tai itelle ehkä kun ei oo kokemustakaan niin paljon niin sit se, että kun on pitäny keskusteluja niin saattanu ehkä tulla ilmi jotakin asioita mut on ollu vaikee niinku osaa ohjata et ennemmin sit se on ollu et okei mä voisin selvittää jotakin. Ku että oisko jotain ja mihin vois mennä jonkun kelton kautta tai jotenkin. Tällasta, et mut ei oo osannu suoraan sanoo et voisitte kokeilla tätä.”

”Et sit tietysti niistä itelle tuli semmonen että ois kiva kun ois joku semmonen et ku näitä yhteistyötä tehdään, et kun nyt tulee esille jotain niin mitä mä osaan sitten. Et pitää kun mä en kuitenkaan oo koulutukseltaan sillai et mun pitäis osata jo nähdä haluu osaa juttuja, et siihen kuuluis et mä osaisin lähettää eteenpäin.”

Väisänen ym. (2009, 19) viittaavat siihen, että tutkimusten mukaan uransa alussa olevat yleensä puhuvat liikaa ja kuuntelevat vähemmän kuin kokeneemmat kollegat. Jotta keskustelu olisi vastavuoroista, tulisi toisen mielipiteitä ja ajatuksia arvostaa ja aidosti kuunnella. Tällainen kuuntelu onkin yleensä vaikeampaa kuin puhuminen ja vaatii tietoista harjoittelua. Toisaalta myös kasvatuskumppanuuden käsite aiheuttaa edelleen paljon ristiriitaisia tunteita ja odotuksia suhteessa vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Muun muassa Marjatta Kalliala (2012, 92-96) on kritisoinut, että yhteistyön laventaminen ja ylikorostaminen hämärtää päivähoidon perustehtävää. Hän kokee, että perheiden laajempi osallisuus ja tavoitteellinen tukeminen vie resursseja ja huomiota pois laadukkaasta varhaiskasvatuksesta jokaiselle päivähoitossa olevalle lapselle. (Mikkola & Nivalainen 2009, 11.) Koska vanhempien asiantuntijuutta omasta lapsestaan ei voi varhaiskasvatuksessaan ohittaa, nousevat tiedot yhteistyökumppaneista ja tukitoimiin ohjaamisesta entistä tärkeämmiksi.

7.2.3 Moniammatillinen yhteistyö

Osana Lapset puheeksi -pilotointia oli yhteistyöverkostojen esittäytyminen Viherkallion päiväkodin henkilökunnalle. Haastateltavat kokivat esittäytymiskäyntien lisänneen tietoa eri yhteistyökumppaneiden työnkuvasta ja siitä, kuinka tärkeää on osata ohjata perhe tarvittaessa tukitoimien piiriin.

” Mun mielest ehkä parasta antia oli ne kun täällä kävi ne sosiaalityöntekijät ja perhetyöntekijät käymässä niin se oli tosi hyödyllistä tietoo et mä en ees tienny sellasista niinku vaikka perhe mitä nää nyt on (H: lapsiperheiden perhetyö) niin lapsiperheitten näistä palveluista kaikista ja tällasista niin on tää mun mielest kokonaisuudessaan ollu, varsinkin mulle kun niin vähän tätä työkokemusta vielä niin kaikki tällanen tieto on tavallaan niinku hyödyks täs vaiheessa.”

” Mun mielestä se on ollu erittäin hyvä et tota et jotenkin on päässy enemmän sisään ja omalla tavallaan se kynnys tosiaan vanhemmillekin kertoo niistä asioista. Vallalla on kuitenkin edelleenkin tuntuu et ihmiset ajattelee aina niinku lastensuojeluu ja perhetyön ja kaiken niiden puolelta niin se on ihmisille jotenkin vieläkin semmonen aihe et se on arka. Ehkä se on ihan hyvä että itsellä on enemmän tietoutta siitä niin pystyy myöskin jakaa semmosta oikeeta tietoo eteenpäin sitten.”

Vaikka esittäytymiskäynnit koettiin tarpeellisiksi ja hyväksi, kaivattiin yhteistyötahojen toiminnasta lisää konkreettista informaatiota. Muutamat haastateltavista myös koki olonsa epävarmaksi, koska esittelytilanteet olivat luonteeltaan interaktiivisia ja pohjasivat kuulijoiden kysymyksiin. Osalle henkilökunnasta aihe oli kuitenkin vieras ja he toivoivatkin, että esittäytymisissä olisi kerrottu selkeä tietopaketti työnkuvasta ennen kysymysten esittämistä.

” No se oli ihan siis tosi hyvä mut sitten oli vaikee taas kysyy mitään että kun ei tavallaan tienny siitä, niin ei tienny et mitä vois kysyykään. Se oli vähän vaikeeta et ku piti koittaa esittää jotain kysymyksiä mut ei oikein tienny, et mitä tässä oikeen nyt kysyy (naurahtaa). Et sitten muuten se oli kyl tosi hyvä ja niinku jotenkin tarpeellista et--- nyt on kuitenkin enemmän tietoo tullu näistä jutuista mut et kuitenkin haluis lisää.”

” Et sit ois jonkun verran kans sitä konkreettisempaa myös kaivannu niinku et ois helpompi lähtee ohjaamaanki kun tietäis vähä et hei mihin mä oon yhteydessä ja silleen.”

LOP -kehittämistyöhön kuuluvista yhteistyökumppaneiden esittelykäynneistä ja LP-koulutuksesta keskusteltaessa usea haastateltava toi esiin sen, että myös yhteistyökumppaneiden tietoutta varhaiskasvatuksesta olisi hyvä päivittää. Koettiin, että näin päiväkodin mahdollisuudet lapsen ja perheen tukemisessa osattaisiin huomioida paremmin ja yhteistyö saataisiin sujuvammaksi.

” Että et se tuntu niinku vähän, siihen tuli jotenkin semmonen kahtiajako kun oli tavallaan varhaiskasvatus vastaan sit ne muut jotka kommentoi siel silleen, että huomasi siitä hirveen hyvin että me ei tiedetä tarpeeksi niiden työstä ja ne ei tiedä meidän työstä.”

” Mutta sitä kyllä kans ollaan mietitty mikä ois kans mun mielestä hyvä et päiväkodista myös voitais mennä niille kertoo koska niissä tilanteissa ei kuitenkaan olla kauheesti tota avattu tätä päiväkodin arkeen ja sitten kuitenkin me tehdään paljon semmosta työtä mitä oon huomannu mitä sieltä rivien välistä ehkä et mitä ei huomaa tai tiiä et mitä me tehdään ja mitä me tietysti tuodaan, esimerkiksi just se että jos perhe on asiakkaana vaikka lapsiperheiden perhetyöhön tai mihin tahansa tommoseen lastensuojeluun tai muuhun niin ois hyvä päiväkodinkin tietää jotta sitten pystytään yhdessä puhaltamaan yhteen hiileen.”

Monet ihmiset näkevät varhaiskasvatuksen usein omien lastensa kautta, jolloin kokonaiskuva syntyy asiakkaan perspektiivistä. Tiedon lisääminen varhaiskasvatuspalveluiden työnkuvasta ja tukimahdollisuuksista voisi lisätä keskinäistä kunnioitusta moniammatillisessa verkostossa ja parantaa ammattiryhmien välistä dialogisuutta. Lasten ja perheiden tukeminen ja auttaminen haastavissa tilanteissa vaatii juuri tällaista ammattimaista dialogisuutta ja kunnioitusta. Yhteistyön toimiminen ja yhteistyökumppaneiden työnkuvan tunteminen on tärkeää nimenomaan perheiden tukemisessa ja tukipalveluiden polun pysymisessä mahdollisimman lyhyenä.

” Sit se äiti sano kans, että mitä sitten että te kyselette ja juttelette ja näin, niin jääkö se asia sit tähän. Et mikä tän pointti on että sit mun piti niinku selittää, et me pystytään niinku ohjaan eteenpäin että ei vaan jää tähän sit semmoisen keskustelun tasolle, et me vaan ollaan joo joo niinku että, vaan sitten oikeesti voidaan jotenkin auttaa. Tai joskushan se ehkä riittääkin että vaan saa vähän kertoo ja mut et se niinku oli hyvä kysymys kyllä.”

Laajoissa, perhettä koskevassa keskusteluissa vanhempien kanssa voi tulla vastaan tilanteita joissa keskustellaan sellaisista tuen tarpeista, jotka eivät ole varhaiskasvatushenkilöstön toiminta-aluetta. Tällöin asiakas ei välttämättä tule autetuksi pelkästään sillä, että hänen huolensa kuullaan vaan työntekijän olisi osattava laajentaa keskustelua. Ammatilaisen tulee jakaa huoli sellaisten tahojen kanssa, jotka voivat olla asiassa avuksi. (Väisänen ym. 2009, 71.) Työntekijöiden haastatteluista nousikin esiin huoli siitä, onko itsellä tarpeeksi tietoa ja osaamista siitä, minne tukea tarvitsevat perheet tulisi ohjata. Vastuu siitä, ettei perheitä pomotella edestakaisin muutenkin hankalassa kriisitilanteessa, koettiin osassa vastauksia raskaana. Tällaisessa tilanteissa korostui yhteistyökumppaneiden välisen tiedonsiirron ja toisten työnkuvan tuntemuksen tärkeys.

” Koska mulle ehkä jäi vähän semmonen olo kans, että varsinkin kun mä een oo ollu tässä työssä niin kauaa ehkä et mitä mä sit teen ku --- niin et nouseekin jotta et mä osaan sit neuvoo niinku oikein ja ohjata oikeeseen paikkaan. Että ku joskus ja sekin prosessi voi olla kans semmonen et ensiks menee neuvolaan ja sitten jonnekin ja ne ohjaa sinne ja. Et vaan ois ehkä semmonen suora tai pysyy konsultoimaan jonkun kanssa että ettei tuu liian pitkä se polku.”

” Et sit sekään ei oo niinkään ehkä kun aattelee itteeni vanhempana niin sitten jos aina kysyttäs samat joka paikassa niin sit sitä ei jaksa niinku kriisitilantees varsinkaan toistaa niitä asioita, kun sä oot yhelle kertonu ja sit jotenkin sit haluis tavallaan päästä eteenpäin niissä asioissa. Et ehkä se tiedonsiirto sitten et miten.”

Riittävä tieto, osaaminen ja yhteistyö lisäävät työntekijän varmuuden lisäksi myös vanhemman luottamusta työntekijään. Yhteistyö vanhempien ja päiväkodin välillä vaatii toimiakseen yhteisen ymmärryksen molempien rooleista ja keskinäisen luottamuksen. On kuitenkin tärkeä muistaa, että työ yhteistyökumppaneiden kanssa voidaan tehdä vain lapsen vanhempien luvalla ja konsultaatiosta on aina keskusteltava vanhempien kanssa etukäteen. (Koskinen 2009, 152.)

7.3 Vanhempien kyselylomakkeet

Vanhemmille jaetuissa kyselylomakkeissa oli sekä avoimia, että monivalintakysymyksiä. Koostin monivalintakysymykset Excel -ohjelman avulla kuvioiksi ja avoimet vastaukset teemoittelin sisällönanalyysin keinoin pelkistetyiksi ilmaisuiksi, alaluokiksi ja lopulta kolmeen yläluokkaan. Nämä yläluokat muodostavat mielestäni kuvaavan otsikon niin avoimissa kuin suljetuisakin kysymyksissä tullessiin vastauksiin ja käsittelenkin seuraavissa alaluvuissa vanhempien vastauksia kokonaisuutena, näiden yläluokkien mukaan jaoteltuna.

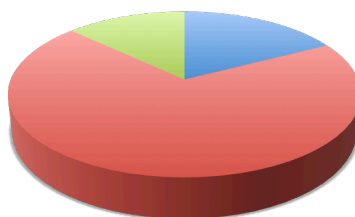
7.3.1 Dialogisuuden toteutuminen

Vanhempien vastauksista Lapset puheeksi kyselyyn liittyen nousi esiin kokemus siitä, että tulee kuulluksi oman lapsensa asioista. Keskustelun kautta vanhemmat olivat kokeneet saavansa vahvistusta käsitykselleen omasta lapsestaan, tämän vahvuuksista ja haavoittuvuuksista. Kuulluksi tuleminen kokemus antaa asiakkaille usein paljon voimaa ja lisää osallisuuden tunnetta. (Oranen 2013, 125.) Myös kansallisen Kaste-kehittämishjelman keskeiseksi periaatteeksi mainitaan osallisuus ja asiakaslähtöisyys. Sosiaali- ja terveysalalla tämä tarkoittaa käytännössä ihmisten kuulemista ja heidän vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä itseään koskevassa pää-

töksenteossa, palveluissa ja kehittämisessä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 19.) Kun asiakkaina on lapsia, on heidän huoltajillaan oikeus tulla kuulluksi lastaan koskevista asioista.

“ Oli helppoa puhua ja vastailla kysymyksiin. Tuli sellainen olo, että lapsen ja perheen asiat kiinnostavat päiväkotia.”

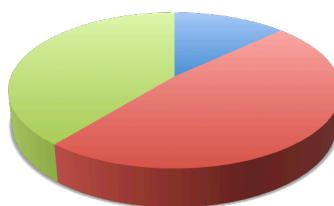
15. Auttoiko keskustelu huomaamaan lapsellanne vahvuuksia, joita ette olleet aikaisemmin tulleet ajatelleeksi?

- A. Kyllä auttoi 17%
- B. Ei uusia asioita, mutta käsitykseni lapseni vahvuuksista vahvistui 70%
- C. Ei mitään muutosta 13%
- D. Lapsellani oli vähemmän vahvuuksia, mitä olin ajatellut 0%

Kuvio 9: Vanhempien kyselylomakkeen kysymys 15

16. Auttoiko keskustelu teitä huomaamaan lapsellanne haasteita tai haavoittuvuuksia, joita ette olleet aikaisemmin tulleet ajatelleeksi?

- A. Kyllä auttoi 13%
- B. Ei uusia asioita, mutta käsitykseni lapseni haavoittuvuuksista vahvistui 48%
- C. Ei mitään muutosta 39%
- D. Lapsellani oli vähemmän haasteita, mitä olin ajatellut 0%

Kuvio 10: Vanhempien kyselylomakkeen kysymys 16

Vastausten perusteella vanhemmat tuntuivat olleen hyvin samoilla linjoilla päiväkodin työntekijöiden kanssa lapsen vahvuuksista ja haavoittuvuuksista. Lapsen haavoittuvuudet olivat edellä mainituissa kysymyksissä hiukan useammin jo ennalta tuttuja verrattuna lapsen vahvuuksiin, joihin myös saatiin keskustelujen kautta vahvistusta.

Avoimissa vastauksissa nousi esiin myös huoli siitä, onko vanhemmilla todellisia vaikutusmahdollisuuksia lapseen vaikuttavissa asioissa. Vanhemman kommentissa oltiin huolestuneita siitä, onko vanhempien mielipiteillä suurissa asioissa todellista merkitystä ja jos ei ole, niin miksi. Varhaiskasvatuksessa puhutaan usein kasvatuskumppanuudenkin yhteydessä vanhempien asiantuntijuudesta oman lapsensa osalta ja kommentissa pohditaankin sen todellista näkymistä päiväkodin arjessa. Aidosti dialogisen keskustelun voidaan ajatella olevan kuultuun vastaamista, jolloin kaikki keskustelussa sanottu on suunnattu muiden osallistujien kuultavaksi ja näin ollen sanomisiin odotetaan myös jonkinlaista vastinetta. Jos joku puhujista ei saa vastinetta tai palautetta puheenvuorostaan, voi hän jäädä epätietoiseksi siitä, mitä mieltä muut asiasta ovat. Jos keskustelun luonne ei ole vastavuoroinen voi siihen osallistuneille jäädä myös tunne, ettei heitä ole todella ymmärretty. (Haarakangas 2008, 29.)

“ Kaikki päiväkodin ja perheen väliset kommunikoinnit ovat tärkeitä. Painottaisin vielä sitä, että isoista päiväkodin sisäisistä päätöksistä keskusteltaisiin vanhempien kanssa ENNEN päätösten tekoa (ryhmän vaihtaminen). Perheen sisäisellä tilanteella, lapsen luonteella on paljon vaikutusta siihen, miten lapsi kokee esim. ryhmän vaihdon. Nykymenetelmällä nämä eivät tule mitenkään esiin ja lapsi (+perhe) joutuu sen vuoksi kärsimään. Kaipaani siis enemmän todellista vuorovaikutusta, jolla perheen ajatukset tuodaan oikeasti mukaan päätösten tekoon.”

“Jos/kun asiat ovat hyvin, keskustelu tuntui vain menevän nopeasti kohdasta kohtaan, ilman sen pitempiä pohdintoja. En ole varma, ottaisiko joku siinä tilanteessa perheen vaikeudet puheeksi. Ehkä ottaisi. Toisaalta päiväkodin hoitaja meidän kohdalla on nuori emmekä ole tunteneet kauaa, joten tuskin tällä hetkellä hän olisi se henkilö, jolle alkaisin puhua vaikeuksista. Onneksi niitä ei ole.”

Kallialan (2012, 110) mukaan varhaiskasvatuskeskustelut keskittyvät nykyisellään liikaa vanhempien toimintaan ja heidän näkemykseen lapsestaan. Hän kokee, että varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta sivuutetaan ja keskitytään liikaa perhetyön omaiseen vanhempien haastatteluun. Yhdeksi syyksi hän mainitsee vasukeskusteluja pitävän varhaiskasvatushenkilöstön laajan kirjon. Tällä hetkellä myös Espoossa, monien muiden kuntien lailla, vasukeskusteluja pitävät kaikki päiväkodin kasvatushenkilöstöön kuuluvat. Eri koulutustaustoista tulleet ammattilaiset ovat myös saaneet erilaiset valmiudet keskustelujen pitämiseen. Vanhempien vastauksissa nousi vahvasti esiin myös keskinäisen kommunikoinnin tärkeys lasta hoitavien tahojen välillä. Avoimissa vastauksissa kirjoitettiin niin ”kysymyksiin vastaamisesta” kuin ”keskusteluhetkestäkin”, joten keskustelutilanteen luonne on ollut vastaajien kohdalla erilainen.

“ Molemmin puoleinen luottamus kasvoi, tilaa keskustelulle, mitä ei aina ole kun hakee lapsen hoidosta.”

“ Koskaan ei voida keskustella liikaa kun on kyse näin tärkeistä asioista.”

Varhaiskasvatuskeskustelua nykyisessä muodossaan on käytetty Espoossa vuodesta 2005 ja kaikki kyselylomakkeen palauttaneista vanhemmista olivat käyneet ennen LP-keskustelua vähintään kerran tavallisen varhaiskasvatuskeskustelun päiväkodissa. Kysyttäessä mielipiteitä Lapset puheeksi - keskustelusta sitä verrattiin vastaajien toimesta myös pelkän vasu-keskustelun käymiseen.

“ Siinä tulee huomioitua koko perhe ja perheen tilanne ja sen vaikutus lapseen paremmin kuin tavallisessa “vasu”-keskustelussa.”

“ En tiedä oikeastaan. Jo olemassa oleva keskustelu on musta hyvä. Siihen voisi liittää ehkä jotain osasia.”

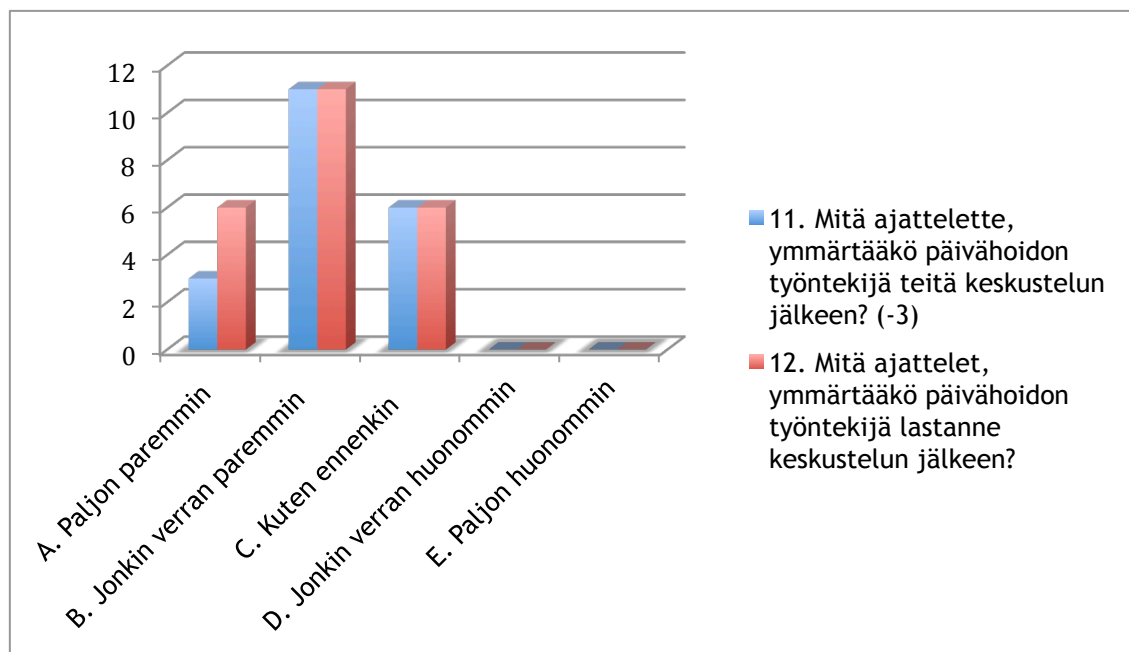
“ Voisi kehittää jotenkin... varmaan se on yksi mahdollisuus lisää vaikeuksissa olevan perheen pyytää apua. Eihän sitä tiedä, että kuka haluaa puhua kenelle. Hyvä tarjota tilaisuus. “

Hujala & Fonsén (2010, 322) arvioivat varhaiskasvatusta tutkivan kyselynsä aineiston pohjalta, että vaikka varhaiskasvatussuunnitelmat ovat henkilökunnalle jo vakiintunut työmuoto, ne eivät ole vielä kosketuksissa vanhempien arkeen ja tietoisuuteen. Varhaiskasvatuksessa, kuten muissakin sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä, työtilanteet eivät toteudu standardimaisina tai ennalta suunnitellusti. Tämän vuoksi työskentelymenetelmien tulee olla joustavia ja käytäntöjä tulee voida muuttaa kulloiseenkin tilanteeseen sopivaksi. Muun muassa Aaron Rosen (2006) (ks. Pohjola, Kemppainen & Väyrynen 2012, 34-35.) käyttää tässä yhteydessä vertausta tiedon intuitiivisesta soveltamisesta ja valmiudesta spontaanisuuteen toimintaympäristön muuttuvien elementtien edessä. Vaikka työ on usein tilannekohtaista, se ei kuitenkaan ole satunnaista, joten olemassa olevia toimintakäytäntöjä käytetään kriittisesti, teorian tietoon nojaten mutta tilanteen edellyttämällä tavalla. Vanhempien ja työntekijöiden näkemykset keskustelujen räätälöimisestä perhekohtaisesti tukevat tätä ajatusmaailmaa.

7.3.2 Kasvatuskumppanuus päiväkodin kanssa

Vanhemmille suunnatuissa kyselylomakkeissa kysyttiin heidän ajatuksiaan siitä, ymmärtääkö päivähoidon työntekijä pidetyn keskustelun jälkeen paremmin kyselyn täyttäneitä vanhempaa

tai tämän lasta. Vastausten mukaan myös vanhemmat kokivat, että keskustelu syvensi osapuolten ymmärrystä toisiaan kohtaan. Vastauksissa, jotka koskivat työntekijän ymmärrystä vanhempia kohtaan puuttuivat kolmen kyselylomakkeen tiedot.

Kuvio 11: Vanhempien kyselylomakkeen kysymykset 11 ja 12

Eroa vastauksissa on vain vaihtoehdon “A. Paljon paremmin” kohdalla, mutta kolmen vastauksen eroa ei voida pitää puutteellisten vastauslomakkeiden vuoksi merkittävänä. Se, mikä molempien kysymyksien vastauksissa oli oleellista oli se, vaihtoehdot “C. Jonkin verran huonommin” ja “E. Paljon huonommin” eivät saaneet yhtään vastausta. Keskustelusta koettiin saatavan myös päiväkodin näkökulmaa lapsesta laajemmin esiin ja myös vinkkejä kasvatuksen haasteiden ratkaisemiseen.

“ Uudet ideat kasvatukseen, lapsen luonteesta kertominen monipuolisesti (mukava kuulla ns. Ulkopuolisen arvio omasta lapsesta.”

Kuten jo aiemmin toin esiin, vanhempien avoimissa vastauksissa nousi esiin myös kokemus siitä, että työntekijälle ei ollut helppo avautua. Koettiin, ettei varhaiskasvatuksen työntekijä olisi ollut se ihminen jolle vaikeista asioista olisi voinut avautua. Toisaalta esiin tuli myös näkökulma siitä, että tutulle henkilökunnalle oli helppo keskustella vaikeitakin asioista. Dialogisuuden ja kasvatuskumppanuuden olennaisena näkökulmana on jokaisen keskustelijan näkeminen oman asiansa asiantuntijana. Tällainen yksilöllisen asiantuntijuuden näkökulma voidaan pohjata esimerkiksi ekologiseen systeemiteoriaan. Koska jokaisen ihmisen toimintaan vaikuttaa yhteisö jossa hän on elänyt ja elää sillä hetkellä, tulee tähän suhtautua ikään kuin tuntemattoman systeemin edustajana. Jokainen yksilö voikin opettaa jotain ainutlaatuista, josta

toinen osapuoli ei vielä tiedä. (Väisänen ym. 2009, 41-43.) Tämä näkökulma on erityisen tärkeä varhaiskasvatuksen keskusteluja käydessä, jolloin dialogin osapuolet antavat toisilleen ainutlaatuista näkökulmaa lapsesta, kasvatuskumppanuuden hengessä.

“ Aikaa keskustella lapsesta. Tutustuminen myös hoitajaan tärkeä. Saada parempi käsitys lapsesta päiväkodin näkökulmasta. “

“ Voi kertoa luottamuksella tutuille aikuisille oman lapsen kasvuun ja ympäristöön liittyvästä.”

Syy vanhempien erilaisiin kokemuksiin keskustelutilanteesta voi olla henkilökunnan esimerkiksi työntekijän työkokemuksessa tai henkilökemioissa. Tästäkin huolimatta perhelähtöinen työ varhaiskasvatuksessa pitäisi nähdä myös lapsen oikeutena. Jos lapsen mesoympäristön tärkeät tekijät kommunikoivat avoimesti, on myös lapsella parempi mahdollisuus tulla kuulluksi. (Penn 2008, 140.) Jotta keskustelussa päästäisiin rakentamaan loppu-tulokseen, tulee työntekijän kertoa omat perustelunsa asioille ammatillisen asiantuntijuutensa pohjalta. Vanhempien tulee kertoa omat näkemyksensä vanhemmuuteen ja oman perheen kulttuuriin liittyvän asiantuntijuuden näkökulmasta. Henkilökunnan kommunikointikeinojen tulisi olla mahdollisimman tasapuolista, jotta kaikilla lapsilla ja perheillä olisi yhtäläiset mahdollisuudet saada tukea mahdollisissa kriisitilanteissa. Keskustelujen lopputulos ei aina tyydytä kaikkia osapuolia mutta kompromissikin on parempi kuin tilanteen jatkuminen epätydyttävänä. (Koskinen 2009, 32.) Seikka, joka mainittiin keskustelun avoimuuteen vaikuttavana, oli henkilöstön vaihtuvuus. Luottamuksen rakentuminen vaatii aikaa, eikä henkilökohtaisista asioista ole helppo kertoa vieraalle ihmiselle.

“ Käyty keskustelu sopi perheellemme sillä lapsemme ryhmän aikuiset tuttuja, turvallisia ja pysyneet pitkään samoina. Näin ollen uskalsi kertoa arkaluontoisiakin asioita. Tilanne olisi täysin eri jos ryhmän aikuiset vaihtuisivat usein. Valitettavasti tällaisia ryhmiä on Espoossa. Nyt oli myös helpompi kertoa kuin neuvolassa, jossa terveydenhoitaja ollut 2v. jälkeen joka kerta eri.”

Henkilöstön vaihtuvuuden lisäksi myös varhaiskasvatuksen henkilöstön määrä nousi esiin vanhempien vastauksissa, kun taas henkilökunnan haastatteluissa sitä ei mainittu kertaakaan. Vanhempien huoli siitä, että keskustelut perheiden kanssa ja kirjalliset työt vievät aikaa lapsien ohjaamiselta, tuli esiin avoimista vastauksista.

“ Keskustelusta ja yhteistyöstä on aina hyötyä. Toki hoitajilla riittää varmasti työtä lasten kanssa, joten turhia keskustelujakaan ei pidä keksiä.”

“ Mietin myös, jos päiväkodin henkilökunnalla menee nyt enemmän aikaa keskusteluihin ja niissä esiin tuleviin tapaamisiin sekä kirjaamiseen, on se pois ryhmässä olemisesta. - Nykyresursseilla haluaisin, että työntekijät olisivat mahd. paljon läsnä ryhmässä. Mikä on päivähoidon tarkoitus.”

Resurssipulan vaikutuksesta kasvatuskumppanuuden toteutumiseen on viitteitä myös tuoreessa tutkimuksessa. Väestöliitto teki varhaiskasvatuksen ammattilaisille laaditun kysely kasvatus työn arkeen liittyvistä tunteista. Keväällä 2012 toteutettuun kyselyyn vastasi yli 200 työntekijää ympäri Suomen. Tutkimuksen aineiston perusteella resurssipulan koettiin työntekijöiden mielestä heikentävän mahdollisuuksia kasvatuskumppanuuteen. Kun vanhempia ei ehditä arjessa kohdata riittävästi, voi henkilökunnalta jäädä jotain hyvinkin tärkeää kuulematta. Tämä voi saada myös vanhemmat tuntemaan, ettei henkilökunta ole kiinnostunut perheen asioista. (Riihonen & Tuukkanen 2013, 73.)

7.3.3 Lapsen ja perheen varhaisempi tukeminen

Vanhemmat pohtivat laajan keskustelun tarpeellisuutta silloin jos perheessä ei ole huolta lapsen kasvusta ja kehityksestä. Koettiin, että kaikkien kanssa käytävä laajempi keskustelu ei palvele tarkoitustaan vaan syö resursseja varsinaiselta konkreettiselta kasvatus työltä. Kasvatuskumppanuuteen kuuluu olennaisena osana perheen kuuleminen säännöllisesti. Keskustelujen avulla pyritään osaltaan vanhempien vastuullisuutta ja osallisuutta lapsen asioista. (Riihonen & Tuukkanen 2013, 47.) Toisaalta osa vanhemmista oli myös sitä mieltä, että mahdolliset lapseen vaikuttavat haasteet perheen sisällä tulevat helpommin esiin laajemman keskustelun myötä.

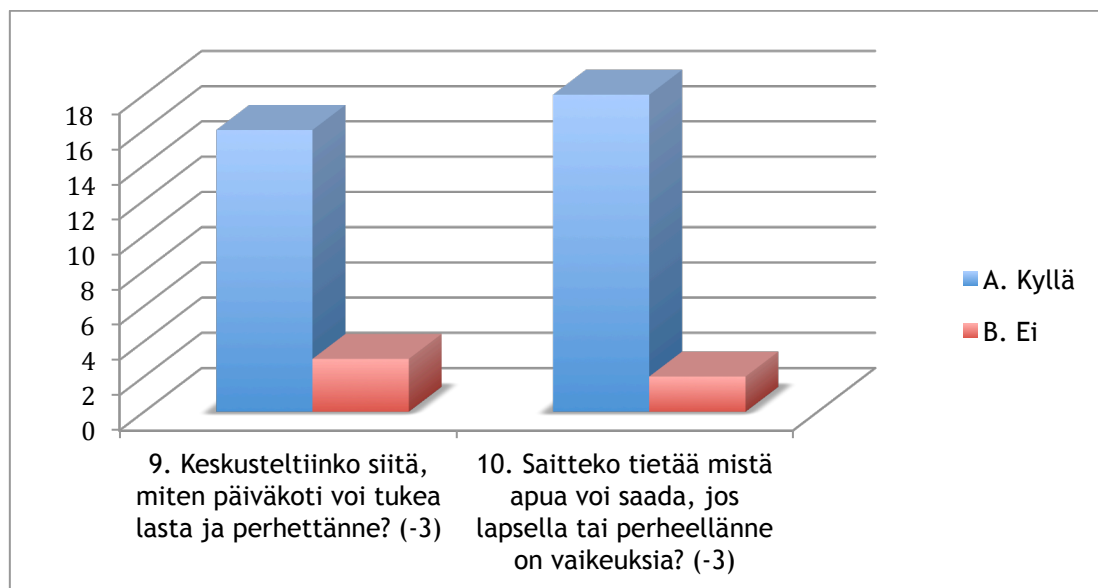
“ Mikäli kotona on ongelmia niin päiväkodissa olisi niistä hyvä jollain tasolla tietää. En tiedä kertooko kukaan mahdollisista ongelmista tämän keskustelun aikana.”

“ Kysely oli pitkäkö, ehkä voisi olla lyhyempi versio jos ei tunnu olevan ongelmia.”

Se, että vanhempia osallistetaan enemmän yhteistyöhön varhaiskasvatuksen kanssa edellyttää sitä, että henkilökunta luo edellytykset yhteistyön toteutumiselle. Kaikki vanhemmat eivät pysty tai halua keskustella lapsensa asioista päivittäisiä kuulumisia enempää, eikä tämä aina ole tarpeenkaan. Tämä vaatii henkilökunnalta sensitiivisyyttä aistia perheen tilanne ja kykyä nähdä, millainen yhteistyön muoto kullekin perheelle sopii parhaiten. Tilanne muuttuu, jos lapsen käytös tai toiminta herättää varhaiskasvatuksessa huolta. Huoli lapsen hyvinvoinnista

velvoittaa aina kasvattajaa ottamaan asian puheeksi tämän vanhempien kanssa. (Koskinen 2009, 152.)

Vanhemmille jaetussa kyselyssä kysyttiin, kokivatko he saaneensa LP-keskustelun aikana tarpeeksi tietoa päiväkodin mahdollisuuksista tukea lasta haavoittuvuuksissa ja annettiin heille informaatiota tukitoimista.

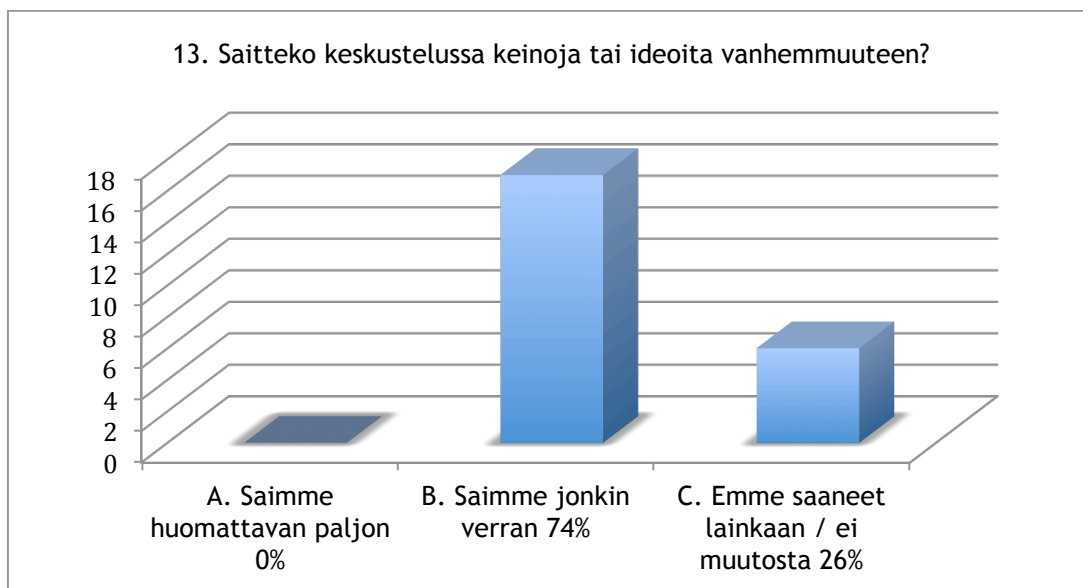
Kuvio 12: Vanhempien kyselylomakkeen kysymykset 9 ja 10

Tämän aineiston mukaan suurin osa kyselyyn vastanneista vanhemmista (80%) oli sitä mieltä, että keskustelua perheen ja lapsen tukemisesta päiväkodissa oli ollut. 90% vanhemmista oli sitä mieltä, että heille oli kerrottu siitä, mistä mahdollisia tukitoimia saa perheen tai lapsen vaikeuksiin. Kaste-ohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi se, että erityispalveluiden osaamista viedään peruspalveluiden tueksi. Tarkoituksena on ennaltaehkäistä ongelmia ja vahvistaa hyvinvointia edistävää toimintaa. Samalla lisätään myös palveluiden, kuten päivähoiton ja koulun kustannusvaikuttavuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, 22.) Tätä tavoitetta tutkimmassani pilottihankkeessa edustaa lapsiperheiden perhetyön ja muiden yhteistyökumppaneiden vierailut Viherkallion päiväkodissa. Henkilökunnan tapaamisten lisäksi työntekijät jakoivat esitteitä lapsiperheiden perhetyöstä myös vanhemmille. Yhteistyökumppaneita ei erikseen mainittu palautetuissa vanhempien kyselylomakkeissa.

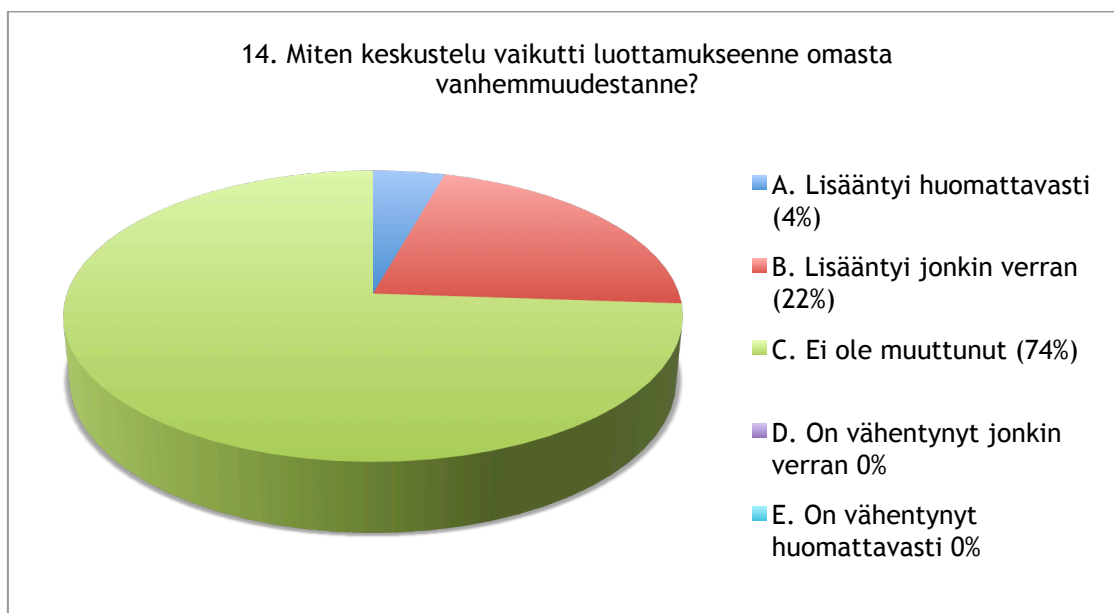
Kyselyyn vastanneista vanhemmista 74% koki saaneensa LP-keskustelusta jonkin verran keinoja ja ideoita vanhemmuuteen. Luottamus omaan vanhemmuuteen säilyi suurimmalla osalla vanhempia kuitenkin ennallaan. Lapset puheeksi -keskustelun lähtökohtana on keskustelun pohjautuminen positiivisiin asioihin eli lapsen ja perheen voimavaroihin. Keskustelussa käytetty termi ”vahvuus” ei siis tarkoita lapsen erityistä lahjakkuuden aluetta vaan jotain aluetta lapsen ja perheen elämässä, jossa ei ole ongelmia. Tästä näkökulmasta ajateltuna vahvuuksia

löytyykin yleensä runsaasti ja keskustelu on pelkkien kehityskohteiden pohtimisen sijaan voimavaroja. (Solantaus 2013, 6.)

“ Sain hyviä vinkkejä kasvatukseen kotona; heikkouksien vahvistamiseen sekä vahvuuksien tukemiseen.”

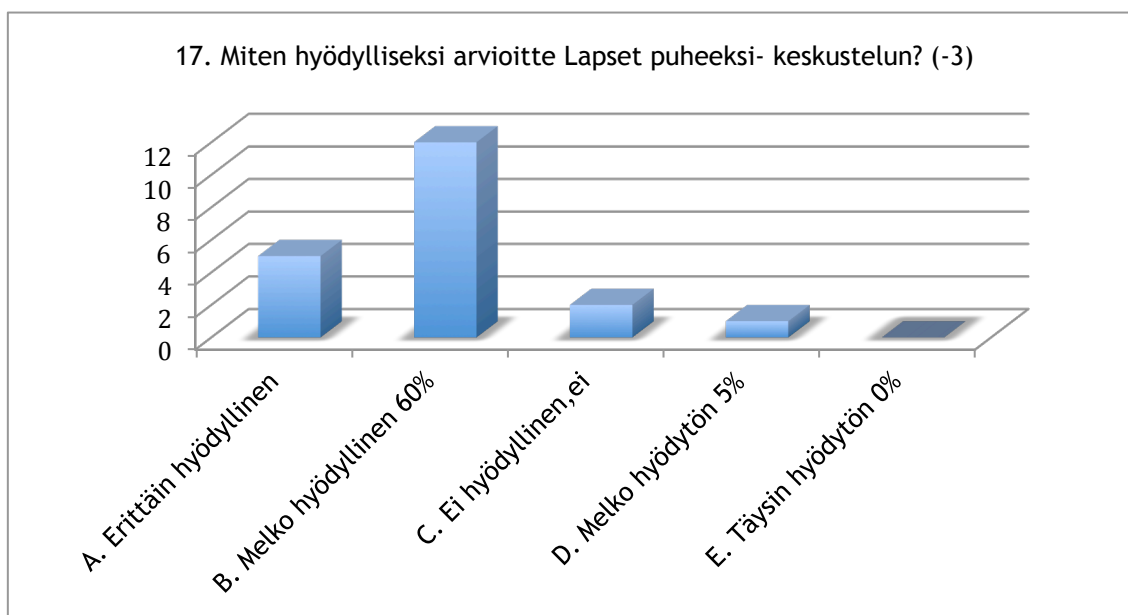

Kuvio 13: Vanhempien kyselylomakkeen kysymys 13

Kuvio 14: Vanhempien kyselylomakkeen kuvio 14

Palautettujen kyselylomakkeiden mukaan 85% vanhemmista koki Lapset puheeksi -keskustelun erittäin hyödylliseksi tai melko hyödylliseksi. Tämä kysymys puuttui kolmesta kyselylomakkeesta.

Kuvio 15: Vanhempien kyselylomakkeen kysymys 17.

Niin vanhempien vastauksissa kuin henkilökunnan haastatteluissakin nousi esiin se, ettei päivittäiset kohtaamiset arjessa ole riittäviä varhaiskasvatuksen ja vanhempien kommunikointiin. Vienti- ja hakutilanteissa paikalla on usein muita lapsia ja vanhempia, jolloin yksityiset asiat on vaikea ottaa puheeksi. Työntekijän ja vanhemman on myös tällöin usein mahdotonta siirtyä keskustelemaan eri tilaan. Yhteinen ennalta suunniteltu keskustelu voi siis olla molemmille osapuolille odotettu ja tärkeä hetki.

“ Normaalisissa kanssakäymisessä päiväkodin kanssa ei ole aikaa keskustella eikä välttämättä tilaisuutta. Tämä hetki oli erittäin mukava hetki keskustella lapsesta. Erittäin positiivinen kokemus.” VANHEMPI

”--- se äiti sano et hän oikein niinku odotti et hän, ja isäkin oli kyl siinä, et he odotti et he pääsee täs kertoo ettei sit muiden vanhempien kuullen.” TYÖNTEKIJÄ

7.4 Yhteenveto ja johtopäätökset

Teemahaastatteluilla ja kyselylomakkeilla kerätyn aineiston pohjalta voidaan todeta, että pilotoitu menetelmä lisää dialogisuutta vanhempien ja varhaiskasvattajien välillä. Vanhemmat kokivat keskustelun pääsääntöisesti tilanteeksi, jossa oli helpompi kertoa perheen asioista työntekijälle, osa vanhemmista oli jopa odottanut pääsevänsä keskustelemaan rauhassa. Tähän vaikutti kuitenkin myös se, kuinka tuttuja perhe ja keskusteluun osallistunut työntekijä olivat toisilleen. Henkilökunnan vastauksissa korostui läheisyyden tunteen lisääntyminen ja

se, miten keskustelu auttoi ymmärtämään lasta ja perhettä entistä paremmin. Syventävän varhaiskasvatuskeskustelun lähentävä vaikutus koettiin yhtälailla uusien kuin pidempään asiakaina olleiden perheiden kanssa.

Aineistosta nousi esiin myös pilotoitavan menetelmän kehittämishaasteita. Vanhempien kyseilyssä tuotiin ilmi huoli siitä, riittävätkö työntekijöiden aika ja resurssit varsinaisen kasvatus-tehtävän toteuttamiseen, jos perheiden kanssa käydään laajempia keskusteluja. Myös pohdinta siitä, onko laaja keskustelu todella tarpeen käydä niidenkin perheiden kanssa jolla huolenaiheita ei sillä hetkellä ole, tuli esiin kahdessa vastauksessa. Henkilökunnan mielestä haasteena on oman työnkuvan rajaaminen ja perhettä tukevien yhteistyötahojen riittävä tunteminen. Koettiin, että tietoa siitä, missä tilanteessa ja minne perhe tulisi ohjata tuen tarpeen ilmentyessä ei ole aina tarpeeksi. Sekä vanhempien, että työntekijöiden vastauksissa tuli esiin myös kritiikkiä siitä, että keskustelun vahvuus ja haavoittuvuus -vaihtoehdot olivat liian rajoittavia, hankalia ymmärtää tai että ne olivat hankala sijoittaa keskusteluun. Vastausten tiivistäminen kahteen vaihtoehtoon ei osaltaan toteuta dialogisuuden periaatetta ja osa työntekijöistä mainitsikin pitäneensä keskustelun keskustelunomaisena, jättäen vaihtoehdot lähes huomiotta.

On mahdotonta arvioida yksiselitteisesti, miten uudenlainen keskustelu vaikuttaa varhaisemman tunnistamiseen yhden pilottikokeilun pohjalta. Henkilökunnan ja vanhempien kokemukset antavat kuitenkin arvokasta tietoa siitä, kuinka varhaiskasvatuskeskusteluja tulisi kehittää. Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun koettiin antavan vanhemmille paremman mahdollisuuden avautua perheen sisäisistä asioista, jotka vaikuttavat luonnollisesti myös varhaiskasvatuksessa olevaan lapseen. Vanhempien kommentteista tuli ilmi myös se, ettei keskustelua synny jos siihen ei anneta mahdollisuutta. Laaja keskustelu ei tuntunut mielekkäältä niistä vanhemmista, joilla erityisiä huolenaiheita ei ollut ja myös henkilökunta koki, että mahdollisuus räätälöidä keskustelu perhekohtaisesti olisi tärkeä. Työntekijöiden näkökulmasta se, että syvennettyä keskustelua käydään jollakin tasolla universaalisti kaikkien perheiden kanssa avaa dialogisen keskusteluyhteyden, jonka avulla myöhemmin esiin tulevat huolenaiheet on helpompi ottaa puheeksi. Vanhempien vastauksissa esiin nousi myös vahva toive siitä, että vanhemmat otettaisiin mukaan varhaiskasvatusta koskevaan päätöksen tekoon kuten ryhmien muodostamiseen. Koettiin, että esimerkiksi ryhmän vaihtaminen vaikuttaa niin suuresti lapseen ettei sitä tulisi tehdä ilman, että vanhempien näkemys asiasta huomioidaan ja kuunnellaan ensin. Tästä näkökulmasta katsottuna onkin syytä pohtia, mitkä kaikki asiat varhaiskasvatuksen toiminna vaikuttavat lapsen tuen tarpeeseen ja kuinka niitä voitaisiin tunnistaa ja ehkäistä tehokkaammin.

LOP -kehittämistyön Lapset puheeksi -osaprojektin tavoitteena oli myös tehdä lapsiperheiden perhetyötä tutummaksi varhaiskasvatuksen työntekijöille ja vanhemmille. Aineistoni mukaan

työntekijät olivat saaneet tarpeellista tietoa perhetyön sisällöstä ja tätä kautta varmuutta ottaa haastavatkin asiat puheeksi vanhempien kanssa. Vanhempien vastauksissa perhetyötä tai muita yhteistyökumppaneita ei erikseen mainittu. Päiväkodin henkilökunta toivoi lisää yhteistyökumppaneiden kanssa tapahtuvia palavereita, joissa tieto olisi vielä konkreettisempaa ja se tuotaisiin esiin esimerkiksi case - tapausten avulla. Myös selkeät tiedot siitä keneen konkreettisesti ottaa yhteyttä tukea tarvittaessa, koettiin tärkeäksi. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että yhteistyökumppaneiden olisi tärkeä tutustua päiväkodin toimintaan ja sen mahdollisuuksiin perheiden tukemisessa. Tätä kautta myös yhteistyö varhaisemman tunnistamisen tehostamiseksi olisi hedelmällisempää.

Useamman haastateltavan vastauksissa nousi esiin kokemus siitä, että on tärkeää voida tehdä työnsä niin hyvin kuin haluaisi sen tehdä. Erityisesti tämä seikka tuli puheeksi kasvatuskumppanuudesta ja voimavaralähtöisyydestä puhuttaessa.

” --- Must toi oli tosi semmonen niinku mukava keskustelu, just sen tyyppinen mitä mä toivoisinkin et ne on. Et mulle on ainakin tärkeetä ollu aina se et oikeesti se kasvatuskumppanuus on kasvatuskumppanuutta. Et me tehdään yhdessä sen lapsen eteen, et ei pelkästään että tää on tää päiväkotijossa ollaan päivät ja sit vanhemmat ei tietäis mitään, vaan että oikeesti niinku pitää olla kartalla molempien.”

Tunne työn tekemisestä omien kriteerien mukaisesti hyvin on työhyvinvoinnin kannalta ensiarvoisen tärkeä. Aihe nousee usein esiin keskusteltaessa varhaiskasvatuksen henkilöstöresursseista ja lapsiryhmien koosta, sillä edellä mainittujen seikkojen koetaan usein estävän oman työn toteuttamisen tarpeeksi hyvin. Hakanen (2009, 31, 37-38) käyttää selvityksessään termiä ”työn imu”, joka pohjautuu englanninkieliseen work/employee -engagement käsitteeseen. Tällä kuvataan työntekijän sitoutumista organisaatioon, työtyytyväisyyttä, vapaaehtoisuutta työskentelyä organisaation hyväksi ja vastuun ottamista hyvin tehtävästä työstä. Hakasen mukaan työn liialliset vaatimukset johtuvat yleensä myös työn puutteellisista voimavaroista, kuten huonosti organisoidusta työstä tai riittämättömästä tuesta. Työn imua ei voida vahvistaa vain työn vaatimuksia vähentämällä vaan ensisijaisena toimenpiteenä tulisi olla työn voimavarojen parantaminen. Työn imua tuntevat työntekijät voivat välittää innostuneisuuttaan, energisyyttään ja positiivisia asenteitaan vuorovaikutuksessa muiden tiimin jäsenten kanssa, jolloin työn imu ei vaikuta vain yksilötasolla vaan koko tiimin ilmapiiriin ja työtapaan.

Kehittämisen kohteista huolimatta on hyvä muistaa, että 95% kyselyyn vastanneista vanhemmista koki, että pilotoitu keskustelu olisi hyvä ottaa osaksi varhaiskasvatuksen ja perheen välisiä keskusteluja. Myös 87,5% haastatellusta henkilökunnasta ottaisi ainakin joitain osia syvennetyistä varhaiskasvatuskeskusteluista osaksi varhaiskasvatuskeskusteluja. Henkilökunnan

vastauksien perusteella elementtejä Lapset puheeksi -keskustelusta olisi hyvä käyttää syksyisin toimintakauden alussa, uusille perheille ja S2-lasten/maahanmuuttajaperheiden kanssa. Myös tuttujen perheiden kanssa menetelmää voisi käyttää niin, että tiimi arvioisi keskustelun laajuuden ja sisällön perhekohtaisesti.

8 Pohdinta

Tutkimusta tehdessäni huomasin, että perheiden ja vanhempien asemasta päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa on hyvin vähän tietoa. Espoon kaupungin 10kk- 6 -vuotiaista lapsista 69,1% oli kunnan järjestämän tai tukeman päivähoidon piirissä vuonna 2012. (Kuusikko-työryhmä 2013, 55.) Mielestäni onkin erityisen tärkeää, että kunnallista varhaiskasvatusta tutkitaan ja kehitetään, onhan suurin osa alle kouluikäisistä lapsista sen vaikutuspiirissä. Varhaiskasvatuksen asiakasperheiden kirjo on vuosi vuodelta monipuolisempaa. Erilaiset uusioperheet, sateenkaariperheet ja eri kulttuuritaustoista tulevat perheet vaativat kasvattajilta oman osaamisen päivittämistä. Jotta erilaisista taustoista tulevat lapset saataisiin toimimaan paremmin yhdessä, on toiminnassa huomioitava yhä enemmän heidän perheensä toimintakulttuuri. Kasvatuskumppanuus ja vanhempien aito kuunteleminen tasoittavat lapsen tietä ja auttavat huomaamaan mahdolliset tuen tarpeet aiemmin.

Varhaisten interventioiden vaikutus on myös osa kiusaamisen ehkäisyä. Päiväkodissa tapahtuvat kiusaamistilanteet nousivat esiin myös osassa työntekijöiden haastatteluja. Näiden vastusten mukaan kiusaaminen on yleensä sellainen asia, jonka vanhemmat ottavat puheeksi henkilökunnan kanssa helpommin kuin muut vaikeat asiat. Vaikka kiusaamista esiintyykin usein ryhmässä ja akuutit kiusaamistilanteet ratkaistaan siellä missä ne tapahtuvat, on kiusaaminen aina koko lasta ympäröivän verkoston asia. Vanhemmat ja päiväkodin henkilökunta voivat yhteistyöllä toimia tällaisia ääritilanteita ehkäisevästi. Tämä vaatii rehellistä keskustelua kasvatuskumppanuuden hengessä yhteisistä arvoista ja myös lapsesta, niin kotona kuin päiväkodisakin. (Kirves & Stoor -Grenner 2010, 46.) Joskus pieneltä tuntuvat pulmat voivat eskaloitua suuremmiksi ja vaikuttaa myös lapsen sosiaalisiin suhteisiin. Kun näihin pulmiin päästään vanhempien ja kasvattajien yhteistyöllä puuttumaan mahdollisimman pian, parhaimmillaan jo ennen huolen muodostumista, voidaan mahdollisesti ennaltaehkäistä niiden kehittymistä suuremmiksi.

Perhelähtöinen toimintamalli oli tutkimukseni mukaan positiivinen kokemus niin vanhempien kuin päivähoidon henkilökunnankin mielestä. Kuulluksi tuleminen ja dialogi lapselle läheisten tahojen välillä koettiin hedelmälliseksi. Toivottavaa olisi, että tulevaisuudessa perhekeskeisten toimintatapojen käyttö myös mahdollistettaisiin kasvatushenkilökunnalle. Tämä vaatii ajattelutavan ja resurssien kohdentamisen muutosta kunnallisten ja valtiollisten päättäjien tasolla, jotta varhaiskasvatuksen resursseja määriteltäessä huomioitaisiin myös ennaltaehkäi-

sevän työn ajalliset ja henkilöstöpoliittiset vaatimukset. Henkilökunnan jatkuvan kouluttautumisen tulisi olla osa varhaiskasvatuksen kehittämistyötä kaikkien työntekijöiden kohdalla, pohjakoulutukseen katsomatta. (Hastrup ym. 2013, 142.) Suuret ikäluokat ovat eläköitymässä lähivuosina ja näiden ammattilaisten tieto-taito tulisi tallentaa ennen sitä. On tärkeää, että niin vasta valmistuneilla kuin kokeneemmilla työntekijöillä on yhteinen tapa kohdata vaativatkin perhetyön tilanteet. Koska tilanne varhaiskasvatuksessa ainakin Espoossa on tällä hetkellä se, että varhaiskasvatuskeskusteluja vanhempien kanssa pitävät kaikki työntekijät, on henkilöstön tasapuolinen koulutus tärkeää. Jokaisen työntekijän oikeus ja velvollisuus on päivittää säännöllisesti osaamistaan niin, että hän voi suoriutua työtehtävistään hyvin. Tämän mahdollistaminen on mielestäni ennen kaikkea esimiehen velvollisuus. Yksi mahdollisuus keskustelutilanteiden tasalaatuisuuden lisäämiseen voisi tämän tutkimuksen tulosten perusteella olla esimerkiksi menetelmät, joita jokainen voi soveltaa asiakastilanteen mukaan.

Tiimin ja työyhteisön sisäinen dialogi on tärkeää myös hiljaisen tiedon tallentamisessa ja siirtämisessä. Erityisesti sosiaali- ja terveysalalla tietoa kertyy paljon käytännön työssä. Käytännöstä saatu kokemus onkin tarpeellista tietoa alan kehittämiseksi, mutta tiedon siirtyminen ammattilaiselta toiselle on usein heikkoa. Käytännön kautta oppiminen on myös hyvin yksilökohtaista ja tapahtuu monesti yrityksen ja erehdyksen kautta. Tämän vuoksi tätä kautta saatu tieto ei välttämättä ole tarpeeksi monipuolista ja oppimisprosessi voi olla liian aikaavievä. Uusi työntekijä etsii aina omaa paikkaansa joukossa ja kehittää taitojaan pikkuhiljaa, työpaikan kirjoittamattomiin tapoihin tutustuen. Jotta kaikilla kasvattajilla, ja tätä kautta perheillä, olisi yhtäläiset valmiudet perheiden kohtaamiseen, tarvitaan yhteisiä menetelmiä työn ja hiljaisen tiedon siirtymisen tueksi. Työyhteisöt ja -tiimit tarvitsevat yhteistä aikaa keskustelulle, sillä hiljainen tieto siirtyy hitaasti yhteiseen avoimuuteen pyrkivän dialogin kautta. (Gilgun 2005, 53; Väisänen ym. 2009, 38-39.)

Mielestäni onkin tarpeellista pohtia myös kasvattajatiimin ja sen keskinäisen kommunikoinnin tärkeyttä varhaisen tunnistamisen näkökulmaa tarkasteltaessa. Suuri osa tiimin arjen sisäisestä tiedonsiirrosta tapahtuu satunnaisissa ja epävirallisissa keskustelutilanteissa. Kasvattajayhteisön sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin ja toimintatapoihin on ensiarvoisen tärkeää perheiden kasvatustehtävää tukiessa. (Karila 2011, 80.) Jotta työn kehittämisprosessit etenisivät, tarvitaan jo työtä toteuttaessa reflektiivisiä väliarvioinnin paikkoja. Tällaiset työyhteisön yhteiset foorumit auttaisivat peilaamaan tavoitteiden realistisuutta ja prosessin asianmukaisuutta. (Seppänen -Järvelä & Vataja 2009, 65.) Olisikin mielenkiintoista tutkia, ovatko kiire ja henkilöstöresurssien pienuus yksi syy kehittämis- ja arviointityön niukkuuteen sosiaali- ja terveysalalla. Jos näin on, on syytä pohtia, kuinka kehittämistyön ja arvioinnin merkitystä saataisiin korostettua ja tuotua arjen työn tasolle.

Myös varhaiskasvatukseen vakiintuneita toimintamalleja on tarpeen arvioida säännöllisesti tiedon lisääntyessä. Hyvinvointivaltio on muokattu vähitellen tavoitteelliseksi, kustannusvaikuttavaksi ja näyttöperusteiseksi. Onkin pohdittava miten vaikuttavuuksien arviointi tilivelvollisuuden nimissä lisää hyvinvointia käytännön toiminnassa. (Rajavaara 2007, 189.) Erityisesti näin taloudellisen taantuman aikana, kun resurssit ovat pienet tai yhä pienenemässä, riski polarisaatiokehitykselle suurenee. On todettu, että hyvin toimivat palvelut lisäävät hyvinvointia, huonosti toimivien palveluiden vähentäessä hyvinvointia ja haittaavan lapsen kehitystä. Juuri lapsia ja perheitä koskevissa palveluissa nämä positiiviset tai negatiiviset vaikutukset kestävät pisimmälle ja täten lisäävät tai vähentävät hyvinvointia eniten. (Mäkelä 2013, 19.) Jollei yhtenäisiä toimintamalleja löydy eikä menetelmiä varhaiskasvatuksen vaikuttavuuden ja laadun mittaamiseksi yhtenäistettä, lapset ja perheet joutuvat eriarvoiseen asemaan. Eriarvoisuus voi näkyä päiväkodin ryhmien tai päivähoitoyksiköiden välillä tai jopa kunnallisina eroina. Varhaiskasvatuskeskustelujen käytännön toteuttamista on tutkittu vähän. Vaikka yleinen käsitys tuntuu olevan se, että keskusteluprosessit ovat kaikkialla yhteneväiset, voi käytännön toteutus olla usein hyvin erilainen riippuen toteuttajasta ja kunnallisista vasu- lomakkeistoista. Tästä näkökulmasta vasu-keskusteluja kuin muitakin varhaiskasvatuksen prosesseja olisi syytä yhtenäistää ja kehittää asiakkaan edun toteutumisen lisäämiseksi.

Jotta varhaiskasvatussuunnitelman laatukriteerit täyttyisivät kaikilla asiakkailla tasavertaisesti on ennen kaikkea ratkaistava pula pätevistä työntekijöistä. Ammatillinen keskustelu ja omien työskentelymetodien kehittäminen vaativat panostusta. Mielestäni esimerkiksi käynnissä oleva sosionomien ja lastentarhanopettajien pätevyyskiistely ei ratkaise mitään. Ennenminkin tulisi pohtia, kuinka saamme varhaiskasvatuspalvelut toteutettua laadukkaasti nykyisessä tilanteessa, jossa lastentarhanopettajia työskentelee niin yliopisto- kuin ammatti- korkeakoulutalustasoinakin. Tässä voisimme ottaa mallia sosiaalitoimen kokemuksista, joiden mukaan moniammatillisella työparityöllä saadaan molempien koulutustaustojen vahvuudet käyttöön. Lisäksi vanhojen toimintamallien kriittinen kyseenalaistaminen voi ratkaista niukkojen resurssien aiheuttamia tilanteita. (Ruokolainen & Alila 2004, 22.) Myös edellisessä kappaleessa mainitsemani ”työnimu” työssä jaksamiseen ja pysymiseen vaikuttavana tekijänä on hyvä huomioida.

On mielestäni nurinkurista keskustella siitä, onko varhaiskasvatus liian perhekeskeistä lasten kustannuksella. Pedagogisesti kehittävä ja monipuolinen toiminta ei mielestäni poissulje perheen huomioimista. On kuitenkin tärkeää erottaa termit perhetyö ja perhekeskeinen työ. Esimerkiksi LOP -kehittämistyöhön kuulunut lapsiperheiden perhetyö tekee varsinaista perhetyötä, kun taas varhaiskasvattajien tehtävänä on osata tunnistaa perheen tuen tarpeet mahdollisimman varhain ja ohjata heidät oikeiden tukitoimien piiriin. Väitän, että lapsella ei ole valmiuksia oppia uutta pedagogisesti laadukkaasta toiminnasta huolimatta, jos perhe on kriisissä. Siksi perhekeskeinen varhaiskasvatus on mielestäni jokaisen lapsen oikeus ja jokaisen

ammattilaisen velvollisuus. On myös tarpeen pohtia, lisääkö perheen tilanteen huomioiminen työn haastavuutta vai helpottaako se sitä? Rajallisen ajan ja lisääntyneiden työtehtävien lisäksi myös esimerkiksi lasten käytöshäiriöt ovat yleistyneet voimakkaasti. Tämä taas vie henkilöstön resursseja päivittäisessä arjessa. Jos perhekeskeisillä toimintatavoilla voidaan mahdollisesti selvittää syitä lapsen käytöksen ongelmiin ja ohjata perhe oikeisiin tukitoimiin, nämä parhaimmillaan avaavat lisääntynyttä aikaa lapsiryhmän kanssa toteutettavalle toiminnalle sen sijaan, että veisivät sitä pois. Mäkelä (2013, 19) käsittelee artikkelissaan lapsia ja nuoria tukevien ennaltaehkäisevien palveluiden periaatteita. Hänen mukaansa lapsen kehityksen kulmakivenä voidaan pitää onnistunutta arkea, joten juuri onnistuneen arjen tulisi olla tukitoimien kohteena. Kun lapsen arjesta vastaavia henkilöitä, kuten vanhempia ja varhaiskasvattajia, tuetaan, vahvistetaan myös lapsen kehitystä ja niitä luonnollisia ryhmiä, joihin lapsi kuuluu. Kun lapsiryhmä ja siitä vastaavat aikuiset voivat osallistua yksittäisen lapsen tukemiseen, vahvistuu myös muu ryhmä ja yhteisöllisyyden tunne. Yksilöön panostaminen ei ole automaattisesti pois ryhmältä, vaan voi sen sijaan tuoda hyvää koko ryhmän tasolla.

On syytä pohtia, onko meillä enää varaa ajatella varhaiskasvatuksen arviointia vain täyttö- ja käyttöprosentteihin perustuvina lukuina ja tehokkuusvaatimuksina. Varhaiskasvatus ja perhekeskeinen työ yhdistettynä uusliberalistiseen tuottavuuden ja tehokkuuden maksimointiin on jo ajatuksenkin tasolla kestävä ratkaisu. Koska erityispalvelujärjestelmissä kuten lastensuojelussa tai erityisopetuksessa on mahdotonta hoitaa jatkuvasti lisääntyvää asiakasmäärää kustannusten nousematta voimakkaasti, on keskityttävä toimivien ja vaikuttavien ehkäisevien ja perustason palveluiden vahvistamiseen. Tätä varten on tiedettävä, mitkä työtavat ja työmuodot ovat tehokkaita. (Mäkelä 2013, 20.) Sosiaalialalla työn tehokkuutta ei voida mitata samalla tavalla kuin teollisuuden tehokkuutta, mutta tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, että työtä tulee voida mitata siihen soveltuvilla mittareilla.

Esimerkiksi Pertti Töttö (2004, 85-86) on kritisoinut sosiaalityötä liiallisesta ainutkertaisuuden myytistä. Juuri tähän ainutkertaisuuteen vedoten perustellaan usein sitä, että myös varhaiskasvatuksen käytännöt perustuvat mutuihin tietoon tutkitun tiedon sijaan. Tötön mukaan kaikki toiminta on ainutkertaista, mutta käytäntöjen toimivuus perustuu siihen, että nähdään mikä toiminnoissa on samanlaista, eikä niinkään siihen, mikä tekee niistä ainutkertaista. Sen ettei sosiaalialan työtä voi mitata perinteisesti kvantitatiivisilla tutkimuksilla ja luvuilla, ei tulisi kuitenkaan oikeuttaa menetelmien toimivuuden mittaamatta jättämistä. Gilgunin (2005, 54) määrittelevät sosiaalityön näytön kivijalat (kuvio 6) kuvaavat mielestäni hyvin juuri sitä, miksi laadullinen ja monimenetelmällinen tieto ovat tärkeitä sosiaalialan työtä tutkittaessa. Asiakastyön prosessit tulisi aina voida perustella tutkittuun tietoon ja teoriaan pohjaten. Mielestäni juuri tästä syystä kaikki työskentelyä ja työmenetelmiä koskevat luotettavat tutkimukset, kuten tämä opinnäytetyöni, ovat tärkeässä roolissa sosiaalialan työn kehittämisessä. Perhe ja

perheiden kanssa työskentely tulevat aina olemaan osa varhaiskasvatusta, siksi perhekeskeisten työmenetelmien ja niiden toimivuuden näkyväksi tekeminen on tärkeää.

Opinnäytetyöprosessini on ollut mielenkiintoinen ja olenkin ollut onnekas saadessani tutkia aihetta, joka kiinnostaa itseäni todella paljon. Työni kautta olen saanut myös näkemystä varhaiskasvatuksen kehittämistyön arkeen ja prosesseihin. Haluan vielä kiittää LOP -kehittämistyön projektipäällikkö Pia Seivoa ja Viherkallion päiväkodin projektin vastuuhenkilöä lastentarhanopettaja Kristiina Timosta korvaamattomasta tuesta ja avusta. Työni ei olisi valmistunut ilman heidän neuvojaan, apuaan ja kärsivällistä asennettaan. Aineistostani nousseet tulokset ovat todella rohkaisevia ja niitä on tukenut myös se, että osa keskusteluun osallistuneista vanhemmista on palannut syvennetyssä varhaiskasvatuskeskustelussa esiin tulleisiin aiheisiin myös jälkikäteen. Pilottikokeilussa käytettyjä Lapset puheeksi -keskustelun elementtejä käytetään jatkossakin osana Viherkallion päiväkodin vasukeskusteluja. Espoon kaupungin vasu-uudistusta käsittelevä työryhmä on myös marraskuun 2014 tietojen mukaan harkitsemasa, että joitain elementtejä syvennetyssä varhaiskasvatuskeskustelusta otettaisiin mukaan Espoon kaupungin uudistuviin vasu- lomakkeisiin. Tätä kautta vasun menetelmäosuuteen tulisi lyhyt kuvaus myös Lapset puheeksi -menetelmästä. Mielestäni olisikin jo aika antaa varhaiskasvattajille resursseja perustehtävän, lapsen kasvun ja kehityksen tukemisen, toteuttamiseen tarkoitustaan vastaavilla menetelmillä. Uskon myös, että yhä useamman lapsen varhaisempi tukeminen onnistuu vain ottamalla perhe puheeksi.

Lähteet

Painetut lähteet

- Aaltola, J. & Vallila, R. (toim.). 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. Juva: WS Bookwell.
- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus.
- Bronfenbrenner, U. 1976. Kaksi lapsuuden maailmaa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Bronfenbrenner, U. & Lüscher, K. 1981. Sosialisatitutkimus. Suom. Pirkko Ikonen. Espoo: Weilin & Göös.
- Bronfenbrenner, U. 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Vasta, R. (toim.). Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. Suomi: UNIPress. 221-288.
- Bryman, A. 2012. Social research methods. 4th edition. Oxford: Oxford University Press.
- Eamon, M. K. 2001. The effects of Poverty on Children's Socioemotional Development: An Ecological Systems Analysis. Social Work, 46 3, 256-266.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. 2012. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 60. Helsinki: Stakes.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus.
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Jyväskylä: Gummerus.
- Gilgun, J.F. The four cornerstones of evidence-based practice in social work. Research on social work practice 15 (1), 52-61.
- Haarakangas, K. 2008. Parantava puhe. Helsinki: Magentum.
- Hakanen, J. 2009. Työn imua, tuottavuutta ja kukoistavia työpaikkoja? Kohti laadukasta työelämää. Helsinki: Työsuojelurahasto.
- Hammersley, M. 2013. What is qualitative research? Research methods series. London: Bloomsbury.
- Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M. & Pelkonen, M. 2013. Juurtumisen edellytyksiä. Teoksessa Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Raportti 3/2012. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Hautamäki, A. 2000. Presenting QUEST-Quality in Early Childhood Education: A Joint European Teaching Module. Teoksessa Hautamäki, A. (Edit.) 2000. Emergent Trends in Early Childhood Education -Towards an Ecological and Psychohistorical Analysis of Quality. Department of Teacher Education. Helsinki: University of Helsinki.
- Heikka, J., Hujala, E. & Turja L. 2009. Arvioinnista opiksi: Havainnointi, arviointi ja suunnittelu varhaispedagogiikassa. Vantaa: Printel.
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen - Ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (toim.) 2004. Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi. 188-210.

Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Tampere: Finn Lectura.

Hujala, E. & Fonsén, E. 2011. Varhaiskasvatuksen laadunarviointi ja pedagoginen kehittäminen. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell. 312-327.

Hujala, E. & Puroila, A-M. & Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.

Härkönen, U. 2007. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus. Bronfenbrennerin ekologinen systeemitteoria ihmisen kehittymisestä. Teoksesta: Niikko, A., Pellikka, I. & Savolainen, E. (toim.) Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä - Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä. Savonlinnan opettajankoulutus: Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. 21-39.

Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Uraa uurtava lähestyminen liike-elämän viestintään. Helsinki: Kauppakaari.

Julkunen, I., Lindqvist, T. & Kainulainen, S. (toim.). 2005. Realistisen arvioinnin ensimmäiset askeleet. Helsinki: Stakes.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa. Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitosta. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, J. 2008. Kvantti- Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 89. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 111. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2011. Kvantti- Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 118. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Karikoski, H. & Tiilikka, A. 2011. Eheä kasvunpolku-haaste yhteistyölle. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS -kustannus. 77-92.

Karila, K., Kinon, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus.

Karila, K. 2006. Kasvatuskumppanuus vuorovaikutussuhteena. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M., Nummenmaa A.R. & Rasku- Puttonen, H. (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 91-108.

Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. Helsinki: WSOYpro.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Oppaita 63. Helsinki: Stakes.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tutkimus 72. Tampere: Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos.

Kokko, R-L. 2006. Tulevaisuuden muistelu. Ennakointidialogit asiakkaiden kokemina. Helsinki: Stakes.

Koskinen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, alle 3-vuotiaat. Lomake. 2006. Espoon kaupunki.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, 3-5 -vuotiaat. Lomake. 2006. Espoon kaupunki.

Laru, S. , Riihonen, R. & Tuukkanen K. 2013. Perhe osana varhaiskasvatusta. Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.) 2013. Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto.

Lehtomaa, M. 2009. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Helsinki: Pedatieto.

Mäkelä, J. 2013. Ehkäisevät palvelut kunniaan. Teoksessa Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M, Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Raportti 3/2012. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Mönkkönen, K. 2002. Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena - vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion Yliopisto.

Oranen, M. 2013. Osallisuus osaksi arkea. Teoksessa Hastrup, A., Hietanen-Peltola, M, Jahnukainen, J. & Pelkonen, M. (toim.) Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluiden uudistaminen. Lasten Kaste-kehittämistyöstä pysyväksi toiminnaksi. Raportti 3/2012. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Penn, H. 2008. Understanding early childhood education. Issues and controversies. Second edition. Glasgow: Bell & Bain Ltd.

Pihlaja, P. 2004. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä eilen ja tänään. Teoksessa Ruokolainen, R. & Alila, K. Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Pohjola, A., Kemppainen, T. & Väyrynen, S. 2012. Sosiaalityön vaikuttavuus. Rovaniemi: Lapin Yliopistokustannus.

Puusa, A. 2011. Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuksen va-lintaan. Vantaa: JTO-Johtamistaidon Opisto.

- Puusa, A. 2011. Laadullisen aineiston analyysi. Teoksessa Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuksen valintaan. Vantaa: JTO-Johtamistaidon Opisto.
- Rajavaara, M. 2007. Vaikuttavuusyhteiskunta: Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Riihonen, R. & Tuukkanen, K. 2013. Selviytymistä vai varhaiskasvatusta - Mitä on resurssipula päiväkodissa? Teoksessa Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (toim.) Ammattikasvattajan kielletyt tunteet. Helsinki: Väestöliitto.
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2013. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma.
- Ruokolainen, R. & Alila, K. (toim.). 2004. Varhaiskasvatuksen laatu on osaamista ja vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksen laadunhallinnan ja ohjauksen kehittämishankkeen julkaisu. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2004:6. Helsinki: Edita Prima.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) 2009. Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Saari, S. 2008. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. 5. painos. Helsinki: Otava.
- Seikkula, J. & Arnkil T E. 2009. Dialoginen verkostotyö. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Seppänen-Järvelä, R. & Vataja, K. 2009. Työyhteisö uusille urille. Kehittäminen osaksi arjen työtä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, M. & Pärnä, K. (toim.) 2010. Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Bookwell.
- Töttö, P. 2004. Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Tampere: Vastapaino.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56. Helsinki: Stakes.
- Vehkalahti, Kimmo. 2008. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsinki: Tammi.
- Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.
- Vilkka, H. 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Tammi.
- Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.
- Väisänen, L., Niemelä, M. & Suua, P. 2009. Sanat työssä. Vuorovaikutus ammattitaitona. Helsinki: Kirjapaja.

Espoon kaupungin lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma 2003. Espoossa lapsen on hyvä kasvaa. Viitattu 11.10.2014. <http://www.espoo.fi/download/noname/%7B70FC83A9-3A6B-41CE-B9E7-7AAD918C6238%7D/10886>

Espoon kaupungin monikulttuurisuusohjelma 2014-2017. Viitattu 11.10.2014. <http://www.espoo.fi/download/noname/%7B3983BC11-08FC-439D-926F-4D944AD55707%7D/46672>

Haarala, M. & Kiilakoski, S. & Mustonen, K. & Mäkinen, A. & Väisänen, M. 2006. Raahen varhaiskasvatussuunnitelma. Viitattu 22.4.2014. http://www.raahe.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/testi/embeds/testiwwwstructure/16414_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Viitattu 1.12.2014. <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/a43b91e2844944806abca79478fd868c/1388487975/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf>

Kronqvist, E-L & Jokimies, J. 2008. Vanhemmat varhaiskasvatuksen laadun arvioijina. Tuloksia Vaikuta vanhempi -selvityksestä. Helsinki: Stakes. Viitattu 1.12.2014. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77107/R22-2008-VERKKO.pdf?sequence=1>

Kuusikko-työryhmä 2013. Kuuden suurimman kaupungin lasten päivähoidon palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2012. Lasten päivähoito. teksti: Hanna Ahlgren-Leinvuo. Helsinki: Edita Prima Oy. Viitattu 11.10. 2014. http://www.kuusikkokunnat.fi/SIRA_Files/downloads/Ph_raportti2012_05092013b.pdf

Lastentarhanopettajan ammattietiikka 2004. Helsinki: Lastentarhanopettajaliitto. Viitattu 22.4.2014. <http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06AMMATILLISETASI/AMMATIETIIKKA/ETIIKKA.PDF>

Solantaus, T. 2006. Lapset Puheeksi. Kun vanhemmilla on mielenterveyden ongelmia. Manuaali ja lokikirja. Toimiva lapsi & perhe. Helsinki: Stakes. Viitattu 28.12.2014. <http://www.mentalhealthpromotion.net/resources/lapsetpuheeksi.pdf>

Solantaus, T. 2010. Lama ja nuoret: Vaikutuksia ja kokemuksia. Seminaari nuorten syrjäytymisuhista ja kulttuurista. Valtioneuvoston kanslia 20.1.2010: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.10.2014. http://vnk.fi/ajankohtaista/tapahtumat/2010/nuorisoseminaari/pdf/esitykset/Tytti_Solantaus_20012010.pdf

Solantaus, T. 2013. Lapset Puheeksi -keskustelu. Lapsen ja nuoren kehitystä tukeva toiminnallinen työmuoto: Liite 1: Varhaiskasvatuksen Lapset Puheeksi -lokikirja. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.12.2014. http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/tlp/Varhaiskasvatuksen_lapset_puheeksi_lokikirja_22112013_liite1.pdf

Solantaus, T. 2013. Lapsen ja nuoren kehitystä tukeva toiminnallinen työmuoto varhaiskasvatuksessa ja koulussa: Lapset Puheeksi - keskustelun taustateoria. Toimiva lapsi & perhe. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.12.2014. http://www.thl.fi/attachments/kasvunkumppanit/tlp/Lp_keskustelun_taustateoria_koulu_ja_varhaiskasvatus_%2015112013.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma Kaste 2012-2015. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Viitattu 29.12.2014. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos THL. 2014. Laman lapset - talouslaman vaikutukset lasten myöhempään selviytymiseen. Hankkeen kuvaus. Viitattu 11.10.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/hanke?id=23061

Käytetyt lait

Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/36.
Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Painamattomat lähteet

Pulli, E. 2014. Yksityinen tiedonanto-keskustelu. 27.1.2014.

Seivo, P. 2014. LOP- Lapsen oikeus palveluihin- verkosto. Jatkotyöskentely.

Seivo, P. 2013. LOP- Lapsen oikeus palveluihin- info 2013. Varhaista tukea perheille vahvistetaan neljän kehittämiskokonaisuuden avulla.

Timonen, K. & Seivo, P. 2013. Projektikuvaus. Espoon projekti- ja ohjelmajohtamisen malli EsPro.

Liitteet

Liite 1 Kyselylomake vanhemmille	93
Liite 2 Henkilökunnan teemahaastattelurunko	98
Liite 3 Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun runko.....	99
Liite 4 Teemahaastattelujen saatekirje	101
Liite 5 Tutkimuslupa	102

Liite 1 Kyselylomake vanhemmille

Lapset puheeksi-keskusteluun osallistuneet vanhemmat,

Viherkallion päiväkoti osallistuu keväällä 2014 Lapsen oikeus palveluihin- hankkeeseen kuuluvaan pilottikokeiluun, jossa pilotoidaan syventävän varhaiskasvatuskeskustelun käyttöä varhaisemman tunnistamisen apuna. Tarkoituksena on tunnistaa lasten ja perheiden tuen tarpeet ennen kuin suurempia pulmia ilmenee, jolloin lapsen kehityksen ja kasvun tukeminen helpottuu. Keskustelun tavoitteena on lisätä entisestään vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan yhteistyötä lapsen parhaaksi.

Kyselyn tuloksia käsitellään osana Sosionomi (YAMK)-opintojeni opinnäytetyötä, jonka tutkimuskohteena on Lapset puheeksi- menetelmän toimivuuden arviointi osana päiväkodin varhaiskasvatuskeskusteluja. Vastaamalla kyselyyn voitte auttaa meitä kehittämään toimivampia yhteistyön muotoja ja antaa tärkeän asiakkaan näkökulman kehitystyöhön. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti eikä henkilöllisyytenne paljastu missään vaiheessa.

Kiitos vastauksestanne!

Sirpa Koljonen

Perustiedot

1. Tämän lomakkeen täyttäjä on lapsen
 - A. Äiti tai äidin asemassa oleva aikuinen
 - B. Isä tai isän asemassa oleva aikuinen
 - C. Täytämme lomakkeen yhdessä
2. Montako lasta perheessänne on? _____
3. Minkä ikäisen lapsen asioista keskustelitte Lapset puheeksi- keskustelussa? _____
4. Osallistuitteko Lapset puheeksi-keskusteluun
 - A. Yksin
 - B. Yhdessä lapsen toisen vanhemmat/ puolison kanssa
 - C. Jonkun muun läheisen kanssa, kenen? _____

Yhteistyö päiväkodin kanssa

5. Saitteko mielestänne riittävästi tietoa Lapset puheeksi-keskustelun kulusta ennen tapaamista?

A. Kyllä

B. En

6. Oliko keskustelu kokonaisuudessaan pituudeltaan

A. Liian lyhyt

B. Sopiva

C. Liian pitkä

7. Tuntuuko teistä, että saitte Lapset puheeksi-keskustelussa sanotuksi kaikki asiat, jotka halusitte sanoa?

A. Kyllä, kaikki

B. Kyllä, useimmat

C. Kohtalaisesti

D. En paljoakaan

E. En juuri mitään

Jos ette saanut sanotuksi itsellenne tärkeitä asioita, mistä se mahtoi johtua?

8. Vaikuttiko Lapset puheeksi-keskustelu teidän ja päivähoidon työntekijän väliseen suhteeseen?

A. Erittäin myönteisesti

B. Jonkin verran myönteisesti

C. Ei muutosta

D. Jonkin verran kielteisesti

E. Erittäin kielteisesti

9. Keskusteltiin siitä, miten päiväkotitoi voi tukea lasta ja perhettänne?

A. Kyllä

B. Ei

10. Saitteko tietää mistä apua voi saada, jos lapsella tai perheellänne on vaikeuksia?

A. Kyllä

B. Ei

11. Mitä ajattelette, ymmärtääkö päivähoiton työntekijä teitä keskustelun jälkeen?

A. Paljon paremmin

B. Jonkin verran paremmin

C. Kuten ennenkin

D. Jonkin verran huonommin

E. Paljon huonommin

12. Mitä ajattelet, ymmärtääkö päivähoiton työntekijä lastanne keskustelun jälkeen?

A. Paljon paremmin

B. Jonkin verran paremmin

C. Kuten ennenkin

D. Jonkin verran huonommin

E. Paljon huonommin

Vanhemmuuden tukeminen

13. Antoiko keskustelu keinoja tai ideoita vanhemmuuteen?

A. Antoi huomattavan paljon

B. Antoi jonkin verran

C. Ei antanut lainkaan / ei muutosta

D. Menetin keinoja jonkin verran

E. Menetin huomattavan määrän keinoja

14. Miten keskustelu vaikutti luottamukseenne omasta vanhemmuudestanne?

A. Lisääntyi huomattavasti

B. Lisääntyi jonkin verran

C. Ei ole muuttunut

D. On vähentynyt jonkin verran

E. On vähentynyt huomattavasti

15. Auttoiko keskustelu huomaamaan lapsellanne vahvuuksia, joita ette olleet aikaisemmin tulleet ajatelleeksi?

A. Kyllä auttoi

- B. Ei uusia asioita, mutta käsitykseni lapseni vahvuuksista vahvistui
- C. Ei mitään muutosta
- D. Lapsellani oli vähemmän vahvuuksia, mitä olin ajatellut

16. Auttoiko keskustelu teitä huomaamaan lapsellanne haasteita tai haavoittuvuuksia, joita ette olleet aikaisemmin tulleet ajatelleeksi?

- A. Kyllä auttoi
- B. Ei uusia asioita, mutta käsitykseni lapseni haavoittuvuuksista vahvistui
- C. Ei mitään muutosta
- D. Lapsellani oli vähemmän haasteita, mitä olin ajatellut

17. Miten Lapset puheeksi- keskustelu vaikutti omaan jaksamiseenne?

- A. Lisääntyi huomattavasti
- B. Lisääntyi jonkin verran
- C. Ei vaikuttanut mitenkään/ pysyi ennallaan
- D. Väheni jonkin verran
- E. Väheni huomattavasti

Lapset puheeksi- keskustelun yleinen arviointi

18. Miten hyödylliseksi arvioitte Lapset puheeksi- keskustelun?

- A. Erittäin hyödyllinen
- B. Melko hyödyllinen
- C. Ei hyödyllinen, mutta ei hyödyttönkään
- D. Melko hyödytön
- E. Täysin hyödytön

Millaisia hyötyjä keskustelusta oli tai miksi arvioitte sen hyödyttömäksi? Vastausta voi jatkaa tarvittaessa paperin kääntöpuolelle.

19. Suosittelettko vastaavaa keskustelumallia käytettäväksi päiväkodin varhaiskasvatuskeskusteluissa jatkossakin?

A. Kyllä

B. Ei

Miksi /Miksei?

20. Lopuksi pyytäisimme teitä ottamaan kantaa seuraaviin asioihin ajatellen menetelmän kehittämistä. Mikä tuntui hyvältä ja mitä taas muuttaisitte?

Mikä oli erityisen hyvää ja pitäisi säilyttää?

Mikä oli mielestänne turhaa ja voisi poistaa?

Oliko keskustelussa jotakin, jonka koitte loukkaavana?

21. Mitä muuta haluaisitte sanoa?

Lämmin kiitos vastauksistanne!

Liite 2 Henkilökunnan teemahaastattelurunko

Perustiedot

- * Koulutus ja ammattinimike?
- * Ikä?
- * Työkokemusaika varhaiskasvatuksessa?
- * Minkä ikäisten ryhmässä työskentelit pilottikokeilun aikana?
- * Kuinka monta Lapset puheeksi-menetelmään pohjautuvaa keskustelua pidit?

1. Minkälaisia ajatuksia sinulla on syvennetystä varhaiskasvatuskeskustelusta?

2. Minkälaisia asioita syvennetyissä varhaiskasvatuskeskusteluissa on noussut esiin?

3. Miten itse kehittäisit syvennettyä varhaiskasvatuskeskustelua?

4. Minkälaisia ajatuksia sinulla on lapsiperheiden perhetyöstä?

Liite 3 Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun runko

LAPSET PUHEEKSI – LOKIKIRJAN PÄIVÄKODIN KÄYTTÄMÄT KYSYMYKSET

**Varsinainen lokikirja mukaan keskusteluun, josta avataan
käsitteet ennen keskustelua.**

1. Missä tilanteissa kotona ja varhaiskasvatuksen piirissä tulee ristiriitoja?

Huoltajat: Vahvuus / Haavoittuvuus

Työntekijä: Vahvuus / Haavoittuvuus

2. Onko lapsesta ollut huolta? Onko haettu ja saatu apua? Mistä?

Huoltajat: Vahvuus / Haavoittuvuus

Työntekijä: Vahvuus / Haavoittuvuus

3. Onko perheessä huolia tai paineita, jotka voivat heijastua lapseen?

Huoltajat: Vahvuus / Haavoittuvuus

4. Ovatko perheen huolet tai paineet näkyneet tavalla tai toisella lapsessa? Onko hän muuttunut kotona tai varhaiskasvatuksen piirissä?

Huoltajat: Vahvuus / Haavoittuvuus

Työntekijä: Vahvuus / Haavoittuvuus

5. Onko lapsella sosiaalista turvaverkostoa, entä huoltajilla? (isovanhemmat, kummit, sukulaiset, ystäväperheet, naapurit...)

Huoltajat: Vahvuus / Haavoittuvuus

6. Onko varhaiskasvatuksen piirissä joitakin sellaisia asioita, jotka heijastuvat lapseen esim. levottomuutena tai alakulona? (Kiusaaminen, sijaiset, ryhmän levottomuus, työntekijöiden uupumus jne.)

Huoltajat ja Työntekijä: Vahvuus / Haavoittuvuus

7. Miten helppoa tai vaikeaa teidän on keskustella kotiin, lapseen ja varhaiskasvatukseen liittyvistä haasteista ja ongelmista?

Huoltajat: Vahvuus / Haavoittuvuus

Työntekijä: Vahvuus / Haavoittuvuus

Liite 4 Teemahaastattelujen saatekirje

Hei,

olet nyt käyttänyt Lapset puheeksi - menetelmään pohjautuvaa syvennettyä varhaiskasvatuskeskustelua asiakkaidesi kanssa. Opinnäytetyöhöni liittyen teemahaastattelun kaikkia menetelmiä käyttäneitä Viherkallion päiväkodissa maanantaina 26.5 ja tiistaina 27.5.2014. klo.8.30 alkaen. Haastattelujen järjestyksen voitte päättää yhdessä työjärjestelyjen kannalta toimivammaksi. Toivon kuitenkin, että jokaiselle haastateltavalle varataan mahdollisuuksien mukaan noin tunti aikaa.

Tämän kirjeen ohessa ovat kysymykset, joiden teemoja haastattelussa pohditaan. Muistathan kuitenkin, että tarkoituksena on kartoittaa sinun kokemuksiasi menetelmän käytöstä, joten oikeita tai vääriä vastauksia ei ole olemassa. Teemahaastattelulle on luonteenomaista keskustelumaisuus ja vapaamuotoisuus, eivätkä etukäteen asetellut kysymykset rajaa haastattelua tarkasti. Haastattelu voi siis rönsyillä haastateltavalle tärkeisiin teemoihin ja kaikki materiaali on yhtä arvokasta tutkimuksen kannalta.

Työssäni en paljasta kenenkään haastateltavan henkilöllisyyttä ja mahdollisissa suorissa lainauksissa poistan tekstistä kaikki personoivat tekijä, kuten murresanat tai aksentit. Myöskään haastattelun alussa kysyttäviä perustietoja ei käytetä niin, että ne paljastaisivat yksittäisen haastateltavan henkilöllisyyden. Voin myös pyynnöstäsi lähettää sinulle aukikirjoitetun eli litteroidun version haastattelustasi sähköpostitse, litteroinnit eivät ole mukana valmiissa tutkimuksessani. Aineiston analysoin sisällönanalyysin avulla.

Ystävällisin terveisin,

Sirpa Koljonen

Liite 5 Tutkimuslupa

Espoon sivistystoimi

Tutkimuslupahakemus

1 TUTKIMUKSEN NIMI	Syvennetyn varhaiskasvatuskeskustelun toimivuus Viherkallion päiväkodin pilottikokeilussa	
2 KOHDEYKSIKKÖ	Tutkimuksen suunniteltu kohdeyksikkö (-yksiköt) Espoon kaupungissa Viherkallion päiväkoti	
3 TUTKIMUKSEN KUVAUS	<p>Lyhyt kuvaus tutkimuksen sisällöstä ja menetelmistä (max. 160 merkkiä). (Liitä tutkimussuunnitelma liitteeksi.)</p> <p>Monimenetelmällinen, kehittävä työntutkimus. Henkilökunnan teemahaastattelut, vanhempien kyselylomake-tutkimus ja tukitoimien piiriin ohjautuneiden määrän vertailu.</p> <p>Aineiston otanta ja keruutapa Teemahaastattelut kahdeksalle työntekijälle ja kyselylomake noin 40 perheelle.</p> <p>Tutkimuksen tarkoitus Pro gradu Lisensiaattityö Väitöskirja Muu opinnäytetyö, mikä Sosionomi YAMK Muu, mikä? Tutkimuksen arvioitu valmistumisaika: Lokakuu 2014</p>	
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	<p>Onko tutkimuksen kohteena henkilö (henkilöitä), jonka osallistumisesta päättää huoltaja tai edunvalvoja</p> <p>Käsitelläänkö tutkimuksessa henkilötietoja</p> <p>Muodostuuko tutkimusta tehtäessä henkilötietopohjainen tutkimusrekisteri</p> <p>Käytetäänkö tutkimuksessa jo olemassa olevien rekistereiden tietoja</p> <p>Onko tutkimus osa jotain laajempaa tutkimusta / projektia</p> <p>Lisätietoja</p> <p>Tutkimus sijoittuu yhteen Lapsen oikeus palveluihin (LOP)-kehittämistyön osa-alueista.</p>	<p>Kyllä Ei X</p> <p>Jos kyllä, selvitä Lisätietoja -kohtaan, miten huoltajan suostumus hankitaan</p> <p>Kyllä Ei X</p> <p>Kyllä Ei X</p> <p>Jos kyllä, täytä myös Tutkimusrekisteritiedot -lomake</p> <p>Kyllä Ei X</p> <p>Jos kyllä, selvitys Lisätietoja -kohtaan</p> <p>Kyllä X Ei</p> <p>Jos kyllä, selvitys Lisätietoja -kohtaan.</p>
5 TUTKIJATAHON TIEDOT	<p>Tutkimuksen tekijä/t (alleiviivaa yhteyshenkilö)</p> <p>Sirpa Koljonen</p> <p>Yhteyshenkilön osoite *****</p> <p>Puhelin ***_*****</p>	

	<p>Sähköpostiosoite *****</p> <p>Organisaatio / yksikkö, johon tutkimus tehdään Laurea AMK, Hyvinkään yksikkö, LOP-kehittämistyö</p> <p>Tutkimuksen ohjaaja / vastuullinen johtaja yhteystietoineen</p> <p>Marjo Ritmala marjo.ritmala@laurea.fi p. ***-*****</p>
6	<p>Arvioi, miten tutkimus hyödyntää kaupungin palvelujen kehittämistä: Tutkimuksessa kartoitetaan uuden varhaiseen tunnistamiseen tähtäävän Lapset puheeksi-menetelmän toimivuutta osana varhaiskasvatuskeskusteluja. Lasten ja perheiden tuen tarpeiden varhaisempi tunnistaminen ennalta ehkäisee suurempia ongelmia. Lisäksi tutkimus selkiyttää LOP-kehittämistyön tämän osa-alueen jatkosuunnitelmien suuntaa.</p>
7 TUTKIMUKSEN TE- KIJÖIDEN SITOUMUS JA ALLEKIRJOITUKSET	<p>Sitoudun siihen, että en käytä saamiani tietoja asiakkaan, hänen läheistensä tai Espoon kaupungin vahingoksi enkä luovuta saamiani henkilötietoja ulkopuolisille, vaan pidän ne salassa. Tutkimustulokset esitän niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Noudatan henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä määritettyjä säännöksiä henkilötietojen käsittelystä ja salassapidosta.</p> <p>Paikka ja aika Espoo 18.3.2014</p> <p>Allekirjoitukset ja nimenselvennykset</p> <p>Sirpa Koljonen</p>
8 PÄÄTÖS	<p>Tutkimuslupa myönnetään X</p> <p>Tutkimuslupa myönnetään ehdollisena:</p> <p>Myönnetyn tutkimusluvan numero: 14 /2014</p> <p>Tutkimuslupaa ei myönnetä seuraavin perustein:</p> <p>Pyydetään lähettämään tutkimuksen valmistuttua sähköpostitse samaan osoitteeseen kuin tämä tutkimuslupahakemus</p> <p>Tiivistelmä</p> <p>Koko tutkimusraportti X</p> <p>Espoossa 19 / 3 2014</p> <p>Päättäjän allekirjoitus</p> <p>Virpi Mattila</p>

	Nimenselvennys Virpi Mattila
	Virka-asema varhaiskasvatuksen kehittämisspäällikkö
<p>Tutkimusluvan myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta ja kohteen nimen mainitsemisesta tutkimusraportissa. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.</p>	

9

LIITTEET

Merkitse alle rastilla
 Tutkimussuunnitelma X
 Tutkimusrekisteritiedot
 Muu, mikä?